

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

x. A. S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936: 26
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS
BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL REVISION AV
LAGSTIFTNINGEN ANGÅENDE
AVSTYCKNING M. M.

Avgivet den 12 juni 1936

STOCKHOLM
1936

Statens offentliga utredningar 1936

Kronologisk förteckning

1. Betänkanden 1 rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. Hægström. 187 s. E.
2. Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. Norstedt. 55 s. U.
3. Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. Marcus. 68 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. Marcus. 56 s. Ju.
5. Betänkande med förslag angående revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. Marcus. 397 s. Fi.
6. Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Beckman. 93 s. S.
7. Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. Tiden. viij, 99 s. Fi.
8. Ur socialiseringens europeiska idékrets. Tiden. viij, 210 s. Fi.
9. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. Tiden. iv, 206 s. Fi.
10. Statligt kaffemonopol. Marcus. 192 s. Fi.
11. Förslag till psalm bok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 58*, 319 s. E.
12. Betänkande angående förlossningsvården och barnmorskeväsendet samt förebyggande mödra- och barnvård. Norstedt. 120 s. S.
13. Betänkande angående familjebeskattningen. Marcus. 147 s. Fi.
14. Betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. Norstedt. 55 s. S.
15. Betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp. Norstedt. 78 s. S.
16. Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. Hægström. 183 s. K.
17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Norstedt. viij, 418 s. Ju.
18. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. Marcus. viij, 308 s. Fi.
19. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. Marcus. 172 s. 1 karta. Jo.
20. Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hægström. 54 s. K.
21. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. Marcus. 274 s. 1 karta. S.
22. Den svenska sjöfartsnärings. Statistisk-ekonomisk undersökning. Norstedt. 111 s. H.
23. Betänkande angående åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föräntas, m. m. Luleå, Länstryckeriet. 318 s. 1 bilaga. S.
24. Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och bo-utredning m. m. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. Marcus. 163 s. Fi.
26. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen angående avstyckning m. m. Marcus. 79 s. Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:26
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS
BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL REVISION AV
LAGSTIFTNINGEN ANGÅENDE
AVSTYCKNING M. M.

Avgivet den 12 juni 1936

STOCKHOLM 1936
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	5
Kap. I. Lagförslag	9
Kap. II. Historik	12
Kap. III. Inhämtade upplysningar rörande verkningarna av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen	29
Kap. IV. Motiv till ändringarna i jorddelningslagen	42
Kap. V. Motiv till ändringarna i servitutslagen och inteckningsförordningen..	51
Bilaga. Protokoll vid studieresa till Uppsala, Gävleborgs och Västernorrlands län	63

Innehållsöfversigt

Skivelse till Kamraterna 1

Kap. I. Inledning 1

Kap. II. Historik 1

Kap. III. Innehålls öfversigt för de förordade av bestyrrelsen i 19 kap. 2 § förordningslagen 1

Kap. IV. Motiv till ändringen i förordningslagen 1

Kap. V. Motiv till ändringen i bestämmelsen om inkomstpåskatt 1

Bilag. Protokoll vid mötet den 12 maj 1910 1

TILL KONUNGEN.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 4 december 1930 uppdrog statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet åt ledamöterna av riksdagens första kammare, professorn K. G. Westman, lantbrukaren Elof B. Andersson i Fältenborg och jägmästaren C. G. L. H:son Tamm samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, bankofullmäktigen P. E. Sköld och ombudsmannen H. Molander att verkställa de av riksdagen i skrivelse den 23 maj 1930, nr 276, ifrågasatta utredningarna samt att därmed och med förslag i ifrågavarande ämnen inkomma till Kungl. Maj:t. Kommittén, som antog namnet Sociala Jordutredningen, erhöll sedermera sitt uppdrag utvidgat genom nådiga beslut den 10 april 1931 och den 28 augusti 1933.

Sedan bankofullmäktigen Sköld den 24 september 1932 utnämnts och förordnats till statsråd och chef för kungl. jordbruksdepartementet, tillkallades den 26 i samma månad i hans ställe såsom ledamot av kommittén sekreteraren hos Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet redaktören H. Sten i Gävle. Genom nådiga beslut den 28 augusti och den 10 september 1933 tillkallades generaldirektören i lantmäteristyrelsen O. H. Malmberg att såsom ledamot deltaga i kommitténs behandling av vissa ärenden.

Till sekreterare vid utredningen förordnade departementschefen enligt nådigt bemyndigande byråchefen F. G. S. Centerwall.

1. Den 5 december 1931 avgav Sociala Jordutredningen betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen (Statens offentliga utredningar 1932: 1). Detta betänkande har ännu icke föranlett någon framställning till riksdagen från Eders Kungl. Maj:ts sida. Motioner med

begäran att riksdagen för sin del skulle antaga Sociala Jordutredningens förslag hava framlagts dels vid 1934 års riksdag (motion I: 140, andra lagutskottets utlåtande nr 41 punkt 2, riksdagens skrivelse nr 311), dels vid 1936 års riksdag (motion I: 109, andra lagutskottets utlåtande nr 47).

2. Den 17 november 1932 avgavs betänkande med förslag till bestämmelser angående egnahemslån åt samfällida jordbruk. Med anledning av betänkanDET framlades proposition i ämnet till 1933 års riksdag (proposition nr 76, riksdagens skrivelse nr 151).

3. Den 5 december 1932 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk (Statens offentliga utredningar 1932: 33). Med anledning av betänkanDET framlades proposition i ämnet till 1933 års riksdag (proposition nr 181, riksdagens skrivelse nr 280).

4. Den 27 december 1932 avgavs betänkande med förslag till kungörelse angående bestämmelser om beviljande av uppskov för egnahemslåntagare att erlagga ränta och amortering å egnahemslån (Statens offentliga utredningar 1932: 39). Med anledning av betänkanDET framlades proposition i ämnet till 1933 års riksdag (proposition nr 140, riksdagens skrivelse nr 149).

5. Den 30 januari 1933 avgav Sociala Jordutredningen infordrat utlåtande över 1931 års skogssakkunnigas den 4 januari 1933 avgivna betänkande med förslag angående åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar i vad avsåge frågan om uppmjukning av bestämmelserna om bologs jordförvärv.

6. Den 7 mars 1933 avgavs betänkande med förslag till styckning av vissa kronoegendomar m. m. till arrendejordbruk. Denna fråga upptogs till behandling genom proposition vid 1934 års riksdag (proposition nr 268, riksdagens skrivelse nr 349).

7. Den 13 oktober 1933 avgavs betänkande med förslag till bestämmelser om kostnadsfri rådgivning med avseende å frågor rörande arrendeförhållanden. Med anledning av betänkanDET framlades proposition i ämnet vid 1934 års riksdag (statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln punkt 107, riksdagens skrivelse nr 9).

8. Den 27 oktober 1933 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att främja komplettering av ofullständiga jordbruk (Statens offentliga utredningar 1933: 33). Med anledning av betänkanDET framlades proposition i ämnet till 1934 års riksdag (proposition nr 69, riksdagens skrivelse nr 152).

9. Den 2 februari 1934 avgav Sociala Jordutredningen utlåtande angående de sakliga synpunkter, som böra beaktas vid den fortsatta handläggningen av frågan om ändringar i gällande inteckningslagstiftning, avseende att, utan minskning av inteckningshavares säkerhet, bereda ökade tillfällen till utbyte av jord.

10. Den 25 maj 1934 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att förhindra skogsodling på åkerjord. Den 7 juni 1934 utfärdade Eders Kungl. Maj:t i överensstämmelse med Sociala Jordutredningens förslag cirkulär i ämnet till rikets samtliga jordbrukskommissioner.

11. Den 20 juni 1934 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att förhindra kringgående av arrende- och uppsiktslagarna genom ändring i de utarrenderade fastigheternas areal. Den 21 december 1934 utfärdade Eders Kungl. Maj:t i överensstämmelse med Sociala Jordutredningens förslag cirkulär i ämnet till rikets samtliga jordbrukskommissioner.

12. Den 15 december 1934 avgav Sociala Jordutredningen betänkande med förslag till lagstiftning angående skogsfångs- och mulbetesservitut (Statens offentliga utredningar 1934: 55). Med anledning av betänkandet framlades proposition i ämnet till 1936 års riksdag (proposition nr 131, riksdagens skrivelse nr 269).

13. Den 20 september 1935 avgavs betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom (Statens offentliga utredningar 1935: 47). Detta betänkande har ännu ej föranlett någon framställning till riksdagen från Eders Kungl. Maj:ts sida.

14. Den 31 oktober 1935 avgav Sociala Jordutredningen infordrat ytt-
rande angående fiskarbefolkningens bostadsfråga.

15. Den 12 december 1935 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att bereda ökade möjligheter för den mindre bemedlade befolkningen på landsbygden att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pälsdjursuppfödning m. m. Detta betänkande har ännu icke föranlett någon framställning till riksdagen från Eders Kungl. Maj:ts sida. Emellertid har viss del av betänkandet motionsvis framlagts för riksdagen (motionerna I: 324 och II: 661, riksdagens skrivelse nr 206).

16. Den 21 december 1935 avgavs infordrat utlåtande angående en av justitierådet E. Sandström utarbetad promemoria om avveckling av bestående fideikommiss.

17. Den 12 juni 1936 avgavs betänkande angående de ytterligare åtgärder, som kunna anses ägnade att ekonomiskt underlätta frilösning av mindre arrendejordbruk.

Genom nådiga beslutet den 28 augusti 1933 erhöll Sociala Jordutredningen i uppdrag bland annat att verkställa utredning huruvida och i vad mån tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen jämte därmed sammanhängande lagrum varit gynnsam för bildande av bärkraftiga jordbruksfastigheter, vid vilken utredning särskilt avseende borde fästas å verkningarna av gällande praxis i fråga om tilldelning av erforderliga ägoslag.

Sedan detta utredningsuppdrag numera slutförts, får Sociala Jordutredningen härmed i underdånighet överlämna ett betänkande, innefattande förslag till

1. Lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 1, 3 och 11 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;
2. Lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut; och

3. Lag om tillägg till förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Med Eders Kungl. Maj:ts medgivande avlämnas betänkandet tryckt.

Sociala Jordutredningens uppdrag är härmed slutfört.

Stockholm den 12 juni 1936.

Underdånigst

K. G. WESTMAN.

ELOF B. ANDERSSON. HARALD MALMBERG. HELMER MOLANDER.

HEMMING STEN.

GUSTAF TAMM.

Sture Centerwall.

KAP. I.

Lagförslag.

1) L a g

angående ändrad lydelse av 19 kap. 1, 3 och 11 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att 19 kap. 1, 3 och 11 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola, 1 och 11 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Från fastighet må i den ordning och under de villkor i detta kapitel omförmälas viss till gränserna bestämd ägovidd avskiljas genom avstyckning för att utgöra en fastighet för sig eller sammanläggas med annan fastighet eller del därav som för ändamålet avstyckas, dock att, där ägovidd, som nu sagts, är avsedd att sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, för avstyckningen tillika erfordras, att sådan sammanläggning efter vad där-om är särskilt stadgat må äga rum.

Avstyckning — — — området.

Vid uppgörande — — — för avlopp.

Finner — — — tillstånd.

3 §.

1 mom. Ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller del därav, bilda en fastighet gemensamt med denna. Härvid skall följande iakttagas.

1. Fastighet avsedd till jordbruk skall innehålla odlad jord eller odlingsmark samt för dess nyttjande för jordbruksändamål erforderlig lämpligt belägen skog, i den mån tillgång till sådan finnes; och skall tillses att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete. Där så är erforderligt och lämpligen kan ske, bör tillses att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling.

2. Då fråga är om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet eller del därav, må vid uppskattningen av behovet av olika

ägoslag medräknas tillgång av motsvarande ägoslag å den fastighet eller fastighetsdel, varmed den avstyckade delen är avsedd att sammanläggas.

3. Avstyckning må ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet eller, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, bilda en fastighet gemensamt med denna.

4. Ej må avstyckning från jordbruksfastighet äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där avstyckningen äger rum för sammanläggning, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten.

2 mom. Vid avstyckning från jordbruksfastighet skall i fråga om tilldelning av skogsmark särskilt iakttagas,

1. att i ort med riklig skogstillgång, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog av sådan omfattning att den kan utgöra varaktigt stöd för jordbruket (stödskog), avstyckning må ske endast på sådant sätt, att jordbrukets fördel av stödskog icke minskas;

2. att i ort med ringa skogstillgång avstyckning må så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, där det för skogens bestånd prövas angeläget;

3. att i ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart, att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark, ägolott må avskiljas utan eljest erforderlig tilldelning härav.

3 mom. Bestämmelserna i första momentet första och fjärde punkterna samt andra momentet skola ej utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av uppkommet behov av lägenheter för småbruk åt innehavare, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärgning av annan näring än jordbruksverksamhet, eller av bostadslägenheter eller för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål; dock skall i fråga om småbrukslägenheter tillses, att å sådan lägenhets mark, där så lämpligen ske kan, i mån av behov kan erhållas tillgång till bete.

11 §.

Till fastighet — — — lämplig form.

Då fråga är om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet eller del därav, skall tillses, att antalet skiften, vari den mark utlägges, och deras form ej må medföra hinder för sammanläggning efter vad därom är stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den

2) Lag

angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut.

Häri genom förordnas, dels att i lagen den 14 juni 1907 om servitut skall införas en ny paragraf, betecknad 7 a §, av nedan angivet innehåll, dels ock att 8 § nämnda lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår:

7 a §.

Har servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, varit av ålder gällande eller har före den 1 januari 1928 sådant servitut tillkommit genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån det gäller, må, utom i fall, som i 7 § sägs, servitutet ej bringas att upphöra helt eller delvis annorledes än genom expropriation eller utbrytning på sätt särskilt är stadgat, där ej domstol i nedan angivna fall lämnat medgivande till åtgärden.

1. Hava ägarna av den fastighet, som av servitutet besväras, och den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, träffat överenskommelse att servitut, varom nu är fråga, skall ersättas med annat servitut, må domstol härtill lämna bifall, där sistnämnda servitut befinnes till sitt innehåll medföra lika fördel för den fastighet, till vars förmån det gäller. Om rätt att upphäva det nya servitutet helt eller delvis skall gälla vad i denna lag är stadgat.

2. Hava ovan nämnda fastighetsägare träffat överenskommelse att servitut, varom nu är fråga, skall ersättas med äganderätt till område, som kan sammanläggas med den fastighet, till vars förmån det gäller, och är detta område av sådan beskaffenhet att det lämpligen kan ersätta servitutet, må domstol medgiva, att servitutet, sedan sammanläggningen genomförts, må upphöra.

3. Hava nämnda fastighetsägare träffat överenskommelse att servitut, varom nu är fråga, skall hävas helt eller delvis utan att ersättas med annat servitut eller med äganderätt till visst område, må domstol härtill lämna bifall, därest domstolen finner åtgärden vara av väsentlig betydelse för den fastighet, som av servitutet besväras, och till gagn för ortens näringsförhållanden samt det är uppenbart, att rätt, som tillkommer innehavare av fordran, varför säkerhet åtnjutes på grund av in-teckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom åtgärden.

Domstols beslut rörande servituts hävande med stöd av detta lagrum skall genom rättens ordförandes försorg meddelas inskrivningsdomaren, där sådan finnes. Om beslutet skall anteckning göras i in-teckningsprotokollet och in-teckningsboken.

8 §.

Vad i 5, 5 a, 7 och 7 a §§ stadgas angående förflyttning, förändring och upphörande av servitut skall lända till efterrättelse, ändå att vid upplåtelsen annat förbehåll skett.

Denna lag skall träda i kraft den _____

3) **Lag**

**om tillägg till förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående
inteckning i fast egendom.**

Härigenom förordnas, att i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall införas en ny paragraf, betecknad 57 a §, av följande lydelse:

57 a §.

Har inteckning blivit beviljad för servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, som före den 1 januari 1928 tillkommit genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån det gäller, må inteckningen ej dödas, där ej servitutet upphört genom expropriation eller utbrytning på sätt särskilt är stadgat eller domstol förklarar servitutet förfallet eller förordnat om dess avlösning eller eljest funnit skäl lämna bifall till dess upphörande.

Denna lag skall träda i kraft den _____

KAP. II.

Historik.

*Förarbetena
till jorddel-
ningslagen.*

Sedan 1906 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t påkallat en revision av skiftesstadgan och därmed sammanhängande författningar, tillsattes för ändamålet en kommitté, benämnd skifteslagstiftningskommittén, vilken den 28 juli 1911 avgav betänkande i ämnet, innefattande förslag till lag om skifte av jord jämte åtskilliga andra författningsförslag. I förstnämnda lagförslag hade upptagits bestämmelser ej blott rörande laga skifte, varunder enligt förslaget skulle inbegripas jämväl hemmansklyvning, utan även angäen-

de styckning och avsöndring. Förslaget, som icke upptog föreskrifter till inskränkande av den fria rätten att skifta jord, som icke varit föremål för laga delningsåtgärd, stod i principiellt hänseende så gott som fullständigt på då gällande lagstiftnings grund, men åsyftade såtillvida skärpt kontroll från det allmännas sida, att avsöndring enligt förslaget konstituerats såsom en verklig lantmäteriförrättning samt lagts under ägodelningsrättens tillsyn.

Efter det yttranden över kommitténs betänkande inhämtats från åtskilliga myndigheter och korporationer, verkställdes överarbetning av kommitténs förslag av särskilda sakkunniga — skifteslagstiftningskommissionen — som den 26 oktober 1918 avlämnade betänkande med förslag till lag om delning av jord å landet jämte vissa andra författningsförslag. Detta betänkande skilde sig i fråga om de ledande grundsatserna icke väsentligen från 1911 års kommittéförslag. En av skiljaktigheterna var, att i förslaget till jorddelningslag i stället för styckning och avsöndring upptagits ett nytt delningsinstitut, avstyckning.

En ytterligare överarbetning av förslagen i ämnet kom sedermera till stånd. I anförande till statsrådsprotokollet den 19 juni 1919 erinrade chefen för justitiedepartementet, i anslutning till en av jordkommissionen gjord framställning om vidtagande av åtgärder emot en osund jorddelning, bland annat om vikten av att en revision av gällande lagstiftning angående ägostycknings- och jordavsöndringsinstituten snarast möjligt komme till stånd, vid vilken revision det bland annat borde tillses, huruvida och i vad mån de för Värmlands län och de norrländska länen meddelade bestämmelser, med vilka åsyftades att vid ägostyckning förebygga ett för jordbruksfastigheternas bestånd såsom sådana menligt frånskiljande av skogsområden såsom särskilda fastigheter, kunde utsträckas att gälla även för övriga län, och huruvida icke det för nyssnämnda län jämte Kopparbergs län stadgade förbudet mot avsöndring av inägojord till den omfattning, att jordbruket å vederbörande hemman därigenom märkligen försvagades, likaledes borde erhålla giltighet för riket i övrigt. Departementschefen erhöll på gjord hemställan bemyndigande att tillkalla sakkunniga att inom departementet biträda med utredning av frågan om ny lagstiftning beträffande de nuvarande ägostycknings- och jordavsöndringsinstituten och vad därmed ägde sammanhang ävensom med utarbetande av de förslag, till vilka utredningen kunde giva anledning. De i följd härav tillkallade sakkunniga — den s. k. jordstyckningskommissionen — avgav den 16 oktober 1920 betänkande med förslag till bland annat lag om delning av jord å landet.

Kommissionens förslag innehöll i huvudsak samma bestämmelser om avstyckning, som återfinnas i gällande jorddelningslag.

Kommissionen anförde i sitt betänkande (s. 194 ff.):

Vid fastställandet av den enligt kommissionens mening nödvändiga inskränkningen i rätten till styckning av fastigheter bör givetvis tagas avgörande hänsyn till att jorden såvitt möjligt må få den användning, som bäst överensstämmer med dess naturliga beskaffenhet samt i övrigt betingas av förhållandena i orten. Fastigheter, som äro ägnade för jordbruk, böra alltså icke få styckas på ett sätt, som är till väsentligt hin-

der för ett framgångsrikt jordbruk, och framför allt gäller att tillse, att jordbruksfastigheter, som i sitt odelade skick hava en lämplig ägoanordning, icke få sitt jordbruk spolierat genom styckning. Lika litet bör styckning av skogsfastigheter medgivas, om därigenom skogens ändamålsenliga skötsel hindras eller försvåras. Det har emellertid synts kommissionen som borde man gå ett steg längre. För det allmänna kan det icke vara likgiltigt om jordbruksjorden användes för storbruk, för bondebruk eller för småbruk. En var av dessa brukningsformer har sitt givna berättigande, och utrymme bör lämnas för dem alla. Ur räntabilitetssynpunkt lära både småbruket, så vitt det baseras på egentligt jordbruk, och storbruket stå tillbaka för det medelstora bondejordbruket, varemot småbruket ur social synpunkt är förtjänt av uppmuntran. Storbrukets betydelse återigen ligger företrädesvis däri, att det kan lämna produktionsöverskott, och behovet av ett sådant gör sig alltmera gällande i mån av industriarbetarnas och annan icke jordbrukande befolknings relativa tillväxt. En viss reaktion mot stora och medelstora fastigheters utstyckning till småbruk lär för övrigt vara betingad även av det i det föregående påpekade förhållandet, att denna utstyckning flerstädes i vårt land redan gått för långt.

Vad nu senast framhållits leder uppenbarligen till, att vid styckning av en jordbruksegendom bör bildas en restgård av sådan storlek i förhållande till den ostyckade fastigheten, att restgården är i väsentligen samma mån som den ostyckade fastigheten lämplig för jordbruk eller, såsom det även kan uttryckas, att den ostyckade fastighetens jordbruk icke genom styckningen märkligen försvagas. Vid styckningen bör även tagas synnerlig hänsyn till den ostyckade fastighetens åbyggnader, särskilt ekonomibyggnaderna, så att ett rimligt förhållande mellan dessa byggnader och den fastighet, de efter styckningen tillfalla, kommer att äga rum. Vikten härav lär icke tarva vidare utveckling, då byggnadskostnadernas stegring i förhållande till jordvärdet är en av senaste tidens mest framträdande företeelser på det jordbruks-ekonomiska området.

Vad angår de fastigheter — utöver restgården — som kunna komma att bildas genom styckning, gäller även om dem, att de måste vara väl anordnade för det ändamål, för vilket de äro avsedda. Äro de avsedda för jordbruk, bör sålunda tillses att de erhålla därför lämplig tilldelning av jord av olika ägoslag i den mån tillgång därtill finnes inom den ostyckade fastighetens område, och skulle brist yppas i ett väsentligt hänseende, bör detta utgöra hinder för styckningen. Emellertid kan, på sätt i annat sammanhang närmare utvecklas, enligt förslaget även ifrågakomma avstyckning från en fastighet för sammanläggning med annan fastighet; för ett dylikt fall, då det avstyckade området icke är avsett att bestå såsom en fastighet för sig, böra de på en styckningslott uppställda anspråken lämpas till den fastighet, som genom sammanläggningen skall bildas. Härutöver måste, likasom enligt gällande lag, göras de undantag, som betingas av behovet av områden för industriella anläggningar o. dyl. och för mindre lägenheter å orter med sammanträngd befolkning.

I fråga om det i förslaget upptagna stadgandet om skogstilldelning yttrade kommissionen i sina motiv (sid. 266 f.):

I denna paragraf, vilken saknar direkt motsvarighet i 1918 års förslag, lämnas bestämmelser om vad i materiellt hänseende skall iakttagas vid fastighetsbildning genom avstyckning vad beträffar såväl stamfastigheten som den eller de fastigheter, vilka vid förrättningen skola nybildas. Kommissionen hänvisar härutinnan till den allmänna motiveringen. Här må endast anmärkas, att, vad angår tryggande av skogstillgång för sådana vid avstyckning bildade fastigheter, vilka med hänsyn till sin sammanfattning äro tjänliga till jordbruk, några enhetliga i detalj gående regler uppenbarligen icke låta sig uppställa. I vad mån dylika fastigheter kunna och böra förseas med skogsanslag får i varje särskilt fall efter föreliggande omständigheter avgöras av förrättningsmännen respektive ägodelningsrätten. Då i denna domstol såväl erforderlig praktisk sakkunskap på jordbrukets område som kännedom om ortsför-

hållanden och dylikt med säkerhet kan beräknas vara att tillgå, torde man icke behöva befara någon olägenhet av de föreslagna lagbudens mera allmänt hållna avfattning.

Bestämmelsen att i ort med ringa skogstillgång den ostyckade fastighetens hela skogsområde skall kunna läggas till en jordbruksfastighet har föreslagits med hänsyn ej minst till förekomsten av planterade skogar; en uppdelning av sådana skulle på grund av deras ringa omfång ofta vara ödesdiger för skogens bestånd och i övrigt meningslös.

I sista stycket meddelas föreskrift om undantag från vissa av de stadgade materiella förutsättningarna för fastighetsbildning genom avstyckning. Prövningen, huruvida förutsättning för nämnda föreskrifts tillämpning i det särskilda fallet föreligger eller icke, tillkommer i sista hand ägodelningsrätten antingen vid avgörandet av frågan om tillstånd till avstyckning eller först vid fastställelseprövningen.

I det till 1926 års riksdag framlagda förslaget till jorddelningslag anslöt sig Kungl. Maj:t till de av jordstyckningskommissionen föreslagna bestämmelserna om skogstilldelning vid avstyckning.

Jorddelningslagens behandling vid 1926 års riksdag.

19 kap. 3 § jorddelningslagen hade i Kungl. Maj:ts förslag följande lydelse:

Ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamål eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet, bilda en fastighet gemensamt med denna.

Avstyckning må ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet.

Ej må avstyckning från jordbruksfastighet äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där avstyckningen äger rum för sammanläggning, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten.

Hör till fastighet, varifrån avstyckning skall ske, skogsmark, som på grund av sin belägenhet och med hänsyn till förhållandena i övrigt i orten lämpligen kan nyttjas för husbehovsändamål, må avstyckningen ej ske på sådant sätt, att icke såväl stamfastigheten som avstyckad del, envar så framt där ingå åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten varder tjänlig till jordbruk, i mån av tillgång erhåller för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog; skolande, då fråga är om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet, vid beräkningen av behovet av skog tagas hänsyn även till skogstillgången å den fastighet, varmed den avstyckade delen är avsedd att sammanläggas. I ort med ringa skogstillgång må dock, där det för skogens bestånd provas angeläget eller eljest synnerliga skäl därtill äro, avstyckning så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet.

Vad i tredje och fjärde styckena stadgas skall ej utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av behov av mindre lägenheter för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål.

Inom riksdagen väcktes motioner med förslag om ändringar i eller tillägg till ifrågavarande stadgande. Sålunda hemställdes i motionen nr 367 i andra kammaren av herr Gustafson i Kasenberg m. fl., att paragrafens andra, tredje, fjärde och femte stycken måtte utgå. Dessa motionärer anförde:

Propositionen föresloge att de nuvarande jorddelningsinstituten ägostyckning och jordavsöndring sammanslås till ett, benämnt avstyckning, som i sig inneslöte den kvantitativa delningsformen. Emot sammanslagningen vore principiellt intet att erinra men väl beträffande form och villkor för avstyckningen, som gjorts onödigt invecklade och dyrbara. Reformkraven, snabbhet, ändamålsenlighet och billighet, hade ej tillräckligt beaktats. Visserligen innebure det ett framsteg, att avstyckningen föresloges kunna ske oberoende av föregående laga skifte, vilket nu vore förhållandet med jordavsöndringen, men den strängt hävdade och detaljrikt men oklart utformade principen om offentlig kontroll medförde så stora olägenheter, att, om förslaget oförändrat bifölles, sannolikt en stagnation i upplåtelseerna av jord komme att inträda. Motionärerna tänkte härvid närmast på den vidlyftiga besuttenhetsprövning, som enligt förslaget vid varje avstyckning skulle förekomma och som ofta komme att verkställas av i praktiskt jordbruk oerfarna tjänstemän.

Väl vore sant att en viss offentlig kontroll i nu förevarande fall borde äga rum för förhindrande av planlös och eljest olämplig jorddelning, men å andra sidan torde det vara uppenbart, att denna kontroll icke borde utsträckas längre än som oundgängligen fordrades för vinnande av ovan angivna ändamål, på det att den enskildes rätt till fritt förfogande av sin jord finge i möjligaste mån lämnas obesuren. Den offentliga kontroll, som förslaget förutsatte, torde lätt leda till förfarandets byråkratisering över hövan och därav följande långsamhet i proceduren och dyrbarhet.

I motionen nr 241 i första kammaren av herr Lindhagen yrkades, att riksdagen ville besluta

»1) sådant tillägg till 19 kap. 3 § i förslaget till lag om delning av jord på landet, att vid utbrytning av hemmanslots huvudsakliga jordbruk ifrån skogsmarken skall ovillkorligen tillses, att avstyckningen är tjänlig till jordbruk samt att därtill i mån av tillgång och ortens förhållanden lägges för ändamålet tillräckligt med åker, äng, husbehovsskog samt odlings- och mulbetesmark,

2) eller, om detta ej bifalles, sådant tillägg göres för de delar av landet, där norrländska ägostyckningslagen hitintills tillämpats jämte de flera landsdelar, som uppenbarligen böra jämsställas med nämnda trakter,

3) under alla förhållanden sådan ändring i nämnda paragraf, att tydligen konkret hänsyn skall tagas även till beskaffenheten av det område, som skall utstyckas till jordbruk, och ej blott till jordägarens benämning av ändamålet eller förhållandena i orten.»

Denne motionär yttrade till stöd för sina yrkanden, bland annat:

Den viktigaste nyheten ur social synpunkt vore att den norrländska ägostyckningslagen numera gällande hela landet norr om Mälaren skulle upphävas. Enligt motionärens uppfattning hade denna lag bort utsträckas till hela landet. Andra hade ansett, att lindrigare bestämmelser även i detta ämne borde gälla för södra delarna av riket. Förslaget kunde nu sägas hava ifrågasatt dessa lindrigare villkor för södra Sverige, men utsträckt dem att gälla även för norra och mellersta Sverige, med upphävande av den för dessa landsdelar gällande effektivare ägostyckningslagen. På detta sätt ruinerades nu norrlandslagstiftningen, fortfarande på omvägar.

Norrländska ägostyckningslagens huvudsyfte vore att bevara jordbrukskärnan i de gamla bondgårdarna, som förvärvats av bolag och enskilda spekulanter. Förslaget sammanblandade denna uppgift med avstyckningar, vilka som helst. Grundsatsten måste strängt fasthållas och utsträckas även till jordbruk, som lydde under stora gods.

Även nämnda lag gjordes smidigare än norrlandskommittén föreslagit, men blev

därigenom också lättare att kringgå. Den nu ifrågasatta formuleringen av 19 kap. 3 § vore så flytande utan bjudande konkreta föreskrifter, att den syntes lätteligen kunna utnyttjas till vad som helst. Det vore sålunda icke vidare uttryckligen föreskrivet, att vid utbrytning av en hemmanslots huvudsakliga jordbruk alltid skulle tilldelas jordbruket i första rummet tillräcklig husbehovsskog. Detta vore oundgängligt särskilt i de trakter av landet, där husbehovsskog ansåges oundgänglig för jordbruket. Den uttryckliga föreskriften, att odlings- och mulbetesmark också skulle tilläggas sådan utbrytning, vore alldeles borttagen. Den positiva bestämmelsen, att just den utbrutna jordbruksjorden skulle vara tjänlig för jordbruk, vore utbytt mot svävande bestämmelser om »det med avstyckningen avsedda ändamål» och om det kunde antagas, att avstyckningen »beredde ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest vore till gagn för jordbruksnäringen i orten». Detta liksom hela strukturen och formuleringen i övrigt av denna paragraf blandade bort korten.

Första särskilda utskottet anförde i sitt utlåtande, nr 1, beträffande förevarande stadgande:

De uti 19 kap. 3 § föreslagna allmänna förutsättningarna för avstyckning äro avsedda att äga generell giltighet för hela landet. Denna ståndpunkt intog även 1920 års förslag och lärer intet vara att häremot erinra. Särskild lagstiftning för vissa delar av riket synes icke lämplig. Såsom lagrådet¹ yttrat skulle ett försök att uppställa särskilda, endast för vissa landsändar gällande föreskrifter med hänsyn till förhållandenas växling i varandra ganska närliggande orter konsekvent leda till en snart sagt oändlig variation i bestämmelserna, vilka därigenom komme att sakna överskådlighet. Därest i stället allmängiltiga regler med en väl genomtänkt avfattning givas, torde, såsom framhållits av jordstyckningskommissionen, inom ramen av dessa de för särskilda orter säregna intressena i fråga om fastighetsbildning kunna i varje särskilt fall tillgodoses.

På grund av vad sålunda anförts synes ett bibehållande av den s. k. norrländska ägostyckningslagen ej behövt; de intressen, den är avsedd att skydda, torde vara tillgodosedda genom de i paragrafen föreslagna bestämmelserna med de jämkningar däri, som utskottet kommer att föreslå.

Att på sätt i motionen nr 367 yrkas borttaga varje bestämmelse, som avser inkränkning i rätten att erhålla avstyckning, kan ej förordas.

Mot de i paragrafens tre första stycken meddelade föreskrifter har utskottet intet att erinra.

Beträffande övriga bestämmelser i paragrafen anser utskottet, att dessa i vissa avseenden böra jämkas. Sålunda torde med hänsyn till förhållandena i Norrland och därmed likställda trakter de i början av fjärde stycket förekommande orden »som på grund av sin belägenhet och med hänsyn till förhållandena i övrigt i orten lämpligen kan nyttjas för husbehovsändamål» böra uteslutas; detta skulle innebära en icke oväsentlig skärpning i villkoren för rätt att erhålla avstyckning å dylika trakter.

Vidare bör tillses, att man å orter med jämförelsevis ringa skogstillgång icke genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggör måhända högst

¹ Vid granskning inom lagrådet den 4 januari 1926 av ifrågavarande lagförslag, yttrade tre av lagrådets ledamöter bl. a.: »De av jordstyckningskommissionen föreslagna allmänna förutsättningarna för avstyckning voro avsedda att äga generell giltighet. Särskild lagstiftning härutinnan för vissa delar av riket syntes icke lämplig. Den ståndpunkt kommissionen sålunda intagit torde vara den riktiga. Ett försök att uppställa särskilda, endast för vissa landsändar gällande föreskrifter borde med hänsyn till förhållandenas växling i varandra ganska närliggande orter konsekvent leda till en snart sagt oändlig variation i bestämmelserna, vilka därigenom komme att sakna överskådlighet. Därest i stället allmängiltiga regler med en väl genomtänkt avfattning givas, lära, såsom kommissionen framhållit, inom ramen av dessa de för särskilda orter säregna intressen ifråga om fastighetsbildning kunna i varje särskilt fall tillgodoses.»

önskvärda upplåtelser av jordbruk. I sådant hänseende föreslår utskottet uteslutande av orden »synnerligen» i fjärde stycket och »för bostadsändamål» i femte stycket. Utskottet vill i sammanhang härmed framhålla, att vid bedömande av frågan, huruvida ett till avstyckning avsett område är tjänligt till jordbruk eller är att anse såsom mindre lägenhet, avseende bör fästas vid förhållandena å varje särskild ort.

1927 års
riksdag.

Vid 1927 års riksdag hemställde herr Lindhagen i en motion I: 167 — under framhållande av att den s. k. norrländska ägostyckningslagen blivit upphävd vid antagandet av lagen om delning av jord å landet — att riksdagen ville besluta den ändring i 19 kap. 3 § i sistnämnda lag, att i slutet av detta lagstadgande tillades följande bestämmelse: »Vid avstyckning av fastighets huvudsakliga jordbruk skall avstyckning, med hänsyn till såväl denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelats den avstyckade fastigheten, varda tjänlig för jordbruk, och må ej därvid det utbrutna jordbruket märkeligen försvagas.»

Andra lagutskottet hemställde, i utlåtande nr 10, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Reservation anfördes av herr Lindhagen.

Utskottets hemställan godkändes av riksdagen.

Lantmäteri-
styrelsens
anvisningar
år 1930 ang.
tillämpningen
av 19 kap. 3 §
jorddelnings-
lagen.

Lantmäteristyrelsen har den 19 maj 1930 utfärdat vissa anvisningar rörande tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen. Inledningsvis har däri anförts, att förhållandena inom landets olika delar vore så skiftande, att det icke låte sig göra att meddela några allmängiltiga, för vederbörande förrättningsmän bindande föreskrifter rörande tillämpningen av ifrågavarande lagrum. I sista hand måste avgörandet i de särskilda fallen till väsentlig del bli beroende av förrättningsmännens eget på deras kännedom om förhållandena i orten grundade omdöme. Med hänsyn därtill, att lagrummets allmänt hållna avfattning visat sig lämna rum för mycket skiftande tolkningar och meningar, hade lantmäteristyrelsen ansett det angeläget att genom vägledande anvisningar och råd i mera grundläggande frågor söka befrämja en så långt omständigheterna det medgäve enhetlig rättstillämpning.

Därefter har lantmäteristyrelsen i fråga om skogstilldelning anført, bland annat:

Om till fastighet, varifrån avstyckning skall ske, hörer skogsmark, må enligt 19 kap. 3 § fjärde stycket jorddelningslagen avstyckningen ej ske på sådant sätt, att icke såväl stamfastigheten som avstyckad del, envar så framt däri ingå åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten varder tjänlig till jordbruk, i mån av tillgång erhåller för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog.

Föreskriften om skogstilldelning har alltså icke avseende å fastighet för bostadsändamål.

Men även när fråga är om bildandet av nya jordbruksfastigheter medgivas vissa undantag från nämnda föreskrift. Härvid må inledningsvis erinras därom, att ordalagen »i mån av tillgång» giva vid handen, att om till hela styckningsfastigheten ej hörer mera skogsmark än som erfordras till stamfastighetens eller till en för jord-

bruksändamål avstyckad ägolotts husbehov, skogsmarken kan i sin helhet tilläggas endera av dessa fastigheter.

I 19 kap. 3 § fjärde stycket medges, att i ort med ringa skogstillgång må, där det för skogens bestånd provas angeläget eller eljest skäl därtill äro, avstyckning så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet.

Slutligen må, enligt 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen, föreskriften om skogstilldelning ej heller utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av behov av mindre lägenheter eller för beredande av plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål. Denna möjlighet att utan skogstilldelning upplåta lägenheter jämväl för annat än bostadsändamål tillkom efter hemställan av vederbörande riksdagsutskott, som därvid åberopade, att man å orter med jämförelsevis ringa skogstillgång icke borde genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggöra måhända högst önskvärda upplåtelser av jordbruk.

Sedan förrättningsmannen prövat frågan, huruvida såsom villkor för tillstånd till sökt avstyckning erfordras fördelning av styckningsfastighetens skogsmark mellan stamfastigheten och avstyckad ägolott, har han vidare, i händelse dylik fördelning skall äga rum, att bedöma huru stor del av skogsmarken, som bör tilläggas vardera fastigheten.

I lantmäteristyrelsens tryckta meddelanden har tidigare framhållits, att till husbehovsvirke bör, där ej särskilda förhållanden annat föranleda, hänföras virke till bränsle, för uppförande och underhåll av nödiga byggnader, hägnader, hässjor, broar, till täckdikning och slöjd.

Vid beräkandet av den årliga virkeskvantitet, som erfordras för att tillgodose en brukningsdels behov av husbehovsvirke, är i första hand att taga hänsyn till dels de klimatiska förhållandena och dels storleken av brukningsdelens inägojord.

Enligt en sakkunnigutredning har den årliga virkesförbrukningen till husbehov för gårdar med intill 5 hektar odlad jord uppskattats till ungefär följande belopp i fast mått:

i övre och inre Norrland	45 à 50 kbm.
i mellersta Norrland och norrländska kustlandet	40 » 45 »
i södra Norrland och Dalarna	25 » 30 »
i Bergslagen	15 » 20 »
i södra Sverige	10 » 15 »

Dessa siffror synas emellertid vara väl låga för att läggas till grund för skogstilldelning vid avstyckning i mellersta och södra Sverige. Därest med husbehovsvirket skall kunna tillgodoses uppvärmning av någorlunda tillfredsställande bostadsutrymmen, lärer böra räknas med en årlig minimikvantitet av 12 à 15 kbm. för Götalands kustlandskap samt för Gotland och Öland. För de inre delarna av Götaland samt Svealand med undantag av dels övre Värmland dels västra och norra delarna av Dalarna bör räknas med en årskvantitet av 20 à 25 kbm. För nu nämnda delar av Värmland och Dalarna, för södra Norrland och norrländska kustlandet kan det årliga husbehovsvirket i allmänhet skattas till 25 à 35 kbm. För övriga delar av Norrland måste räknas med en något högre genomsnittssiffra med en maximigräns vid 40 à 45 kbm.

Nu anförda siffror hava avseende å brukningsdelar med en areal åker eller däremot svarande inägojord upp till 5 hektar. Vid större brukningsdelar måste givetvis räknas med högre siffror. En någorlunda god utgångspunkt för beräkningen av årskvantiteten husbehovsvirke torde erhållas, om den för en brukningsdel om 5 hektar beräknade kvantiteten ökas med ungefär 5 procent för varje hektar åker eller däremot svarande inägojord över 5 hektar.

Ovan anförda siffror äro blott ungefärliga genomsnittssiffror, som i de särskilda fallen kunna böra jämkas såväl uppåt som nedåt.

Vid kvantiteternas angivande har hänsyn i någon mån tagits till den inskränkning i virkesbehovet, som kan föranledas av användning å vissa orter av annat material än trä till byggnader och stängsel, men däremot icke vare sig till den omständigheten, att bränslebehovet i större eller mindre mån lämpligen kan fyllas med torv, kol eller annorledes eller till det förhållandet, att jordbruket inom vissa delar av landet ensamt för sig icke kan anses bärkraftigt. Huruvida av sistnämnda anledning erfordras stöd av ökad skogstillgång utöver vad ovan angivits bör med beaktande av förhållandena å orten bedömas med tillämpning av stadgandena i jorddelningslagen 19 kap. 3 § första och andra styckena.

Domänstyrelsen, som på hemställan av lantmäteristyrelsen införskaffat yttranden rörande virkesbehovet för jordbruksfastigheter från samtliga domänintendenter liksom och från samtliga överjägmästare med undantag av överjägmästarna i övre och nedre Norrbottens distrikt, har för sin del kommit till något lägre siffror i fråga om de erforderliga kvantiteterna husbehovsvirke än dem, som lantmäteristyrelsen i sina anvisningar uppgivit. Domänstyrelsen har ansett, att dessa kvantiteter borde beräknas på följande sätt:

	Södra delarna av landet m ³	Dalarna och Gävleborgs län m ³	Övriga delar av Norrland m ³
för jordbruk med intill 5 hektar åker . . .	10—15	15—20	20—40
» » » » 10 » » . . .	15—25	20—30	40—60
» » » » 20 » » . . .	20—30	25—35	
» » » » 50 » » . . .	30—50	35—50	

1931 års
riksdag.

Vid 1931 års riksdag väcktes en motion, I: 52, av herr Tamm m. fl., däri hemställdes, att riksdagen ville begära utredning om sådan ändring av 19 kap. i jorddelningslagen, att — åtminstone i landets mellersta och södra delar — avstyckning av jordbrukslägenhet finge, där omständigheterna ansåges så påkalla, ske även utan samtidig tilldelning av skog från stamfastigheten.

Såsom motivering för detta yrkande i motionen anfördes:

»En mycket rik erfarenhet har numera vunnits om huru de hittills följda principerna om skogstilldelning vid jordstyckningsverksamheten i landet kommit att te sig i sin praktiska tillämpning.

I allt vidare kretsar synes numera den meningen hava fått fäste, att verkningarna av berörda lagstiftning ej blivit så goda, som man hoppats, eller att de i vissa hänseenden rent av blivit skadliga. Från olika håll hava därför yrkanden framförts om revision av lagbestämmelserna om ovillkorlig skogstilldelning vid avstyckningar. De anmärkningar, som därvid gjorts mot berörda bestämmelser, hava i första hand varit av nationalekonomisk eller skoglig art. Samtidigt därmed har man emellertid även framhållit, att de befarade vådorna ur social och jordbruksteknisk synpunkt av nybildning av jordbruk utan skog betydligt överdrivits, åtminstone beträffande landets mellersta och södra delar.

Den nya åskådningen har klarast formulerats av en av våra skogspolitiskt och skogsekonomiskt mest kunniga fackmän, nämligen rektorn vid skogshögskolan, professor Tor Jonson. I ett å Svenska skogsvårdsföreningens årsmöte sistlidne vår hållet föredrag om 'Några synpunkter på bondeskogsbrukets ekonomi' påpekar denne, att ej mindre än 700 000 har av landets skogsareal kunna hänföras till rena husbehovsskogar för småbruk. Han uttalar därefter: 'Ser man saken från nationalekonomisk synpunkt betyder detta, att våra förädlingsindustrier ej någonsin torde kunna kalkylera med något virke från dessa skogar. Under annan brukningsform å denna areal borde däremot grovt räknat omkring 2/3 av virkesskörden, motsvarande

1·1 miljoner kubikmeter (eller 1·5 kubikmeter per har) kunna produceras för industriellt ändamål varför parcelleringen av marken skulle medföra, att detta belopp för all framtid måste avskrivas som årlig nationalförlust. Samtidigt hava de kringliggande större gårdarna förlorat möjligheten att till småbrukarnas husbehov av-sätta för industriellt ändamål odugligt småvirke och avfall, varigenom skogsvården på dessa skogar genom parcelleringen försvåras. Inför dessa siffror kan jag ej underlåta att i förbigående framkasta frågan: Hava vi verkligen råd på sätt, som nu bedrives vid styckning av större gods och gårdar till småbruk, att ytterligare parcel-lera våra skogsmarker genom bildande av nya husbehovsskogar enligt härom gäl-lande lagstiftning? Det synes nämligen uppenbart att för varje sådan ägolott årligen i genomsnitt cirka 1·5 kubikmeter industriprodukter per hektar går till spillo för all framtid. Är ej tvärtom tiden nu mogen för införande av en rationellare jord-politik beträffande skogsmarken?

Även de organ, vilka hava kontrollen över vården av landets enskilda skogar sig anförtrodd, nämligen skogsvårdsstyrelserna, hava gjort uttalande i samma riktning. I dessa myndigheters årsberättelser har vid upprepade tillfällen påtalats den miss-hushållning med det svenska skogskapitalet, vartill de hittills följda principerna om skogsmarkens utparcellering vid jorddelningen leda.

Detta spörsmål är så betydelsefullt, att det väl förtjänar att ånyo komma under statsmakternas prövning. Såväl vid avstyckning av arrendegårdar från bolagsfastig-heter som vid försäljningar av större jordbruk, torp eller lägenheter från gods och egendomar eller vid rena egendomsstyckningar uppdelas nu årligen stora skogsarealer på de nybildade självständiga jordbruken i syfte att utgöra husbehovsskog för dessa. De skogsarealer, det rör sig om, äro tillhoppa mycket betydande, säkerligen 10-tusentals hektar om året. Så gott som undantagslöst avverkas skogen å dessa skogslotter ända ned till den gräns, där skogslagens § 5, andra stycket, ställer sig hindrande i vägen. Denna avverkning utföres oftast av avstyckningens köpare i syfte att skaffa medel för köpets finansierande. I ej obetydlig omfattning förekommer emellertid även, att de säljande jordstyckningsföretagen själva utföra avverkningen. I varje fall har emellertid ägolotten sedan fått karaktären av ren husbe-hovsskog samt kommer genom förhållandenas makt för all framtid att behandlas såsom sådan. Detta innebär, att 80 å 90 procent av skogens avkastning kommer att användas som bränsle och resten till hägnader och byggnadsvirke. Såsom i profes-sor Jonsons här förut citerade föredrag framhållits, avkastar emellertid en skog vid tekniskt riktig skötsel cirka $\frac{2}{3}$ högvärdigt gagnvirke för industriella ändamål och blott $\frac{1}{3}$ vedvirke. Det lagstadgade systemet med husbehovsskogar innebär alltså, att $\frac{2}{3}$ av produktionen undanhålles högvärdiga ändamål för att konsumeras som ved. Detta är så mycket betänkligare, som i alla landsdelar och snart sagt i varje ort finnes ett stort överskott av sekunda virke till bränsle, vilket nu ej kan av-sättas utan får lämnas att ruttna i skogen. Det nationalekonomiskt enda riktiga vore, att detta överskott användes att täcka landsbygdens bränslebehov i stället för att man, såsom nu sker, genom lagstiftning om husbehovsskog tvångsvis disponerar gagnvirke för bränsleändamål åt vår talrika lägenhetsägare- och egnehems-köpareklass. Några trafik- eller distributionstekniska hinder mot att tillgodose egnehems-köparnas bränslebehov med avfallsvirket från ortens skogsbruk finnas knappast annat än rent undantagsvis. Överskottet på dylikt virke är i de flesta orter så stort, att skogsägarna äro tacksamma att — med hänsyn till skogsvården — kunna få av-yttra det för huggningskostnaderna.

Det är ingalunda några små värden, som på detta sätt årligen spolieras. Jonson beräknade den skåliga virkesavkastningen från husbehovsskogarna till 1·6 miljoner kubikmeter, varav $\frac{2}{3}$ eller 1·1 miljon kubikmeter utgjordes av förädlingsvärdiga sortiment. Rotvärdet av denna virkeskvantitet får anses utgöra minst 5 miljoner kronor, som nu årligen bränns upp, medan motsvarande mängder avfallsvirke ruttna i skogen. Det måste därför såväl ur nationalekonomisk som skogsteknisk

synpunkt betecknas såsom fullständigt felaktigt att genom lagbestämmelser framtvunga skogsmarks tilldelning till alla mindre jordbruk.

Då återstår att pröva, om ur jordbruksteknisk eller social synpunkt så stor betydelse ligger i berörda skogsmarkstilldelning, att man för den skull vill bortse från de nationalekonomiska förlusterna. Vad då först angår det mindre jordbrukets virkesbehov bör ihåggkommas, att flera av våra bästa småbrukaretrakter ligga i skoglösa slättbygder, där allt virke får skaffas i öppna handeln. Någon verklig olägenhet har knappast förspotts härav. Än vidare bör ihåggkommas, att även i skogsbygderna talrika hantverkare och mindre löntagare, vilkas ekonomiska ställning knappast är starkare än småbrukarnas, få reda sig utan bränsletillgång från egen skog. Vad åter beträffar jordbrukets behov av byggnadsvirke, tillgodoses detta numera allmänt genom inköp av sågat och hyvlat virke i allmänna handeln och detta även i de fall, då jordägaren besitter egen skog. De tider äro förbi, då man byggde och reparerade med bilat virke. I flertalet fall blir det även för dyrt att köra stockarna från egen skog till husbehovssåg i orten och där få det legosågat, att sedan frakta hem virket igen och torka det före användningen. Man föredrager numera att per lastbil köpa de för reparationsändamål erforderliga bitarna färdiga från närmaste lokala såg eller virkeshandlare.

Vad slutligen de sociala synpunkterna beträffar, ha dessa måhända varit mest vägande vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst. Man har velat skapa garanti emot att köparen av en jordbrukslägenhet, belägen helt inne i ett stort skogsområde tillhörigt en ägare, skulle för sin virkesförsörjning bli helt beroende av dennes godtycke. Farhågor av denna art äro rena skrivbordskonstruktioner. Alla större skogsägare äro enbart tacksamma för att kunna få åtminstone någon avsättning för sin sekunda brännved. Man har heller aldrig hört talas om något fall, då handlande, lärare, banvakter, hantverkare och andra, som bo helt inne på stora skogsområden och äro hänvisade till dessas ägare för sina vedinköp, ha haft någon som helst svårighet att för skäligt pris förse sig med bränsle. I övrigt förefinnes ju intet hinder för att man vid en eventuell uppmjukning av lagen gör undantag för sådana avstyckningar, vilka komma att ligga helt omgivna av säljarens fastighetsområde.

De sociala olägenheterna vid avstyckning av jordbrukslägenheter utan skog torde alltså få anses överskattade. Däremot torde man få anse, att betydande sociala olägenheter orsakas av den nuvarande lagstiftningen. Denna utgör nämligen ett mycket betydande hinder mot arrendatorsklassens frigörande. Det finnes i hela landet betydande arealer bebyggda fastigheter och även odlad jord i övrigt, vilka stå till köparens disposition från både statens sida och hos enskilda. Priset på enbart denna jord torde i regel vara synnerligen humant, men jordägarna önska med fog icke alltid sälja den i deras händer betydligt värdefullare skogen och skogsmarken. Om de skola sälja den, vilja de givetvis för en dylik lätt realiserbar vara utfä dagsvärdet. Åkerjorden äro de däremot mången gång beredda att avstå för realisationspris. Man frågar sig ovillkorligen: Vilken nytta har egendomsspekulanten egentligen av att få köpa skog och skogsmark till dess ungefärliga räntabilitetsvärde, då han i de flesta fall för endast en del av den ränta, som detta skogsområdes kapital betingar, årligen kan förvärva från stamfastigheten eller annan sådan i grannskapet sitt årliga husbehov? Ty så är det faktiska förhållandet. Under nuvarande omständigheter tvingas han vid fastighetsköp att uppbringa ett mången gång för honom ganska betydande kapital, låt vara genom lån, men även lånen kräva ränteutgifter. Sluppe han köpa skogen, kunde han för ett obetydligt kapital, betydligt lättare att uppbringa än det större, i de flesta fall förvärva sitt egna hem och svårigheten för honom att sedan finansiera affären bleve betydligt reducerad.

Tvånget till obehövt skogsförvärf är alltså ofta nog betungande för egnahemsköparen, omöjliggör i ej ringa omfattning egnahemsbildningen och får därför anses vara socialt otillfredsställande.»

Andra lagutskottet anförde i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 19, följande:

»Lagbestämmelser om skyldighet att vid styckning av jordbruksfastighet tilldela det frånstyckade området skogsmark hava för rikets norra delar funnits sedan början av 1900-talet. Bestämmelserna hava därefter undan för undan erhållit vidgat giltighetsområde och från och med 1928 års ingång hava föreskrifter i ämnet gällt för hela landet. De skäl, som föranledde bestämmelsernas införande, voro av jordbruks teknisk och social art, i det man ville dels skapa trygghet för de nybildade jordbrukens ekonomiska bärighet, dels göra ägarna av de frånstyckade områdena oberoende av skogsägande grannar.

Enligt utskottets förmenande hava motionärerna icke anfört skäl, som kunna föranleda utskottet att, så kort tid efter det ifrågavarande föreskrifter genomförts för riket i dess helhet, förorda utredning om deras ändring.

Utskottet vill emellertid erinra, att bestämmelserna om skogstilldelning vid avstyckning ur vissa synpunkter torde bliva föremål för övervägande av de sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 tillkallats för att verkställa utredning om vissa sociala jordfrågor. Dessa sakkunniga skola nämligen till behandling upptaga, bland annat, frågorna om de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare m. fl. att erhålla egna jordbruk.

På grund av vad i ärendet anförts får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation anmäldes av sju ledamöter, vilka yrkade bifall till motionen.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid samma riksdag framställde herr Lindhagen med tillstånd av första kammaren till chefen för jordbruksdepartementet bland annat följande spörsmål:

»Föreligger någon förhoppning, att regeringen hinner intressera sig för tillämpningen inom riket och särskilt i Norrland av skiftes- och norrlandslagarna i syfte att bibehålla och befrämja självständiga och tillräckliga jordbruk, och vore det ej av vikt att undersöka, i vad mån överträdelser av lagstiftarens avsikter fritt äga rum utan motstånd från statens ämbetsmannamakt i orterna?»

Bland annat med anledning av interpellationen verkställdes genom jordbruksdepartementets försorg viss utredning, varefter departementschefen avgav svar av innehåll, bland annat, att anledning att företaga några åtgärder icke syntes föreligga.

Slutligen väcktes vid samma riksdag även en motion, II: 299, däri herrar Wiklund i Byske och Lindberg hemställde, bland annat, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och framläggande för riksdagen av förslag till sådana ändringar och kompletteringar i den s. k. norrlandslagstiftningen, att ett kringgående av densamma vid avstyckningar och sammanläggningar av fastigheter, på sätt i motionen närmare påvisats, måtte förhindras.

Andra lagutskottet hemställde i utlåtande nr 41, att motionen, såvitt nu är i fråga, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation anfördes av, bland andra, herr Lindhagen, som hemställde, att riksdagen ville begära en självständig undersökning — framför allt ute

på marken — av norrlandslagarnas och jorddelningslagens ömsesidiga tillämpning i syfte att bibehålla och skapa självständiga jordbruk, därvid undersökningen särskilt borde omfatta de avstyckade ägornas mångsidighet, belägenhet, areal och produktiva beskaffenhet för att kunna, såvitt möjligt, tillhandahålla jordbruket efter ortens förhållande tillräckligt med inägojord, odlingsmark samt skogsmark för husbehovsvirke, ävensom framläggande skyndsammast för riksdagen av de förslag, vartill undersökningen i berörda och därmed sammanhängande ämnen kunde föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

1932 års
riksdag.

Vid 1932 års riksdag väckte herr Johansson i Edsbyn en motion, II: 137, däri han hemställde, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte ha sin uppmärksamhet fäst på försök, som göras att kringgå bestämmelserna i lag om delning av jord å landet av den 18 juni 1926, II avd. om avstyckning 3 § fjärde stycket, samt låta utreda och för riksdagen framlägga förslag till ändring eller tillägg i nyssnämnda lag, som skyddar hemmanslott med inägojord att vid avstyckning bliva tilldelad mindre skogsmark än vad lagen avser».

Över motionen inhämtade andra lagutskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, yttrande av lantmäteristyrelsen, som anförde, bland annat, att vunnen erfarenhet i fråga om tillämpningen av jorddelningslagen enligt styrelsens mening visade, att lagens bestämmelser vore i stort sett tillräckliga för att med riktig tillämpning förhindra ett kringgående av föreskrifterna om tilldelning av skogsmark till jordbrukslotter vid avstyckningar från fastigheter, till vilka hörde skog. Lantmäteristyrelsen lämnade jämväl under hand upplysningar angående ett förslag till avstyckning från viss fastighet, som motionären i sin motion närmast åsyftat, samt anförde därom, att nämnda förslag i fråga om tilldelning av skogsmark stode i full överensstämmelse med jorddelningslagens bestämmelser.

Utskottet anförde i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 28, följande:

»Utskottet har låtit sig angeläget vara att inhämta upplysningar rörande förekomsten av missförhållanden av sådan art, som anges i motionen. Efter den utredning, som lantmäteristyrelsen verkställt, har utskottet emellertid icke funnit styrkt, att motionären äger skäl för sin farhåga, att jorddelningslagens bestämmelser skulle kringgå på det i motionen antydda sättet. Utskottet får förty hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Herr Lindhagen avgav särskilt yttrande, däri han hemställde, att riksdagen med anledning av motionen »ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring i 3 § av 19 kap. i lagen om delning av jord å landet att mindre jordbruk skola även på skifteslagstiftningens väg fullständigas och utvidgas i möjligaste mån även med odlingsmark och sålunda även erhålla en tilldelning av husbehovsskog, som svarar mot jordbrukets tillämnade utvecklingsmöjligheter».

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Av sociala jordutredningens den 5 december 1932 avgivna betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk framgår, att lantmäteristyrelsen på sociala jordutredningens begäran lämnat vissa upplysningar om tillämpningen av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen. Sociala jordutredningens fråga, framförd i skrivelse den 13 oktober 1932, hade följande lydelse:

Lantmäteristyrelsens yttrande den 3 november 1932 till sociala jordutredningen ang. tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen.

I sociala jordutredningens uppdrag inginge bland annat att verkställa utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Vid den utredning, som företoges med anledning härav, hade ifrågasatts att bereda ökade möjligheter för lämpliga personer tillhörande nämnda grupper att erhålla en lägenhet (arbetaresmåbruk) av den storlek, att därå kunde födas två kor jämte några smådjur enligt ortens sed. För en dylik lägenhet hade beräknats att en areal av 2—5 hektar åker, äng och odlingsmark — växlande efter förhållandena i olika landsdelar — skulle vara erforderlig. En dylik lägenhet skulle avse att bereda innehavaren ökad utkomstmöjlighet genom jordbruk, som dreves vid sidan av annan verksamhet (t. ex. skogs- eller flottningsarbete). Lägenheten skulle alltså icke hava till ändamål att utgöra en jordbruksfastighet, varå innehavaren beredes full sysselsättning och bärgring.

Under behandlingen av denna fråga hade från skilda håll framhållits för sociala jordutredningen, att förutsättningen för att dylika arbetarsmåbruk skulle kunna inrättas för rimligt pris vore, att avstyckning kunde ske utan att det avstyckade området tillades skog.

Sociala jordutredningen hemställde därför, att lantmäteristyrelsen ville till sociala jordutredningen meddela, huruvida enligt den tillämpning av gällande lag, som följdes eller enligt lantmäteristyrelsens mening vore den riktiga, avstyckning av mark för berörda ändamål och inom ovan angivna ytvidder, kunde ske utan att skog tilldelades den avstyckade fastigheten.

Såsom svar härå anförde lantmäteristyrelsen i yttrande den 3 november 1932 — efter redogörelse för förarbetena till gällande bestämmelser i ämnet — bland annat följande:

Fastigheter med en åkerareal av upp till 2 hektar syntes kunna rubriceras såsom »mindre lägenheter» och således bildas utan tilldelning av skog.

Fastigheter med en åkerareal av 4—5 hektar måste enligt lantmäteristyrelsens förmenande anses utgöra fastigheter, tjänliga till jordbruk och således, under de i 19 kap. 3 § 4 stycket angivna förutsättningar, icke kunna utläggas utan samtidig tilldelning av skog.

Fastigheter med en åkerareal av mer än 2 men mindre än 4 hektar intoge en mellanställning. Det syntes emellertid lantmäteristyrelsen önskvärt, att fastigheter i denna storleksklass tilldelades skogsmark, men bildandet av skoglösa sådana fastigheter syntes böra tillåtas om det kunde särskilt motiveras. Såsom särskilda skäl för bildandet av skoglösa fastigheter av denna storleksklass syntes bland annat kunna godtagas möjlighet att till skäligt pris uppköpa erforderliga skogsförnödenheter i närheten av fastigheten, utan att ägaren behövde bliva beroende av en enda leverantör med därav följande risk för godtycklig prissättning från dennes sida, eller att stamfastighetens skogsmark vore långt avlägsen från de inägor, vilkas avstyckning vore i fråga.

Med åker syntes, principiellt sett, böra jämnställas till åker odlingsbar mark, vilket

emellertid icke syntes utesluta, att avskiljandet till särskild fastighet av 2—5 hektar odlingsmark utan åtföljande skog syntes kunna försvaras, om områdets avskiljande till särskild fastighet kunde befrämja dess uppodling. Särskilt gällde detta odlingsbara mindre områden, belägna på långt avstånd från gården å den fastighet, till vilken de hörde.

1933 års
riksdag.

Vid 1933 års riksdag väcktes två motioner, avseende ändringar i lagen om delning av jord å landet, nämligen nr 197 i första kammaren av herr Lindhagen och nr 355 i andra kammaren av herr Johansson i Edsbyn.

I motionen I: 197 hemställdes, »att riksdagen ville hos regeringen begära förslag helst redan till denna riksdag till sådan ändring i § 3 av 19 kap. lagen om delning av jord å landet, att mindre jordbruk skola även på skifteslagstiftningens väg fullständigas och utvidgas i möjligaste mån med odlingsmark och även erhålla en tilldelning av husbehovsskog, som svarar mot jordbrukets sålunda ökade utvecklingsmöjligheter».

Motionären, som i en vid samma riksdag väckt motion (nr 195) framhållit, vilken hjälp det skulle vara för en del arbetslösa att, frånsatt jordbrukets ökning i värde, just nu själva bidra till komplettering av ofullständiga jordbruk, anförde i motionen nr 197 såsom motivering för sitt ovannämnda yrkande:

»Såvitt jag förstår pågår ett jorddelningsförfarande som hotar att ytterligare öka de mindre ofullständiga jordbrukens antal. I varje fall kommer det att definitivt försvaga en myckenhet jordbruk, som bort göras mera bärkraftiga. Detta missförhållande uppstår genom att jordbruket tilldelas odlingsmark endast i proportion efter sin storlek. Snarare bör, synes mig, ett mindre jordbruk få en frikostigare tilldelning av odlingsmark. Detta överensstämmer ock med lagen om delning av jord på landet som i § 3 kap. 19 säges. Att tilldelningen skall ske proportionellt efter jordbrukets tillfälliga storlek finnes i varje fall ej föreskrivet.

Denna av lantmäteristyrelsen påbjudna praxis är väl liktydig med, att lagstiftning ersatts utan laga prövning med ett förfarande i administrativ väg.»

Motionären hänvisade därjämte till att förhållandet närmare utvecklats i ett av honom avgivet särskilt yttrande till andra lagutskottets utlåtande nr 28 för år 1932.

I motionen II: 355 hemställdes, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda om nuvarande bestämmelser i Lag om delning av jord å landet av den 18 juni 1926 äro betryggande för att jordbrukslott vid avstyckning erhåller så mycket skog, att jordbrukets framtida existens icke äventyras på grund av ägarens oförmåga att bygga och underhålla gården utan tillskott av s. k. stödskog, åtminstone i Norrland med riklig skogstillgång, och att för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning».

I motiveringen till detta yrkande anfördes:

»Enligt lantmäteristyrelsens yttrande år 1932 äro vissa tabeller uppgjorda för skilda delar av landet att tillämpa vid jorddelningar beträffande tilldelningen av skogsmark till jordbrukslotter. Dessa tabeller avse, såvitt jag förstår, enbart husbehovsvirke och icke någon s. k. stödskog, såsom det av gammalt ansetts nödvändigt åtminstone för Norrland, med sina svaga jordbruk och rikliga tillgång på

skogsmark. Jag vet mycket väl, att begreppet stödskog, såsom innefattande även skog till avsalu för att stödja jordbruket, numera såväl av lagstiftningen som i praktiken satts ur funktion. Dock var det enligt min uppfattning en olycklig dag för de norrländska jordbruken, då man bortsåg från behovet av stödskog.

Det heter visserligen i Lag om delning av jord å landet av den 18 juni 1926, 19 kap. 3 § i fjärde stycket: »Hör till fastighet, varifrån avstyckning skall ske, skogsmark, må avstyckningen ej ske på sådant sätt att icke såväl stamfastighet som avstyckad del envar så framt däri ingår åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten varder tjänlig till jordbruk, *i mån av tillgång erhålla för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog*; etc. Om nu den av mig kursiverade sista meningen av detta lagrum finge fattas på det sättet, att när en egendom med riklig skogstillgång delas, varje avstyckad jordbruksdel finge sin skogstilldelning med hänsyn till skogsmarkens rikliga förekomst å egendomen, och om i orten för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog' finge fattas såsom innebärande även möjligheten att bygga och underhålla gården, då vore ju saken klar och det berodde sedan endast på tillämpningen därav vid jorddelningen. Men nu äro dessa bestämmelser alltför vagt formulerade för att kunna ge stöd åt en sådan tolkning. Därför tillämpas dessa bestämmelser på det sättet, att om husbehovsskog tilldelas en jordbruksfastighet, så är därmed allan rättfärdighet uppfylld. Med den kännedom jag har om jordbruksförhållandena i Norrland vet jag att det finnes ingen möjlighet att av jordbruksavkastningen få in de kontanta medel, som fordras för byggnad och underhåll av gårdar, även om man själv har erforderligt trävirke därför. Det går inte ens för egendomar nere på bygden, där jordbruksförhållandena äro väsentligen bättre, än mindre då uppe i skogstrakterna. De måste ha någon skog till avsalu för att få in därför erforderliga kontanta medel.

Då jag med min motion avser att åtgärder vidtagas, som ge existensmöjligheter för våra små jordbruk på skogarna i Norrland, så menar jag icke, att därtill fordras att jordbruket bibehålles kvar vid hela det komplex s. k. stödskog, som vid avvittringen tilldelades dem av kronan. Så långt behöver man icke gå. Det räcker med mycket mindre. Jag ser gärna att trävarubolagen, som förvärvat egendomarna, för sin verksamhet bibehållas vid större delen av skogsarealen. Men det är mot den njuget i fråga om tilldelning av skog för jordbruksfastigheterna, som vid hittills verkställda avstyckningar kommit till synes, som jag vänder mig, och håller före att det för ett jordbruks bestånd på norrlandsskogarna icke är till fyllest med att jordbruket får endast s. k. husbehovsskog, utan behöver dessutom s. k. stödskog till avsalu för att därigenom få in medel till odlingar, nybyggnader och underhåll av gården.

För att åskådliggöra huru de avstyckningar jag har kännedom om hittills bedrivits, har jag utarbetat en statistik över de avstyckningar som verkställts de två sista åren å nybyggen belägna inom Ovanåkers och Voxna socknar, som genom avvittring åren 1825—1840 utbrötos från Ovanåkers gamla kronoallmänning. Statistiken är byggd på: dels avvittringshandlingarna då nybyggena utbrötos från kronoallmänningen, dels anteckningar i lagfartsprotokollen i domsagens arkiv och dels uppgifter i deklARATIONER till årets allmänna fastighetstaxering, och medföljer denna motion som bilaga.»

Över motionerna I: 197 och II: 355 avgav andra lagutskottet utlåtande nr 18, däri utskottet anförde följande:

»I den ordning och under de villkor, som omförmälas i 19 kapitlet av lagen om delning av jord å landet, må från fastighet genom avstyckning avskiljas viss till gränserna bestämd ägovidd för att utgöra en fastighet för sig eller sammanläggas med annan fastighet. Den avstyckade ägovidden skall till omfång och belägenhet

samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet. Om avstyckat område skall sammanläggas med annan fastighet, skola de båda delarna tillhopa bilda en lämplig fastighet. Avstyckning från jordbruksfastighet får ej äga rum, såvitt det ej kan antagas, att den fastighetsindelning, som uppstår, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. Om skogsmark hör till den fastighet, varifrån avstyckning skall ske, får avstyckningen icke verkställas på sådant sätt, att icke såväl stamfastigheten som den avstyckade delen i mån av tillgång erhåller så mycket skog, som erfordras för dess nyttjande till jordbruk — allt under förutsättning att i både stamfastigheten och den avstyckade delen ingå åker, äng eller därtill odlingsbar mark i sådan omfattning, att vardera fastigheten blir tjänlig till jordbruk.

Jorddelningslagen har nu varit i kraft under mera än fem år. Olika uppfattningar hava härunder uttalats om dess verkningar. Då de lagbestämmelser, varom här är fråga, äro av synnerlig betydelse ur både sociala och nationalekonomiska synpunkter, anser utskottet skäl föreligga att förorda en utredning, huruvida dessa lagbestämmelser under sin giltighetstid visat sig gynnsamma för bildandet av bärkraftiga mindre jordbruksfastigheter i lämplig omfattning efter ortens förhållanden försedda med erforderliga ägoslag. Vid denna utredning synes särskild uppmärksamhet böra ägnas åt verkningarna såväl ur det mindre jordbrukets som ur skogshushållningens synpunkt av den tillämpning, som ägt rum av lagens bestämmelser om tilldelning av skog.

Utskottet får fördenskull hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 197 och II: 355 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, huruvida och i vad mån tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen jämte därmed sammanhängande lagrum varit gynnsam för bildande av bärkraftiga jordbruksfastigheter, vid vilken utredning särskilt avseende bör fästas å verkningarna av gällande praxis i fråga om tilldelning av erforderliga ägoslag.»

Utskottets hemställan bifölls av riksdagens kamrar; och skrivelse i ämnet avläts den 24 mars 1933, nr 206.

Genom nådigt beslut den 28 augusti 1933 har Kungl. Maj:t uppdragit åt sociala jordutredningen att verkställa utredningen i detta ärende.

1936 års
riksdag.

Vid 1936 års riksdag väcktes inom första kammaren en motion (I: 8) av herr Lindhagen, som däri hemställde, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t kräva att för riksdagen framlades förslag till lag om förekommande av ofullständiga jordbruks uppkomst. Till stöd för detta yrkande har motionären anfört:

»Faran av nya ofullständiga jordbruks uppkomst är för närvarande överhängande. Anledningarna därtill äro att söka dels i 1926 års *jorddelningslags oklarhet* i kapitlet om avstyckning i fråga om tilldelningarnas art och myckenhet, dels i lantmäteristyrelsens i administrativ väg utfärdade föreskrifter, som ställa dessa tilldelningar i underkant i förhållande till vad norrlandskommittén och norrländska ägostyckningslagen avsåg, dels däri att under sådana förhållanden något särskilt nit hos förrättningsmännen under kontakt främst med jordägaren för en tillräcklig tilldelning ej kan i regel påräknas och dels däri att en besjälad kontroll över vad i avstyckningsavseende sker ute på marken måste bli minimal för att ej säga praktiskt taget obefintlig.

Det är högeligen äventyrligt, att denna viktiga sak sålunda lämnas vind för våg. Jordbruken bli icke självförsörjande och på kommande generationer lägges tungan att förbättra även dessa årliga tillskott till de ofullständiga jordbruken.»

Under hänvisning till det uppdrag, som i ämnet lämnats sociala jordutredningen, blev motionen avstyrkt av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 30. Riksdagens kamrar avslog härefter motionen.

KAP. III.

Inhämtade upplysningar rörande verkningarna av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen.

Genom hänvändelse till kommunalstämмоordförandena, egnahemsnämnderna, skogsvårdsstyrelserna, ägodelningsdomarna, distriktslantmätarna och överlantmätarna i riket har sociala jordutredningen sökt inhämta upplysningar i skilda hänseenden rörande verkningarna av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen. Yttrande har även införskaffats från Sveriges skogsägareförbund.

I. Upplysningar inhämtade genom frågeformulär.

Den första frågan var formulerad på följande sätt:

»Hava bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen i något hänseende eller under vissa förhållanden vid tillämpningen visat sig vara till hinder för bildande av jordbruk, som äro bärkraftiga och lämpliga enligt de ekonomiska förhållanden, som råda i trakten, särskilt med hänsyn till bestämmelserna rörande skogstilldelning? Hava dessa bestämmelser angående skogstilldelning visat sig vara tillfredsställande?»

Ett stort antal av de hörda myndigheterna har förklarat, att de nuvarande bestämmelserna i huvudsak varit väl avvägda och ägnade att befrämja bildandet av lämpliga jordbruk. Förespråkare för motsatt uppfattning saknas dock icke. Bland dessa senare kan man urskilja två huvudgrupper, de som anse att skärpta bestämmelser om skogstilldelning böra införas och de som anse att lagen på denna punkt bör uppmjukas.

Till den förra kategorien, vilken förordar tilldelning av stödsskog där detta är möjligt, kan man räkna vissa kommunalstämмоordförande i Stockholms, Södermanlands och Gävleborgs län, några av lantmätnarna i Värmlands län, överlantmätnarna i de småländska länen, skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län, egnahemsnämnden i Västernorrlands län och vissa ägodelningsdomare i Gävleborgs län. Man har framhållit, att jordbruket i de skogrika länen intager en underordnad ställning och att innehavaren är för sin utkomst hänvisad till andra förvärvskällor, främst skogsarbete. För anskaffande av kontanta medel till skatter och andra onera samt till driftskapital vore oundgängligen nödvändigt att hava tillgång till skogsprodukter för avsalu. Bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen hade i allmänhet tolkats så, att de nybildade fastigheterna tilldelats skogsmark i sådan omfattning, att

därur dess årliga behov av virke till bränsle, gärdsel och nödigt underhåll av åbyggnaderna kunde erhållas. En så tillämpad lagbestämmelse kunde icke vara lämplig i de trakter av riket, där skogen av ålder utgjort det ekonomiska stödet för fastigheterna. I dessa trakter vore erforderligt att tilldela jordbruksfastigheterna utöver husbehovet viss areal stödskog. Genom riklig skogstilldelning beredes jämväl möjlighet att till fullo utnyttja arbetskraften vid jordbruket även under vintermånaderna. En fortsatt jorddelning utan hänsyn till behovet av tillräcklig skogsmark till fastigheterna komme att medföra en decimering av den besuttna bondestammen; de självägande jordbrukarna komme att i allt större omfattning förvandlas till arbetare under trävarubolagen. Faran för olämplig skogsavverkning å de mindre jordbruksfastigheterna vore betydligt överdriven. Motståndarna till skogstilldelning ansåge, att ägarna av de smärre jordbruksfastigheterna kunde köpa skog både till vedbrand och till annat husbehov från kringliggande skogskomplex. De syntes härvid bortse helt och hållet från den omständigheten, att härtill erfordrades penningar. I sådana fall, då ägaren av ekonomiska skäl måste avverka skogen, funnes likväl marken kvar och fastigheten kunde i en mer eller mindre avlägsen framtid åter bliva självförsörjande i fråga om skogsprodukter.

Förespråkare för uppmjukning av bestämmelserna om skogstilldelning vid avstyckning påträffas framför allt bland skogsvårdsstyrelser och ägodelningsdomare men även bland lantmätare och egnahemsnämnder. Man har huvudsakligen anfört: Skogsbruket fordrade ganska stora kapitalutlägg, om det skulle kunna bedrivas ekonomiskt. Förvärv av skogsmark utan ekonomisk ryggrad medförde oftast skogsskövling. Köparens första åtgärd bleve att hugga ned skogen för att skaffa pengar till att likvidera köpet. Sedan skogen nedhuggits, kunde någon återväxt knappast påräknas, då skogsmarken vanligen toges i anspråk för betesgång. Ur nationalekonomisk synpunkt måste det anses förkastligt att släppa landets sparade skogstillgångar i händerna på egnahemsköpare, som saknade ekonomiskt underlag och ofta även tillräcklig kunnighet för bedrivande av ett intensivt skogsbruk. En allmän obenägenhet förefunnes också från köparnas sida att fördyra fastigheten genom skogsköp. Även säljarna visade sig obenägna att av sin skogsmark bortskära några större områden. Särskilt inom södra och mellersta Sverige borde skogstilldelningskravet bortfalla eller avsevärt mildras. I dessa trakter vore de flesta medelstora och mindre jordbruken skoglösa. Även på andra ställen vore det i närheten av större samhällen onödigt med skogstilldelning. Här hade småbrukaren god avsättning för sina jordbruks- och ladugårdsprodukter och kunde i många fall erhålla varaktigt arbete eller åtminstone regelbundet återkommande säsongarbete utanför småbruket. Den, som hade penningar att förvärva ett jordbruk med riklig skogstillgång, kunde i allmänna fastighetsmarknaden erhålla egendomar i alla slags arealkombinationer. Den, som icke hade detta utan skulle med statens stöd förvärva ett jordbruk, vore framför allt betjänad av att detta kunde ske med så måttlig skuldsättning som möjligt. Svårighet att för billigt pris i allmänna marknaden anskaffa för ett

jordbruk nödvändiga skogsprodukter torde icke förefinnas. Tvärtom torde man numera allmänt kunna köpa dylika för billigare pris än vad de betingade, om de erhöles från egna skogsmarker.

Den andra frågan lydde:

»Hava bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen medfört en fastighetsbildning, som kan vara ägnad att försvåra eller motverka ett rationellt skogsbruk, antingen på grund av bristande förutsättningar för ett effektivt utnyttjande av virkeskapitalet eller på grund av stort avstånd mellan skogsskiftet och fastighetens huvuddel?»

Beträffande frågan huruvida ett rationellt skogsbruk försvårats på grund av för stort avstånd mellan skogsskiftet och fastighetens huvuddel har i flertalet yttranden meddelats, att skogsskiftet i regel sammanhänge med fastighetens huvuddel och att i de fall särskilt skogsskifte bildats detta så gott som undantagslöst kunnat förläggas i närheten av fastighetens huvuddel. Från Kopparbergs län samt de norrländska länen har visserligen upplysts, att skogsmarken stundom måst läggas på ett relativt långt avstånd från fastighetens huvuddel, men har detta ansetts ligga i sakens natur och icke i och för sig haft inflytande på skogens rationella skötsel.

Beträffande frågan i övrigt föreligga liksom beträffande första frågan två diametralt motsatta uppfattningar. Enligt den ena uppfattningen, som företrädes av bl. a. flertalet skogsvårdsstyrelser och åtskilliga lantmätare, ägodelningsdomare och egnahemsnämnder, kan rationellt skogsbruk icke drivas på små skogsarealer. Enligt denna uppfattning kunna skogsarealerna å småbruken endast åstadkomma en virkesproduktion, som i sin helhet åtgår för husbehovsändamål. Värdefull skog måste offras till bränsle, hägnader m. m. I den mån försäljning av värdefullare skogsalster sker, ligger ofta en svaghet däri, att endast ringa kvantiteter kunna utbjudas. Säljaren får ofta nöja sig med priser, som köparen bestämmer. Faran för kalhuggning är överhängande. Den skog av värde, som åtföljer fastigheten, måste av den nye ägaren tillgripas för att gälda köpeskillingen och avbetala skuldräntorna. Det ligger nära till hands för en småbrukare att skövla skogen, då han kommer i ekonomiskt trångmål. De, som förfäktat en motsatt uppfattning, bland vilka märkas överlantmätaren i Kristianstads län, åtskilliga lantmätare, egnahemsnämnden i Värmlands län och vissa kommunalstämмоordförande i Kopparbergs län, hävda däremot, att en småbrukare kan i långt större omfattning tillvarataga och utnyttja småvirke och sämre virkesslag än en större skogsägare. På en lagom avpassad och lämpligt belägen skogsmark kan i en drifrig ägares hand virkeskapitalet utnyttjas både effektivt och ekonomiskt. Tillgång på arbetskraft finnes alltid för smärre arbeten, och för större arbeten kunna de tillfällen utnyttjas, då andra arbeten ligga nere. För smärre försäljningar i orten kunna de mindre skogsbrukarna lättare än de större passa tillfällena till lämpliga leveranser och därmed ernå gynnsammare priser än man inom storskogsbruket med dess tunga förvaltning äger möjlighet till. Husbehovsskogen medför den fördelen, att bonden vid varje tillfälle kan erhålla sitt husbehov utan att göra kontanta utlägg. Genom ökad upplysning

kan man bibringa de små jordbrukarna erforderliga insikter beträffande skogens rationella skötsel och utnyttjande.

Den tredje frågan hade följande lydelse:

»Hava bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen i praktiken tillämpats på sådant sätt, att de bildade fastigheterna blivit försedda med samtliga de ägoslag, som enligt ortens förhållanden böra ingå i en jordbruksfastighet för att den skall bliva bärkraftig?»

I flertalet yttranden har anförts, att de ifrågavarande bestämmelserna synes hava tillämpats på bästa sätt, så att de nybildade fastigheterna tilldelats samtliga ägoslag, där så varit möjligt. I många yttranden uppgives dock, att den huvudsakliga uppmärksamheten i allmänhet riktats på frågan om tilldelning av skogsmark. En distriktslantmätare i Skaraborgs län och överlantmätaren i Västernorrlands län hava sålunda anført: Någon önskeblandning av ägoslag förekomme sällan. Man finge i allmänhet nöja sig med de ägoslag, som funnes inom det område som skulle säljas. Överlantmätaren i Skaraborgs län har anført: Om en lott bleve bärkraftig eller ej berodde icke enbart på tilldelningen av olika ägoslag utan i avsevärd mån på ägarens förmåga att tillgodogöra sig avkastningen. Från vissa håll har framhållits, att det för ett tidsenligt jordbruk vore av särskild vikt att ägorna vore centralt belägna kring gården, i följd varav ett tillgodoseende av lagens bestämmelser ofta skulle få till följd en olämplig styckningsform med oregelbundna gränser och onödigt stort avstånd mellan fastighetens olika ägofigurer. Egnahemsnämnden i Gotlands län har framfört den åsikten, att en viss benägenhet gjort sig gällande att göra de nybildade fastigheterna väl små och i avsaknad av utvecklingsmöjligheter.

Den fjärde frågan lydte:

»Hava vid avstyckning enligt 19 kap. 3 § jorddelningslagen de nybildade fastigheternas behov av betesmark där så kunnat ske beaktats? Har lagstiftningen varit tillräckligt vägledande härutinnan?»

Ganska enstämmigt framhålles den stora betydelse som betesmark har för en jordbruksfastighet. I många yttranden, såsom från Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Västmanlands, Kopparbergs och Västernorrlands län, framföres den åsikten, att tilldelning av betesmark är av vida större betydelse för en nybildad jordbruksfastighet än skogsmarkstilldelning. I flera yttranden anföres, att behovet av betesmark beaktats vid avstyckningar, där så kunnat ske, men uttalanden av motsatt innehåll förekomma också. Bland förespråkarna för den sistnämnda uppfattningen märkas överlantmäterna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs och Västerbottens län. Många myndigheter hava ansett att lagstiftningen icke är tillräckligt vägledande beträffande villkoret om betesmarkstilldelning och hava föreslagit att i lagen uttryckligen fastställes krav på tilldelning av betesmark vid avstyckning av jordbruksfastighet. Uppfattningen om lämpligaste sättet att ordna betesfrågan är icke ensartad bland de

hörda myndigheterna. Gemensamhetsbete på skogarna anses på sina håll, särskilt i de nordligaste länen, fortfarande som en naturlig lösning av betesfrågan, men i allmänhet torde man av yttrandena kunna utläsa, att utvecklingen i stora delar av landet går i riktning mot speciellt behandlade betesvallar. Förespråkare för återinförande av betesservitut i samband med jorddelning finnas, såsom t. ex. egnahemsnämnden i Södermanlands län, men å andra sidan har i flera yttranden bestämt varnats för betesfrågans lösning på sådant sätt, t. ex. av överlantmätarna i Kristianstads och Skaraborgs län.

Den femte frågan hade denna lydelse:

»Har vid avstyckning enligt 19 kap. 3 § jorddelningslagen önskvärdheten att tilldela odlingsmark där så varit möjligt beaktats? Har lagstiftningen varit tillräckligt vägledande härutinnan?»

I allmänhet har uppgivits, att odlingsmark förekommer i så ringa utsträckning, att man mera sällan kan vid avstyckning tilldela de nybildade områdena sådan mark. All för odling tjänlig mark ligger på många ställen redan under plog. Begreppet odlingsmark vore för övrigt svårt att definiera, då nästan all mark kunde odlas, om kostnadsfrågan icke lade hinder i vägen därför. De uppgifter, som härleddes ur lagaskiftesbeskrivningarna, tålde i allmänhet icke någon närmare granskning. I stora delar av landet vore den mark, som kunde uppodlas, icke så belägen att den ur arronderingssynpunkt lämpade sig för tilldelning vid avstyckning. Vidare har framhållits, att de mindre jordbrukarnas svåra ekonomiska läge skapade behov att snabbt erhålla avkastning av öppen jord, i följd varav en viss obenägenhet förefunnos hos dem att öka sin skuldbörda genom inköp av odlingsmark. Från vissa län i norra och mellersta Sverige har däremot uppgivits, att intresset för förvärv av odlingsmark där vore anmärkningsvärt stort. Sålunda har från Kopparbergs län framhållits, att unga män, som förvärvade nya jordbruk, i allmänhet såge i förvärvet av odlingsmark en möjlighet att med en relativt liten kontantinsats förvärva ett blivande hem och att förvärvet av odlingsmark spelade roll för framtida styckning av fastigheten. Från Jämtlands län föreligger den uppgiften, att av de avstyckningar för jordbruksändamål, som ägt rum, cirka 45 % tilldelats odlingsmark av nämnvärd omfattning, medan cirka 70 % av de genom avstyckning och sammanläggning bildade fastigheterna erhållit tillgång på dylik mark. Under beaktande av att en stor del av den vid avstyckningsförrättningarna redovisade ängsmarken torde vara odlingsbar till åker, vore förenämnda siffror i själva verket högre. Från Västerbottens län har uppgivits, att inom länet vore intresset för nyodling större än inom något annat län i landet. Slutligen har från Norrbottens län uppgivits, att vid avstyckningar för jordbruksändamål inventering ofta verkställdes av odlingsmöjligheterna inom det område, som avstyckades, men att däremot endast undantagsvis företoges någon undersökning om eventuellt befintliga odlingsmarker å stamfastigheter, avsedda att begagnas som skogsbruksfastigheter. I allmänhet har påtalats

bristen på uttrycklig bestämmelse, som angåve, att eventuellt befintlig odlingsmark skulle tilldelas jordbrukslott vid avstyckning.

Den sjunde frågan lydde på följande sätt:

»Äro de med tillämpning av 19 kap. 3 § jorddelningslagen bildade fastigheterna över huvud lämpliga till omfång och belägenhet?»

I flertalet yttranden har framförts den uppfattningen, att de verkställda avstyckningarna varit lämpliga såväl till omfång som belägenhet. En motsatt uppfattning har dock framförts särskilt av olika kommunalordförande i Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Älvsborgs och Gävleborgs län. Inom Stockholms län har rätt allmänt riktats anmärkning mot de nybildade fastigheternas omfång och belägenhet. En distriktslantmätare i Blekinge län har gjort följande uttalande: Emedan nybildade jordbrukslägenheter omfång och belägenhet är fullständigt beroende av köparens betalningsförmåga och säljarens villighet att sälja, torde lagstiftaren och lantmätaren stå ganska maktlösa då det gäller bestämma omfång och belägenhet av redan köpta områden. Lantmätaren har ju endast vetorätt och kan icke föreskriva någon ändring i gränser eller belägenhet. De fastigheter, som bildats efter förut upprättat köp, hava mången gång synnerligen olämpliga gränser utmed gamla krokiga stenmurar o. d. Då lantmätaren icke enbart av denna orsak äger att avslå avstyckningen och sakägarna av ekonomiska skäl icke vilja ändra köpehandlingen, torde det vara önskvärt att lantmätaren genom lagändring erhåller vidgad befogenhet att föreskriva förbättrade gränser. Överlantmätaren i Kristianstads län har framställt följande anmärkning: Vid avstyckningar av flera ägotter vore det önskvärt att överlantmätaren på ett så tidigt stadium som möjligt bereddes tillfälle taga del av upprättade styckningsförslag icke endast å papperet utan även i terrängen. I allmänhet toges för stor hänsyn till tidigare driftsförhållanden och bagatellartade terrängföremål under det att vanliga för ekonomien betydelsefulla skiftesläggningsprinciper helt åsidosattes. Slutligen torde här böra återgivas ett uttalande av överlantmätaren i Gävleborgs län, vilken anfört: Många avstyckningar vore till sitt omfång väl små för att kunna anses lämpliga till bärkraftiga jordbruk. Belägenhet vore en faktor, som i och med uppodlingen redan vore bestämd, dock hade förekommit ett fall, då en avstyckning lagts 7 km till närmast farbara väg. Den anmärkningen kunde framställas, att avstyckningarna ej alltid givits en regelbunden och för deras brukande lämplig form. Nödig omtanke hade icke ägnats denna ofta mycket viktiga tekniska detalj.

Den åttonde frågan hade följande lydelse:

»Har uppgiftslämnaren varit i tillfälle att erhålla kännedom om uppfattningen hos den del av befolkningen, som fått erfarenhet av lagens tillämpning, i fråga om tilldelning av skog och betesmark?»

Bland befolkningen synas råda olika meningar om lämpligheten av statens kontroll över fastighetsbildningen. Det saknades icke förespråkare för den

meningen, att vederbörande sakägares egna intresse vore en tillräckligt effektiv regulator och att restriktionerna i rätten att dela jord vore ett obehörigt intrång i äganderätten. Anmärkning har också enligt uppgift från överlantmätaren i Västmanlands län framställts däremot, att officialprövningen av den genom avstyckning tillkomna lottens storlek och sammansättning ofta kunde verka hindrande på en planerad överlåtelse. De inkomna yttrandena giva i allmänhet vid handen, att befolkningen i stort sett varit belåten med tilldelning av skog och betesmark. Förespråkare finnas både för ökning av skogstilldelningen och för minskning av densamma. De förra äro tillfinnandes huvudsakligen i skogsbygderna och de senare i södra Sverige och i kustsocknarna i norra och mellersta delen av landet. Av rätt många yttranden framgår, att befolkningen anmärker därpå att betesmark icke tilldelats i tillräcklig omfattning. Även har enligt uppgift av skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län framförts den uppfattningen, att alltför liten tilldelning av lämplig åkerjord verksamt bidragit till den ringa bärkraften hos vissa avstyckningar.

Den nionde och sista frågan, som allenast ställdes till distriktslantmätarna, hade följande lydelse:

»Vilka regler följas inom distriktet då det gäller att avgöra om en genom avstyckning enligt 19 kap. 3 § jorddelningslagen bildad lott är att anse som tjänlig till jordbruk och alltså sådan, att den icke får bildas utan tilldelning av skog? Finnes anledning till jämkning i dessa regler?»

De inkomna svaren redovisas här länsvis.

Stockholms län. I de flesta yttrandena har uppgivits, att frågan om tilldelning av skogsmark vid avstyckning ej kunnat lösas enligt schematiska regler utan måst bedömas från fall till fall. Från Sigtuna distrikt har anförts, att vid avstyckningar följts den huvudsakliga regeln, att fastigheter med mer än 5 hektar åker räknats såsom jordbruk, vilka skulle erhålla skogstilldelning enligt lagens föreskrifter, medan fastigheter med mindre än 1½—2 hektar åker räknats såsom bostadsfastigheter. Fastigheter med en åkerareal mellan förenämnda båda typer hade ansetts som en övergångsform och tilldelning av skog hade bedömts från fall till fall. Från Östhammars distrikt har anförts, att ägolott innehållande intill 2 hektar åker betraktats såsom bostadslägenhet utan ovillkorlig skogstilldelning, att för ägolott innehållande mellan 2—4 hektar åker hänsyn tagits till föreliggande förhållande rörande andra förvärvsmöjligheter, men att i flertalet fall för dylika ägolotter skogstilldelning ansetts erforderlig, samt att vid bildande av ägolotter innehållande över 4 hektar åker skogstilldelning alltid ansetts erforderlig såvida ej bildande av industrifastighet förelegat.

Uppsala län. Uppgiftslämnaren från norra distriktet har anfört, att därest åkerarealen uppgått till 2—3 hektar, skogstilldelning alltid ifrågasatts, men att det sedan berodde på tillgången på dylik mark, ortsförhållandena i övrigt och sakägarna själva i vad mån skogstilldelning komme att ske. För hantverkare och yrkesmän, som ej själva voro vana vid skogsarbete, ansåges skogstilldelning mindre viktig än för jordbruks- och skogsarbetare, som

hade möjlighet att genom eget arbete med ekonomiskt utbyte tillgodogöra sig virket. Överstege åkerarealen 3 hektar ansåges skogstilldelning ofrånkomlig, därest stamfastigheten hade tillgång på dylik. Från södra och mellersta distrikten har anförts, att ägolott med 2 hektar inägojord och därutöver i regel ansetts fordra skogsmarkstilldelning.

Östergötlands län. Uppgiftslämnaren från Motala distrikt har förklarat sig följa den principen vid avstyckning för jordbruksändamål, att den avstyckade ägolotten bör lämna en familj fullt arbete och om möjligt full försörjning. Från Kisa distrikt har anförts, att med hänsyn därtill att åkerarealen till självständigt brukade hemmanslotter ofta nog icke uppginge till mer än 2—3 hektar det vore erforderligt att tilldela skog till avstyckningslotter på 2 hektar och därutöver. Uppgiftslämnaren från Norrköpings södra distrikt har förklarat sig anse, att ett självständigt jordbruk med en areal under 12 hektar icke kunde bestå inom länet.

Jönköpings län. Uppgiftslämnaren från Värnamo distrikt har anført, att en ägolott, som innehåller $2\frac{1}{2}$ —3 hektar åker och därutöver, bör erhålla skogsmarkstilldelning. Uppgiftslämnaren från Tranås distrikt har anført, att inom hans distrikt den regeln tillämpats, att en styckningslott innehållande mer än 2 hektar god åkerareal skall tilldelas erforderlig skogsmark, men tillagt att en alltför sträng tolkning av bestämmelserna om skogsmarkstilldelning ofta nog förhindrade en hel del ur både allmän och enskild synpunkt önskvärda egnahemsbildningar. Uppgiftslämnaren från Eksjö distrikt, som förklarat sig följa lantmäteristyrelsens direktiv, uttrycker önskvärdheten av en smidigare gräns.

Kronobergs län. Lott, som innehåller intill 2 hektar åkerjord, anses som fastighet huvudsakligen för bostadsändamål och bildas i regel utan tilldelning av skogsmark. Lott med åkerjord mellan 2 och 4 hektar betraktas i regel som jordbruksfastighet, i de flesta fall med full tilldelning av skogsmark och i undantagsfall med mindre skogstilldelning. Lott med mera än 4 hektar åkerjord erhåller alltid full skogsmarkstilldelning.

Kalmar län. De flesta uppgiftslämnarna hava förklarat, att vid avstyckning följts den principen, att fastighet med sådan sammansättning av olika ägoslag att två kor kunna födas å densamma ansetts som tjänlig till jordbruk och erhållit skogsmarkstilldelning. Uppgiftslämnaren från Västerviks distrikt har yttrat: I enstaka fall hade såsom bostadslägenhet avstyckats ett område, vars inägoareal utgjorde 2—3 hektar. I samtliga övriga fall hade som jordbruksfastighet redovisats de lotter, som i fråga om inägorna överstigit 2 hektar. Enstaka fall förekomme då en lägenhet med upp till 4—5 hektar lämpligen kunde rubriceras som mindre lägenhet och sålunda bildas utan tilldelning av skog. Omfattningen av en jordbrukslott och dess fördelning i olika ägoslag vore beroende av så många helt lokala faktorer, att avstyckningsfrågorna måste avgöras från fall till fall och icke kunde göras beroende av alltför snäva former.

Gotlands län. Den nya jorddelningslagens dunkla avfattning syntes lämna rum för i hög grad skiftande tolkningar, särskilt beträffande avstyckning

av sådana brukningsdelar, som intoge en mellanställning mellan bostads- och jordbruksfastigheter. Dylika lägenheter med en åkerareal ofta understigande 5 hektar kunde icke anses såsom bärkraftiga jordbruk. Att vid avstyckning av sådana mindre lägenheter skapa ett slags bärkraftiga miniatyrbordbruk med skogstilldelning låge icke inom rimlighetens gränser.

Blekinge län. Uppgiftslämnaren från Karlshamns distrikt har allenast an- fört, att de av lantmäteristyrelsen lämnade direktiven vore utomordentligt lämpliga för Norrland. Uppgiftslämnaren från Ronneby distrikt har för- klarat, att en ägolott, innehållande mer än 2—2½ hektar odlad jord, vore tjänlig till jordbruk. Uppgiftslämnaren från Karlskrona distrikt har för- klarat, att han varsamt tillämpat den regeln, att skogstilldelning skulle ske, då åkerarealen överstege 3 (stundom 5) hektar.

Kristianstads län. Uppgiftslämnaren från Klippans distrikt har förklar- at, att en areal av 4—5 hektar god åker vore den gräns som kunde sättas för skogstilldelningen. Från Hässleholms distrikt har förklarats, att jordbruken i orten vore bäriga utan skogsmarkstilldelning.

Malmöhus län. I allmänhet har svarats, att skogstillgången vore så ringa att någon skogsmarkstilldelning icke kunde ifrågakomma.

Hallands län. Uppgiftslämnaren från Kungsbacka distrikt har förklar- at, att en ägolott med en inägoareal på omkring 1½ hektar brukade tilldelas skogsmark, men att tvångstilldelning tillämpades först vid åkerareal av 4—4½ hektar. Uppgiftslämnaren från Halmstads distrikt har förklar- at, att pröv- ning skedde i varje särskilt fall utan några på förhand givna normer.

Göteborgs och Bohus län. Uppgiftslämnaren från Stenungsunds distrikt har förklar- at sig följa den regeln, att en styckningslott, som omfattade minst 2 hektar åker jämte äng och annan jord, icke finge bildas utan skogsmarks- tilldelning. Uppgiftslämnaren från Strömstads distrikt har anfört, att fråga om skogstilldelning uppkommit, då åker och odlingsmark uppgått till 1½ hektar och att lantmäteristyrelsens beräkning av virkesbehovet vanligen följts. I övrigt har uppgivits, att avstyckning till jordbruk ej förekommit.

Älvsborgs län. I allmänhet har uppgivits, att den regeln följts, att områden upp till 2 hektar åker ansetts såsom lägenheter för bostadsändamål och att områden med större åkerareal betraktats som jordbrukslägenheter, till vilka skogstilldelning bör äga rum. Från Alingsås distrikt hava lämnats följande upplysningar: Sedan jorddelningslagens tillkomst hava inom distriktet hand- lagts omkring 400 avstyckningsförrättningar. Av dessa äro 17 av det slag, som här avses, 20 äro jordbrukslägenheter och återstoden eller omkring 360 avse endast bostadsändamål. Av nämnda 17 förrättningar beröra 5 soldat- torp; av de resterande 12 stycken hava 8 fastigheter tillagts åker mellan 2—3 hektar, 2 fastigheter hava tillagts åker mellan 3—4 hektar och de återstående 2 fastigheterna vardera resp. 5 och 9 hektar. Samtliga dessa 12 fastigheter hade enligt jorddelningslagen strängt taget icke fått bildas utan skogsmarks- tilldelning. Så hade emellertid ej blivit fallet. Skälen härför vore flera. Stamfastigheten kunde helt hava saknat eller endast ägt ringa skogsmark, området kunde hava varit beläget intill samhälle och vara avsett för en inten-

sivare skötsel (trädgårdsbruk), området kunde hava utgjorts av en förpantningslägenhet, som existerat under en längre följd av år o. s. v. Med andra ord, där motivering funnits för områdenas avskiljande utan skogsmark, hade detta skett. Av omnämnda 12 avstyckningar hade endast i 5 fall nödig skogsmark tilldelats lotterna, och hade skogsmarkstilldelningen i samtliga fallen varit till vidden bestämd av sakägarna, innan lantmätaren tagit någon befattning med ärendet.

Skaraborgs län. Från Skara och Vara distrikt har uppgivits, att prövning skedde, huruvida lotten med hänsyn till bl. a. arbetstillgången i orten kunde bestå såsom självständig fastighet. Om innehavarens huvudsakliga inkomst skulle förvärvas vid sidan av jordbruket, skedde avstyckningen utan skogstilldelning. Från övriga distrikt hava beräkningsnormerna icke angivits.

Värmlands län. Från Karlstads distrikt har uppgivits, att en avstyckad inägolott överstigande 2—3 hektar i allmänhet ansetts kräva skogstilldelning. Från Arvika distrikt har uppgivits: I trakten vore man van att anse en brukningsdel på 2—3 hektar inägojord som jordbruk. I flera fall hörde till en sådan brukningsdel 20—50 hektar skogsmark. Ett avstyckat område med samma inägoareal borde därför i allmänhet förses med skogsmarkstilldelning. På grund av lantmäteristyrelsens direktiv hade förrättningsmännen en viss frihet att handla efter eget omdöme samt taga hänsyn till föreliggande förhållanden ävensom jordköparens önskemål och förmåga att köpa. Avstyckningar med omkring 4 hektar inägor eller därutöver ansåges alltid kräva tilldelning av husbehovsskog. Från Torsby distrikt har uppgivits: Fastighet med en åkerareal av högst 2 hektar bildades i regel utan skogstilldelning. Fastigheter med en åkerareal överstigande 2 hektar tilldelades i regel husbehovsskog. Vid två tillfällen hade dock förekommit, att fastigheter på 3 hektar åkerjord bildats utan skogstilldelning, enär skogsmark icke kunde erhållas på rimligt avstånd från inägorna. Från Älvdalsdistrikten har uppgivits, att avstyckning av jordbruksfastigheter icke förekommit i någon nämnvärd utsträckning. Från övriga distrikt har endast uppgivits, att lantmäteristyrelsens direktiv noga följts.

Örebro län. Från Askersunds distrikt har uppgivits: Under första tiden av jorddelningslagens tillämpning hade bestämmelserna fattats så att jordbruksfastigheter utan skogstilldelning icke kunde bildas. Enligt lantmäteristyrelsens direktiv kunde åkerjord under 2 hektar avstyckas utan skogstilldelning. Vid avstyckningar av åkerjordsarealer mellan 2 och 4 hektar berodde skogstilldelningen på särskilda förhållanden. Överstege åkerarealen 4 hektar, kunde avstyckningen ej ske utan tilldelning av skogsmark. Uppgiftslämnaren från Nora distrikt har anfört, att enligt hans tillämpning förnufts- och lämplighetsskäl fått vara avgörande. Från Lindesbergs distrikt har uppgivits, att ursprungligen fordrats skogstilldelning vid alla avstyckningar av arealer överstigande 2 hektar, men att efter det lantmäteristyrelsen utfärdat sina direktiv dessa följts.

Västmanlands län. Uppgifter föreligga endast från Norbergs distrikt.

Uppgiftslämnaren har anfört, att skogstilldelning i regel skett vid avstyckningar av åkerarealer på 3 hektar och därutöver. De få undantag från denna regel som förekommit hava varit motiverade av särskilda förhållanden. Av de jordbruksfastigheter, som tillskapats, torde en del uppenbarligen vara av den beskaffenhet att de icke kunna anses lämpliga som brukningsenheter.

Kopparbergs län. Från Malungs distrikt har uppgivits, att avstyckning av lägenheter med en åkerareal av inemot 1·5 hektar kunnat ske utan skogstilldelning. Köpare uppträdde dock sällan till så stor areal. Hälften av socknens fastigheter innehölle mindre areal åker. Från Älvdalens distrikt meddelas, att inom distriktet tillämpats den praxis, att om i avstyckad ägolett ingått åkerjord av mer än 1 hektars omfattning, skogsmarkstilldelning ansetts erforderlig. Från Nås distrikt har anförts, att avstyckningar med en areal under 2 hektar åker ansetts icke behöva husbehovsskog. Från Ludvika distrikt har uppgivits, att avstyckningar på över 2 hektar åkerjord ansetts kräva skogstilldelning. Samma uppgift har lämnats från Smedjebackens distrikt. Från övriga distrikt har endast meddelats, att lantmäteristyrelsens direktiv följts.

Gävleborgs län. Från Hudiksvalls västra distrikt har uppgivits, att lantmäteristyrelsens direktiv följts. Från övriga distrikt har anförts, att praxis varit att fastigheter med en tilldelning i åker, äng och odlingsmark med upp till 2 hektar ej ansetts utgöra jordbruksfastigheter samt att vid bildandet av större fastigheter hänsyn tagits till de speciella förhållandena vid prövning av frågan om behovet av skogsmarkstilldelning.

Västernorrlands län. Från Sundsvallsdistrikten har uppgivits allenast, att lantmäteristyrelsens direktiv följts i görligaste mån. Uppgiftslämnaren från Indals distrikt har anfört: När omkring 5 hektar åker och odlingsmark eller därutöver tillfalla en lott, anses den tjänlig till jordbruk och tilldelas skogsmark. Uppgiftslämnaren från Sollefteå distrikt har anfört: Därest huvudgården till ett hemman avstyckats, har i regel skogsmark tilldelats. Vid avstyckning av annan inägojord har lämplighetsprincipen använts. Har området legat avsides från huvudgården eller kanske icke brukats i samband med denna, har tillstånd meddelats till avstyckning med åkerareal upp till 5 hektar. Vidare har stort avseende fästs därvid, huruvida området, som förelegat till avstyckning, legat i närheten av större samhälle. I sådant fall har tillstånd till avstyckning utan skogstilldelning lämnats på åkerarealer upp till 4 hektar. Från Edsele distrikt har meddelats: Innan kännedom erhållits om lantmäteristyrelsens tolkning av de ifrågavarande bestämmelserna hade nästan undantagslöst avstyckningar med en åkerareal överstigande omkring 2 hektar ansetts tarva skogstilldelning. Efter det nämnda tolkning blivit känd hade större hänsyn ansetts kunna tagas till förhandenvarande omständigheter. Dock anses ännu en åkerareal av 3 hektar och därutöver tarva skogsmarkstilldelning. Vid avgörande av frågan om skogstilldelning hade tagits i betraktande, förutom arealen odlad jord, ängsmark och lämpligt belägen odlingsmark, styckningslottens belägenhet i förhållande till vägar,

tätare bebyggelse o. d., jordens godhet och sammansättning, åbyggnadernas storlek och skick m. m. Speciellt för det fall, att all styckningsfastighetens inägojord avstyckats, hade, ehuru arealen odlad jord kanske endast utgjort omkring 2 hektar, skogstilldelning ansetts erforderlig. Från Junsele distrikt har uppgivits: Under de år jorddelningslagen tillämpats hade icke genom avstyckning bildats någon fastighet, vars åkerareal uppgått till 5 hektar. De flesta genom avstyckning bildade fastigheterna hade innehållit en åkerareal av högst 2.5 hektar och hade i regel utgjorts av bostadslägenheter, vars innehavare varit hänvisade till förvärvsarbete i orten. Dessa lotter hade icke erhållit någon skogsmark att räkna med. Uppgiftslämnaren från Örnsköldsviks distrikt har anfört: Då det gällde att avgöra, huruvida vid avstyckning skogsmark skulle tilldelas sådana fastigheter, som med ungefärlig åkerareal av 2—4 hektar intoge en mellanställning emellan bostadslägenheter och självständiga jordbruksfastigheter, måste den tillämnade fastighetens belägenhet och möjligheterna för den blivande fastighetsägaren till försörjning inom de olika delarna av distriktet vara de bestämmande faktorerna. I närheten av industriområdena och andra trakter, där möjligheter till säsongarbeten eller tillfälliga arbeten funnes och där skogsförnödenheter kunde erhållas t. ex. vid närbelägna sågverk, vore bildandet av fastigheter med ovannämnda åkerareal utan skogsmarkstilldelning fullt försvarligt. Dyliga fastigheter finge därvid icke karaktären av fullt självständiga jordbruksfastigheter, men avkastningen av fastigheterna jämte inkomsten av de tillfälliga arbetena gäve dock full bärgning åt ägarna och deras familjer. I de trakter åter, där fastighetsägarna vore hänvisade att nästan uteslutande livnära sig på brukningen av fastigheterna, tarvade dessa tilldelning av erforderlig husbehovsskog.

Jämtlands län. Från Offerdals distrikt har meddelats, att skog i regel tilldelades, när åkerarealen överstege 1.5—2 hektar. Från Frösö distrikt har uppgivits: I det fall, då fastighetens hela åkerareal endast vore 1.5—3 hektar och då denna inägoareal med åbyggnader bleve föremål för avskiljande till särskild fastighet, hade den regeln tillämpats, att därtill lagts erforderlig skogsmark. För att en sådan avstyckning skulle kunna tillåtas, fordrades att återstående skogsmarksareal vore av den omfattningen, att den bleve tjänlig till särskild fastighet för skogsbruk. Ett avskiljande av inägorna för ett s. k. småbruk utan skogsmarkstilldelning vore förkastligt, såvida fastigheten vore bebyggd. Uppgiftslämnaren från Ovikens distrikt har anfört: Innan fråga uppstod om bildande av s. k. arbetarsmåbruk hade tillämpats den regeln, att skogsmark borde tilldelas fastigheter med mera än 1.5—2 hektar åker. Från Brunflo distrikt har meddelats: Någon gång torde jämkning i skogstilldelningen vara befogad med hänsyn till särskilda omständigheter, t. ex. vid god tillgång på stadigvarande arbete, lätthet att skaffa billigt bränsle och övriga skogsförnödenheter, alltför nära läge till huvudgården, varigenom den senares brukningsvärde skulle nedsättas alltför mycket. Vid bildandet av fastigheter borde största möjliga hänsyn tagas till de av köpare och säljare träffade bestämmelserna. Från Fors distrikt har endast meddelats, att lantmäteristyrelsens direktiv följts. Från Bergs distrikt har upp-

givits, att avstyckning av endast delar av inägojorden icke förekommit för annat ändamål än bildande av tomtlägenheter och på senare åren arbetarsmåbruk. Uppgiftslämnaren från Hede distrikt har anfört: Huvudregeln vore, att om all inrösningsjord avstyckades från en fastighet, skulle nödig skogsmark lämnas därtill. Samma vore förhållandet om en bebyggd del av fastigheten avstyckades med åker och äng till sådan myckenhet, att det syntes uppenbart att avsikten med styckningen vore bildandet av ett mindre jordbruk. I övrigt måste handlas från fall till fall med hänsyn till de särskilda förhållandena i orten. Från Svegs distrikt har uppgivits: Före tillkomsten av författningarna om s. k. arbetarsmåbrukslån hade icke andra lägenheter än för enbart bostadsändamål bildats utan skogsmarkstilldelning. Tillstånd till avstyckning hade av ägodelningsrätten vägrats i vissa fall då arealen av åker och därtill tjänlig mark understigit 1·2 hektar, enär till lotten ej lagts nödig skogsmark. För bildande av arbetarsmåbruk hade tillstånd lämnats till avstyckning från obebyggda eller otillräckligt bebyggda fastigheter utan skogsmarkstilldelning, om åkerarealen uppgick till högst 2 hektar.

Västerbottens län. Från Nordmalings, Vännäs, Degerfors, Burträsk, Byske, Nysätra, Skellefteå, Norsjö och Bjurholms distrikt har uppgivits, att lantmäteristyrelsens direktiv följts. Från Lycksele distrikt har uppgivits: Regeln vore att då ett självständigt jordbruk skulle bildas genom avstyckning, d. v. s. ett jordbruk som föder minst 3 kor, skall ett skogsskifte tilldelas. Från Vilhelmina distrikt har lämnats följande upplysning. År 1931 undanröjdes två avstyckningsförrättningar, varvid två ägolotter avstyckats, vardera om cirka 5 hektar med 0·5—1 hektar odlad jord; båda i huvudsak avsedda till bostadslägenheter med jordbruk för en ko och servitutsrätt. Avstyckning av sådan lägenhet torde dock numera fastställas.

Norbottens län. Från Piteå distrikt har anförts: Av ägolotter med en åkerareal av upp till 2 hektar hade bildats småbruk utan skogstilldelning; av fastigheter med en åkerareal av högst 4 hektar hade bildats småbruk med en mindre med inägojorden sammanhängande skogsareal, i de fall då skogsprodukter kunnat uppköpas fördelaktigare än om de toges från egen skogsmark på avsevärt avstånd från den odlade jorden. Från Arvidsjaurs distrikt har meddelats: Vid avgörandet av frågan om en genom styckning bildad ägolott vore tjänlig till jordbruk hade uppgjorts en ekonomisk värdering genom markundersökning och genom jämförelse med angränsande fastigheters avkastning vid normal skötsel såväl beträffande inrösningsjorden, som nästan uteslutande utgjordes av odlingsmark och ängsmark, som avrösningsjorden, beträffande vilken tillförlitliga uppgifter erhöles i de hushållsplaner, som statens skogsväsende enligt gällande författningar upprättade över samtliga skattehemman i Lappland. Från Bodens distrikt har anförts, att de fastigheter, som kunde vinterföda 3—5 kor, i allmänhet bildats med skogstilldelning. Från Pajala distrikt har uppgivits: Bruket vore måhända något vacklande i olika delar av distriktet. I allmänhet torde kunna sägas, att vid omkring 5 hektar odlad eller bekvämt odlingsbar jord (4—5 kor) husbehovsskog tilldelats. Slutligen har från Bränna och Gällivare distrikt anförts, att därest

å området efter uppodling kunde födas 3 kor, området ansetts tjänligt till jordbruk och erhållit tilldelning av skog.

II. Upplysningar inhämtade under studieresa.

Till fullgörande av sitt uppdrag hava utredningsmännen, efter tillstånd av chefen för kungl. jordbruksdepartementet, företagit en studieresa till Uppsala, Gävleborgs och Västernorrlands län för att studera jorddelningsförhållandena därstädes. De upplysningar, som inhämtades under denna resa, innefattas i det protokoll, vilket såsom bilaga fogats vid detta betänkande.

KAP. IV.

Motiv till ändringarna i jorddelningslagen.

Den omfattande undersökning, som sociala jordutredningen med anledning av sitt uppdrag verkställt rörande verkningarna av 19 kap. 3 § jorddelningslagen och därmed sammanhängande lagrum vad angår nybildning av jordbruksfastigheter, har otvivelaktigt givit vid handen, att myndigheterna på ett i stort sett tillfredsställande sätt handhaft tillämpningen av bestämmelserna om avstyckning. Det är uppenbart, att särskilt under den första tiden efter lagens ikraftträdande, då vägledande anvisningar för jorddelningslagens tillämpning ännu saknades, och med hänsyn till landets skiftande förhållanden en viss tveksamhet om lagens innebörd gjort sig gällande hos de myndigheter, som fått lagens tillämpning sig anförtrodd, men numera torde en bestämd praxis hava utbildat sig. Av undersökningen har jämväl framgått, att sagda myndigheter ägna en livlig uppmärksamhet åt de frågor, som sammanhånga med nybildning av fastigheter genom avstyckning.

Fordringarna på ett jordbruks bärkraft måste ställas olika i olika delar av landet. Detaljerade bestämmelser om storlek och ägosammansättning, tillämpliga på hela landet, kunna därför aldrig uppställas. Den nuvarande lagen förutsätter för sin rätta tillämpning individuell prövning i varje fall och denna princip torde vara ofrånkomlig. De av naturen betingade förutsättningarna för fastighetsbildning sätta med nödvändighet sin prägel på avstyckningsverksamheten. Någon ändring av de olika orternas fastighetstyper kan givetvis ej komma i fråga. Strävandena måste i stället gå ut på att inom den av naturen själv utstakade ramen göra nybildade fastigheter så lämpliga för sitt ekonomiska ändamål, som förhållandena medgiva. Det torde ligga i sakens natur, att en verksamhet, som strävar till detta mål, icke kan bindas av alltför snävt tillskurna lagbestämmelser. Förhållandena skifta från fall till fall, och ett lyckligt resultat kan icke vinnas med mindre än att vederbö-

rande skiftesmyndigheter hava frihet att i enlighet med lagens anda och mening handla så som förhållandena i det särskilda fallet kräva.

Även om den gångna tidens erfarenhet givit vid handen, att ifrågavarande lagbestämmelser i huvudsak varit lämpliga för bildande av bärkraftiga jordbrukslägenheter och att de med stöd av 1926 års jorddelningslag bildade jordbrukslägenheterna blivit så långt görligt varit efter ortens förhållanden försedda med erforderliga ägoslag, har den verkställda utredningen likväl blottat brister i lagstiftningen, vilka visa att lagen i vissa hänseenden är i behov av jämkning.

Såsom längre fram närmare skall omförmälas har det befunnits lämpligt att tydligare än vad nu är fallet i lagtexten angiva, att det för bärkraften av ett jordbruk, särskilt då fråga är om mindre jordbrukslägenheter, är önskvärt att utvecklingsmöjligheter finnas och att följaktligen odlingsmark så vitt ske kan bör tilldelas.

Vidare har av utredningen framgått, att den för ett jordbruks bärkraft synnerligen viktiga betesfrågan icke alltid vunnit tillbörligt beaktande, då uttrycklig lagbestämmelse härom saknas.

Därjämte har framträtt behov av att på annat sätt än vad för närvarande är fallet utforma bestämmelserna om skogstilldelning vid avstyckning.

För att åvägabringa bättre överskådlighet har ansetts lämpligt, att 3 § uppdelas i tre moment. Första momentet bör i reviderad form innehålla vad som för närvarande stadgas i paragrafens tre första stycken; andra momentet bör innehålla bestämmelser om skogstilldelning vid avstyckning från jordbruksfastighet och motsvarar sålunda fjärde stycket i nuvarande lagparagraf; tredje momentet bör i huvudsak innehålla vad som för närvarande stadgas i paragrafens femte stycke.

1 momentet.

Första stycket i 19 kap. 3 § jorddelningslagen i dess nuvarande lydelse innehåller allmänna regler om vad i materiellt hänseende skall iakttagas vid avstyckning. Det stadgas sålunda, att ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet. Ett område, som avstyckas, skall således beträffande de olika ägoslagen erhålla sådan storlek, sammansättning och belägenhet, att det varder tjänligt för det ändamål, som avses med avstyckningsåtgärden. Den nuvarande paragrafens första stycke innehåller jämväl bestämmelse därom, att avstyckning av ägovidd kan ske för sammanläggning med annan fastighet. Av ordalagen att döma skulle avstyckning för sammanläggning med en redan färdigbildad fastighet, under det att avstyckning av två eller flera fastighetsdelar för sammanläggning med varandra skulle vara utesluten. Så torde emellertid icke hava varit lagstiftarens mening, och bestämmelsen har i praktiken icke blivit tolkad på sådant sätt. Då nu revision av lagrummet skall företagas,

anser sociala jordutredningen lämpligt att i lagtexten uttryckligt anges, att avstyckning av ägovidd jämväl kan ske för sammanläggning med annan fastighetsdel, som för ändamålet avstyckas. En ändring av 19 kap. 3 § i berörda syfte föranleder motsvarande ändring i 19 kap. 1 och 11 §§ jorddelningslagen. Någon ändring i sammanläggningslagen torde däremot icke vara erforderlig. I övrigt hava med undantag för en redaktionell jämkning de nuvarande bestämmelserna i 3 § första stycket bibehållits oförändrade såsom huvudbestämmelser i första momentet.

Utöver nämnda huvudbestämmelser i första stycket av 19 kap. 3 § 1 mom. hava under fyra punkter föreslagits vissa särskilda regler, som skola iakttagas vid avstyckning.

1 punkten.

Förutom de ovan angivna huvudbestämmelserna innehåller 3 § i dess nuvarande lydelse icke några närmare föreskrifter om beskaffenheten av en avstyckad fastighet. Det har överlämnats åt vederbörande myndigheter och åt rättstillämpningen att utforma de närmare reglerna härför.

Även om såsom allmänt omdöme kan sägas, att de enligt 1926 års jorddelningslag bildade fastigheterna i de flesta fall blivit lämpliga för avsett ändamål, måste likväl framhållas, att en rätt allmän önskan framförts från de myndigheter, som hava lagens tillämpning om hand, att grunderna för fastighetsbildningen tydligare angivas i lagtexten.

Att i lagen införa särskilda arealbestämmelser i fråga om en avstyckad fastighet torde icke vara möjligt. Detta gäller icke minst beträffande fastigheter avsedda för jordbruk. Förutsättningarna för ett jordbruks bärighet äro så skiftande inom olika delar av landet, att några detaljerade bestämmelser om lämplig areal av olika ägoslag icke torde kunna lämnas. Sociala jordutredningen vill emellertid erinra därom, att i lantmäteristyrelsens tryckta anvisningar rörande tillämpningen av 19 kap. 3 § jorddelningslagen (cirkulärserien nr 18) intagits ett uttalande från statens egnahemsstyrelse rörande de minimianspråk med avseende å areal, som ansetts böra uppställas för att jordbrukslägenheter inom olika delar av landet skola anses vara tillräckliga för ägarnas och deras familjers utkomst. Sociala jordutredningen anser sig böra i detta sammanhang framhålla vikten därav, att vid avstyckning tillses, att nybildade jordbruksfastigheter i fråga om de olika ägoslagen tilltagas så, att de kunna bereda innehavaren och hans familj bärning och sysselsättning.

Med hänsyn till den framträdande plats, som frågan om skogstilldelning för närvarande intager, har tillgodoseende av betesbehovet och möjligheterna till jordbrukets utveckling genom nyodling kommit i skymundan.

Intresset för betesfrågans ordnande på en jordbruksfastighet har under de senaste årtiondena i hög grad ökat. Förståelsen för beteskulturens betydelse ej endast ur ren jordbrukssynpunkt utan även ur skogsvårdssynpunkt har under den senaste tiden blivit allt allmännare bland landets jordbrukare.

I vissa landsdelar har det dock alltjämt varit vanligt att köpare av mindre jordbruk erhållit sitt bete tillgodosett genom betesrätt på den ohägnade skogen, antingen såsom delägare eller genom särskilt medgivande från stamfastighetens ägare.¹ Särskilt inom de län, där fri betesgång på skogen ännu tillämpas, torde man inom den närmaste tiden måhända icke kunna påräkna något intresse för betesmarkstilldelning vid avstyckning. Då man emellertid kan vara berättigad att utgå ifrån att skogsbetet så småningom i stor utsträckning kommer att försvinna, framstår med nödvändighet vikten av att man redan nu vid fastighetsbildningen har sin uppmärksamhet riktad på betydelsen av att tillse, att de avstyckade fastigheterna inom sina gränser erhålla sådan mark, varå bete utan alltför stora kostnader kan anordnas. Främst avses härvid betesäng eller skogsmark, som kan beredas till bete, men i brist på sådan betesproducerande mark måste tillses att arealen odlad jord eller odlingsmark tilltages så stor, att en del av densamma kan utläggas till kultur-bete.

Servitut, avseende rätt till mulbete, får numera ej bildas vid skifte. Sociala jordutredningen har av den verkställda utredningen blivit övertygad om att denna princip icke lämpligen bör frångås. Sociala jordutredningen vill i detta sammanhang erinra därom, att innevarande riksdag med anledning av en efter förslag av sociala jordutredningen avlåten proposition antagit vissa ändringar i skogsvårds- och servitutslagarna, avseende att trygga servitutsinnehavares rätt till bl. a. mulbete.

Med hänsyn till den stora betydelsen, som betesfrågan har för en nybildad jordbruksfastighet, torde det vara lämpligt att i lagen införa en uttrycklig bestämmelse därom, att vid avstyckning av sådan fastighet skall tillses, att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete.

Under de år jorddelningslagen varit i tillämpning har önskvärdheten att vid fastighetsbildning tillse, att jordbruket förstärkes genom nyodling, icke alltid blivit vederbörligen uppmärksammas. En viss benägenhet har tvivelsutan på många håll gjort sig gällande att göra fastigheterna väl små och i saknad av utvecklingsmöjligheter.

Den av sociala jordutredningen verkställda utredningen har tydligt visat, att möjligheten att tillägga en nybildad fastighet odlingsbar mark icke alltid är tillfinnandes. I stora delar av riket är all mark, som med ekonomisk fördel kan uppodlas, redan lagd under plog. Det torde huvudsakligen vara i de norrländska länen, som odlingsbar mark förekommer i någon större utsträckning.

Där odlingsmöjligheter föreligga, kan det uppenbarligen vara av största vikt för ett jordbruks framtida bärighet och utveckling att vid fastighetsbildningen dessa möjligheter tillvaratagas. Av uttalanden till sociala jordutredningen framgår, att lagstiftningen icke ansetts tillräckligt vägledande härutinnan. Det torde därför vara lämpligt att i jorddelningslagen införa en

¹ Jfr bil. E till Kungl. Maj:ts proposition 1933: 107.

bestämmelse därom, att vid avstyckning av fastighet avsedd till jordbruk skall tillses att, där så är erforderligt och lämpligen kan ske, möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling.

I lagförslaget har uttryckligen angivits, att en jordbruksfastighet kan bildas ej blott av åker och äng, utan jämväl av odlingsmark. Det torde böra framhållas, att då mark vid avstyckning upptages som odlingsmark, det givetvis är av stor vikt, att såsom sådan icke upptages annan mark än den som uppfyller betingelserna för odlingsmark enligt 11 kap. 1 § jorddelningslagen samt kungl. kungörelsen den 25 november 1927 (nr 417) med föreskrifter om vad såsom inrösnings- och avrösningsjord bör räknas, om ägors gradering och uppskattning, ägobeskrivning, hävdeförteckning, delningsbeskrivning samt om beräkning av vissa ersättningar mellan skiftesdelägare.

Härjämte har upptagits, såsom villkor för avstyckning av fastighet, avsedd till jordbruk, att den skall innehålla för dess nyttjande för jordbruksändamål erforderlig *lämpligt belägen* skog. Närmare regler för skogstilldelningen lämnas i 2 momentet.

Såsom sammanfattning kan sägas, att avsikten med den föreslagna omredigeringen är att framhålla, att fastighet för jordbruksändamål skall hava en sådan allsidig sammansättning och en sådan ägoarrondering, att fastigheten med hänsyn till användningen och under iakttagande av de olika betingelserna för jordbruk, som finnas inom olika delar av landet, kan antagas hava förutsättningar att bestå och utvecklas.

2 p u n k t e n .

I andra punkten föreslås bestämmelse därom att, då fråga är om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet, förrättningsmannen må vid beräkning av behovet av olika ägoslag medräkna tillgång av motsvarande ägoslag å den fastighet eller fastighetsdel, varmed den avstyckade delen är avsedd att sammanläggas. Förslaget avser icke att utgöra någon ändring i gällande lags bestämmelser utan innebär allenast ett förtydligande av desamma.

Vid avstyckning av två eller flera fastighetsdelar för sammanläggning eller vid avstyckning av ägovidd för sammanläggning med färdigbildad fastighet måste i fråga om den genom sammanläggningen uppkomna nya fastigheten i allmänhet uppställas det villkoret, att den uppfyller de anspråk på fullständighet, som stadgas beträffande avstyckning av område för bildande av självständig fastighet. Ordalagen i 19 kap. 3 § första stycket nuvarande lag att den avstyckade ägovidden skall bilda en fastighet gemensamt med den fastighet, med vilken den sammanlägges, måste uppenbarligen så förstås, att den sammanlagda fastigheten skall vara sådan, som avses i första styckets huvudbestämmelse, d. v. s. en fullständig fastighet. Det bör således icke vara tillåtet att genom avstyckning av en mera betydande ägovidd och dennas sammanläggning med exempelvis en bostadslägenhet eller arbetarsmåbrukslägenhet bilda en jordbruksfastighet, som icke uppfyller lagens krav på fullstän-

dighet. Däremot kan det givetvis förekomma fall då för visst ändamål, t. ex. rätning av ägo gränser eller önskvärd komplettering av visst ägoslag, avstyckning kan medgivas av ägovidd för sammanläggning med en tidigare bildad men ofullständig fastighet, även om denna senare efter kompletteringen icke i alla hänseenden uppfyller lagens fordran på fullständighet. Den har i varje fall blivit ur fastighetsbildningssynpunkt bättre än den var före åtgärdens vidtagande. Ej heller torde hinder böra möta mot att exempelvis avstycka ett mindre skogsområde för sammanläggning med en bostadslägenhet, om skäl för sådan åtgärd föreligga. Under den tid jorddelningslagen haft giltighet har i praktiken lagen tillämpats på det sätt som ovan angivits. Någon anmärkning från fastighetsbildningssynpunkt torde icke hava uppkommit i fråga om denna tillämpning.

Spörsmålet om utvidgning av möjligheterna till sammanläggning av fastigheter och fastighetsdelar samt underlättande och förbilligande av sådan åtgärd har icke här upptagits till behandling. Frågan är föremål för prövning i annat sammanhang (se andra lagutskottets utlåtande 1936: 27).

3 punkten.

Andra stycket i nuvarande 3 § stadgar följande: »Avstyckning må ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet.»

Bestämmelsen förutsätter alltså att vid avstyckning från en fastighet den efter avstyckningen kvarvarande delen (stamfastigheten) skall hava sådant omfång samt sådan belägenhet och beskaffenhet, att den enligt första styckets huvudbestämmelse kan utgöra en självständig fastighet. Den nuvarande lagen förutsätter icke, att den kvarvarande fastigheten skall hava samma karaktär som den ostyckade fastigheten. Vid avstyckning från en jordbruksfastighet kan således exempelvis den avstyckade delen bilda en jordbruksfastighet och stamfastigheten en bostadslägenhet. Man synes emellertid hava förbisett den möjligheten, att i planen för avstyckningen kan hava ingått att stamfastigheten skall, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, bilda en fastighet gemensamt med denna. En sådan möjlighet bör givetvis icke vara utesluten. Sociala jordutredningen föreslår en omredigering med hänsyn därtill. Ändringen torde ej behöva medföra jämkning i sammanläggningslagens bestämmelser.

4 punkten.

Denna punkt är lika lydande med tredje stycket i nuvarande paragraf.

2 momentet.

Fjärde stycket i 19 kap. 3 § jorddelningslagen i dess nuvarande lydelse innehåller bestämmelser rörande skogstilldelning vid avstyckning för jordbruksändamål. Huvudbestämmelsen är att om skogsmark hör till fastighet, varifrån avstyckning skall ske, avstyckningen ej må ske på sådant sätt, att

icke såväl stamfastigheten som avstyckad del, envar så framt däri ingå åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten varder tjänlig till jordbruk, i mån av tillgång erhåller för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog.

Lämpligheten av att vid avstyckning föreskriva obligatorisk tilldelning av skog har alltid varit föremål för delade meningar och motsättningarna hava på senare tider väsentligen skärpts. Lagens uttryck »erforderlig skog» har i praktiken i allmänhet tolkats så, att därmed avses s. k. husbehovsskog, varmed förstås skog för tillgodoseende av behovet av bränsle, uppförande och underhåll av nödiga byggnader, hägnader, hässjor och broar samt för täckdikning och slöjd m. m. I de till sociala jordutredningen inkomna yttrandena och vid de muntliga förhandlingar, som sociala jordutredningen under sin studieresa haft med representanter för myndigheter och ortsbefolkning, ha vitt skilda uppfattningar rörande vikten och värdet av skogstilldelning till mindre jordbrukslägenheter framträtt. Sociala jordutredningen har under kapitel III här ovan och i den vid betänkandet fogade bilagan lämnat närmare redogörelse för de synpunkter, som i berörda hänseende åberopats.

Vid övertvägande av detta för all slags jorddelning viktiga spörsmål har sociala jordutredningen kommit till den uppfattningen, att den nu gällande lagens krav på skogstilldelning bör i princip bibehållas men att vissa jämkningar i bestämmelserna böra vidtagas.

I vissa delar av landet, särskilt den norrländska skogsbygden, är det uppenbarligen ett både socialt och jordbrukspolitiskt intresse att den stödskog, som finnes kvar för jordbruket, icke avskiljes därifrån. I ort med riklig skogstillgång, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog av sådan omfattning att den kan utgöra varaktigt stöd för jordbruket (stödskog), bör avstyckning endast få ske på sådant sätt, att jordbrukets fördel av stödskog icke minskas. Avstyckning från en jordbruksfastighet med stödskog får sålunda endast ske på sådant sätt att tillräcklig stödskog antingen bibehålles vid stamfastigheten eller, om huvuddelen av inägojorden avstyckas, tilldelas avstyckningen. Det bör sålunda icke vara tillåtet att exempelvis avstycka inägojorden jämte erforderlig husbehovsskog och såsom stamfastighet bibehålla huvuddelen av skogsmarken. Däremot bör det vara tillåtet att från en fastighet med stödskog avstycka en lägenhet med allenast husbehovsskogstilldelning under förutsättning att vid stamfastigheten bibehålles så stor myckenhet stödskog, som i orten anses erforderlig. Huvudvikten bör läggas därpå, att den fördel, ett bestående jordbruk har av stödskog, icke bör få minskas genom jorddelning. Bestämmelser härom hava upptagits såsom punkt 1 under 2 mom.

I punkt 2 har föreslagits en bestämmelse, som i huvudsak har samma lydelse som 3 § fjärde stycket sista punkten i nuvarande lag. Denna bestämmelse, som innebär att i ort med ringa skogstillgång den ostyckade fastig-

hetens hela skogsområde skall kunna läggas till *en* jordbruksfastighet, har meddelats med hänsyn ej minst till förekomsten av planterade skogar. En uppdelning av sådana skulle på grund av deras ringa omfång ofta vara ödesdiger för skogens bestånd och i övrigt meningslös. Även i sådana fall, då verkställda kulturåtgärder kunna äventyras genom skogens uppdelning, bör en uppdelning om möjligt förhindras.

Enligt ovannämnda punkt i nuvarande lag föreligger befrielse från skogstilldelning ej blott där det för skogens bestånd prövas angeläget, utan även där »eljest skäl därtill äro». Denna bestämmelse erhöll sin slutliga utformning av vederbörande riksdagsutskott. Utskottet ansåg, att det borde tillses, att man å orter med jämförelsevis ringa skogstillgång icke genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggjorde måhända högst önskvärda upplåtelse av jordbruk.

Med hänsyn till innehållet i den bestämmelse, som sociala jordutredningen föreslår i 2 momentet 3 punkten, torde icke vara erforderligt att i samband med undantaget för skogsvårdande ändamål bibehålla nuvarande lagens tillägg »eller eljest skäl därtill äro».

I punkt 3 av 2 momentet föreslås lättnader beträffande skogstilldelningstvånget för sådana orter med gynnsamma avsättningsförhållanden, där näringslivet är så specialiserat, att mjölkproduktion, spannmålsodling, djuruppfödning och trädgårdsskötsel m. m. utgöra jordbrukens huvudsakliga produktionsgrenar, under det att tillgången på egen mark av skogsprodukter icke är erforderlig för jordbrukets bärighet. I sådan ort, där det med hänsyn till näringsförhållandena, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart, att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark, synes det ej vara påkallat att upprätthålla tvånget av skogstilldelning. Om redan bildade fastigheter kunna bestå såsom självständiga jordbruk utan skogsinnehav, saknas anledning att förknippa nya avstyckningar med villkor härom. Bakom denna ståndpunkt ligger samma tanke som föranledde lagstiftaren att föreskriva, att man i orter med jämförelsevis ringa skogstillgång icke skulle genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggöra önskvärda upplåtelse av jordbruk. Dessa förhållanden äro givetvis att finna huvudsakligen i södra och mellersta Sveriges jordbruksbygder, under det att sådana näringsförhållanden endast i undantagsfall kunna beräknas förekomma i Norrland. Sociala jordutredningen föreslår, att bestämmelsen skall hava den lydelsen att i omnämnda fall »ägolott må avskiljas utan *eljest erforderlig* tilldelning» av skogsmark. Härmed avses, att ett avstående från det generella kravet på husbehovsskog icke medför, att styckningslinjerna få dragas utmed gränserna för den odlade jorden så att icke någon som helst skogsmark medföljer. I stället bör tillses, att annans skogsmark icke gränssar omedelbart intill den odlade jorden.

3 momentet.

De i 3 momentet upptagna bestämmelserna äro i huvudsak desamma, som förekomma i det nuvarande sista stycket av tredje paragrafen. Det i nuvarande lagen införda undantaget har avseende å mark för tillgodoseende av behov av mindre lägenheter eller för beredande av plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål. Nuvarande lydelsen har ansetts icke tillräckligt betona bestämmelsens innebörd av undantag från vissa av de stadgade materiella förutsättningarna för fastighetsbildning genom avstyckning. Avstyckning på förslag för att möta ett eventuellt uppkommande behov av sådana lägenheter får icke tillåtas. Stora olägenheter torde kunna uppkomma genom avstyckningar i sådant syfte. Tendenser i den riktningen, att man genom avstyckning av många smålägenheter och deras förenande på en hand till ett jordbruk sökt kringgå skogstilldelningskravet, torde icke vara okända. Behovet av dylika smålägenheter måste vara tydligt till finnandes innan tillstånd till avstyckningen meddelas. Sociala jordutredningen har jämväl ansett erforderligt att något tydligare än i nuvarande lag definiera vilka lägenheter, som avses med undantaget. Undantaget bör avse lägenheter för småbruk åt arbetare, hantverkare, fiskare o. d. eller med andra ord personer, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärning av annan näring än jordbruksverksamhet. Vidare bör undantaget avse olika slags bostadslägenheter ävensom mark för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål. Att i detalj uppräknade de olika ändamål, för vilka i sistnämnda hänseenden avstyckning av mark kan ske, torde icke vara möjligt och är ej heller erforderligt. Härunder faller givetvis mark för uppdämning, elektrisk eller annan kraftledning, grus- och lertag, mineralbrott, mark för järn- och spårväg, kanal, hamnplats, flygplatsanläggning, begravningsplats, kulturhistorisk byggnad, monument m. m. I lagtexten har undantaget formulerats så, att det avser tillgodoseende av uppkommet behov av dels lägenheter för småbruk åt innehavare, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärning av annan näring än jordbruksverksamhet, dels bostadslägenheter, dels ock för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål.

Att i lagen uppdraga någon gräns mellan sådana småbrukslägenheter, som avses med ovannämnda undantag, och andra jordbrukslägenheter torde icke vara möjligt. Förhållandena i olika delar av landet äro så skiftande, att något fastställande i lagtext av arealmått, som en småbrukslägenhet icke får överskrida, icke kan vara lämpligt. Detta måste liksom hittills uppdragas åt de verkställande myndigheterna. Sociala jordutredningen har däremot ansett erforderligt att i lagtexten uttryckligt angiva, att i fråga om småbrukslägenheter bör tillses, att å sådan lägenhets mark, där så lämpligen ske kan, i mån av behov kan erhållas tillgång till bete. Betesfrågan är givetvis icke minst viktig på dessa små lägenheter, å vilka kreatursskötseln, i den mån den kan drivas därå, utgör den viktigaste försörjningskällan.

KAP. V.

Motiv till ändringarna i servitutslagen och inteckningsförordningen

Servitut, avseende rätt till skogsfång eller mulbete, får numera ej bildas vid skifte. Vissa andra servitut må enligt 10 kap. 9 § jorddelningslagen tillskapas allenast i den mån de avse ett behov, som måste tillgodoses för att jorddelningsförrättningen skall kunna utföras utan delägares förfång och sådant tillgodoseende ej sker genom undantag av mark på sätt i 10 kap. 1 och 2 §§ sägs, samt servitutet ej heller länder till avsevärt men för den fastighet, varå det lägges.

Rörande frågan om bildande av servitut vid jorddelning anförde 1906 års skifteslagstiftningskommitté i sitt den 28 juli 1911 avgivna betänkande: »Det ligger i skiftets begrepp, att skiftesåtgärderna böra gå ut på att avgränsa de enskildas ägor från varandra, så vitt möjligt är. Av denna grundsats följer att de skilda fastigheternas behov att för olika ändamål betjäna sig av vissa nyttigheter, som icke inrymmas inom fastigheternas egna gränser, böra vid skifte så vitt möjligt tillgodoses genom undantag av mark. Servitutsinstitutet bör förty icke utan trängande skäl tillgripas. Kommittén har därför försökt begränsa rätten att vid skifte bilda servitut till att avse vissa uppgivna ändamål, särskilt sådana där erfarenheten givit vid handen att svårigheter och olägenheter pläga uppstå genom undantag av mark, och där intrånget å den tjänande fastigheten icke behöver tänkas avsevärt betungande. Genom det föreslagna stadgandet (10 kap. 103 § i 1911 års förslag) har kommittén särskilt åsyftat att hindra bildandet vid skifte av skogsservitut, såsom rätt till skogsfång, mulbete eller dylikt. På grund av de olägenheter i skogsvårdsavseende, som äro förenade med dylika servitut, har det funnits nödigt meddela särskilda stadganden (1 kap. 19 § i förslaget) för tvångsutbrytning av skogsservitut. Konsekvensen synes då även fordra att sådant servitut icke må bildas vid skifte. Detta bör så mycket mindre utgöra ett hinder för lämpligt skifte, som delägarnes rätt till skogs- och betesmark torde kunna i tillräcklig mån tillgodoses vid skiftesläggningen.»

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen var i huvudsak densamma, som numera gäller enligt 10 kap. 9 § jorddelningslagen.

Enligt 19 kap. 12 § jorddelningslagen må vid avstyckning bildas servitut endast för de ändamål, med avseende å vilka sådant är tillåtet vid laga skifte. Servitut, avseende skogsfång och mulbete, få således ej heller bildas vid avstyckning.

Från förarbetena till detta lagrum torde böra omförmälas, att jordkommissionen i sitt utlåtande över skifteslagstiftningskommissionens den 26 oktober 1918 avgivna förslag i ämnet ifrågasatte, huruvida icke servitut, avseende rätt till skogsfång eller mulbete, borde få bildas i sammanhang med avstyckning. Denna framställning upptogs till bemötande av jordstycknings-

kommissionen i dess den 16 oktober 1920 avgivna betänkande. Kommissionen anförde: »Kommissionen har icke ansett sig böra frångå den avvisande ståndpunkt, såväl gällande rätt som 1918 års förslag intager i fråga om bildande av dylika servitut vid jorddelningsförrättning. Enligt kommissionens mening bör frågan om nybildade fastigheters förseende med erforderlig tillgång på skog och betesmark icke lösas genom tillskapande av en ur skogsvårdssynpunkt skadlig och för sämjan mellan respektive fastighetsägare äventyrlig ägogemenskap, utan fasthellre därigenom att de nybildade fastigheterna från början så anordnas, att de inom egna gränser innehålla för fastighetens ändamålsenliga utnyttjande erforderliga ägor och övriga naturtillgångar. Detta är enligt kommissionens mening den väg, på vilken man säkrast når det viktigaste målet för en modern jorddelningslagstiftning, en sund fastighetsbildning.»

Vid prövning av frågan om ändring av bestämmelserna rörande skogsmarkstilldelning vid avstyckning av jordbrukslägenheter har sociala jordutredningen självfallet måst till förnyad prövning upptaga jämväl frågan huruvida icke, särskilt beträffande mindre jordbrukslägenheter, skogsservitut skulle kunna ersätta skogsmarkstilldelning. Härvid har sociala jordutredningen funnit, att vissa skäl onekligen tala för en sådan anordning. Skogsägarna skulle, om förbudet att vid avstyckning bilda skogsservitut upphävdes, utan tvivel i betydligt större utsträckning än hittills vara villiga medverka till jordbruksnybildningar. Priset på en jordbrukslägenhet skulle ställa sig avsevärt lägre än för närvarande, om tvånget att köpa skogsmark upphävdes. Ett moderniserat skogsservitut med rätt till virke och ved efter utsyning av kompetenta personer skulle näppeligen bliva till skada ur skogsvårdssynpunkt och skulle kunna ordnas på ett sådant sätt, att man förekomme tvister vid rättighetens utnyttjande såväl mellan de olika servitutshavarna inbördes som mellan dem, å ena sidan, och den tjänande fastighetens ägare, å andra sidan. Då sociala jordutredningen likväl icke velat framlägga förslag i sådan riktning har huvudskälet härför varit, att tillräcklig anledning saknas att frångå den princip, som ligger till grund för nuvarande lagstiftning, eller att det ur fastighetsbildningssynpunkt givetvis är riktigast, att det framtida behovet av nyttigheter tillgodoses inom fastighetens egna gränser och att den nybildade fastigheten icke från början göres beroende av annan fastighet i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändig.

Sociala jordutredningen övergår härefter att till prövning upptaga spörsmålet om *bevarandet av de servitut, som före nuvarande jorddelningslagens ikraftträdande tillkommit* för att fullständiga jordbrukslägenheter.

Servitut kan upphöra genom utbrytning, genom domstols förklaring att servitut skall förfalla eller avlösas samt genom expropriation. I den mån inteckning meddelats till säkerhet för servitutets bestånd, må densamma där efter dödas. Frågan i vilka fall servitut kan bringas att *upphöra genom avtal* mellan de båda fastigheternas ägare är föremål för delade meningar och har vid olika tillfällen fått olika avgöranden inom högsta domstolen. Enligt

ett prejudikat från år 1916 (N. J. A. 1916: 626) har ägare av en torplägenhet ansetts bunden av en överenskommelse, som enligt avhandling av år 1885 träffats mellan hans fångesman och innehavaren av avverkningsrätt å hemmanet, enligt vilken överenskommelse fångesmannen avstått från lägenheten enligt kontrakt år 1863 tillkommande servitutsrätt å hemmanets skog. I ett senare rättsfall (N. J. A. 1932: 657) har intagits den principiella ståndpunkten, att skogsfångsservitut (tillkomna vid upplåtelse av lägenheter före 1876), särskilt med hänsyn till det värde det måste anses äga för innehavare av sakrätter i den härskande fastigheten, icke kan bringas att upphöra genom avtal mellan fastigheternas ägare. Slutligen föreligger ett rättsfall från år 1935 (N. J. A. 1935: 477), enligt vilket ett avtal, som — före jorddelningslagens ikraftträdande — träffats mellan vederbörande fastigheters ägare angående upphävande av ett skogsfångs- och mulbetesservitut, tillkommet vid lägenhetens avsöndring, förklarats hava laga verkan.

Utbrytning av servitut kan ske antingen i samband med laga skifte eller genom särskild förrättning. För det förstnämnda fallet finnas regler i 1 kap. 21 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet. Vid laga skifte, i vilket den tjänande fastigheten ingår, skall servitut, innefattande rätt till skogsfång eller mulbete, utbrytas, där sådant yrkas vare sig av den tjänande fastighetens ägare eller av ägaren till den härskande fastigheten och det kan ske utan någons förfång. Servitut, bestående i rättighet att fiska eller att taga torv, sten, sand, grus, lera eller dylikt, kan utbrytas, där den tjänande fastighetens ägare yrkar det och det kan ske utan förfång för den eller de berättigade. Utbrytning av servitut utan samband med laga skifte regleras i 20 kap. 3 § jorddelningslagen. Sådan utbrytning kan icke äga rum i andra fall, än då servitutet består i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter. På yrkande av den tjänande fastighetens ägare kan servitut av nämnda slag utbrytas, där utbrytningen finnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång. Under samma förutsättning kan sådant servitut utbrytas på begäran av den härskande fastighetens ägare, såframt ej servitut visas hava tillkommit genom avtal. Om det visas, att servitut äventyras, får det under alla förhållanden utbrytas på yrkande av den härskande fastighetens ägare. Vid all utbrytning av servitut gäller (enligt 9 kap. 7 § och 20 kap. 6 § jorddelningslagen), att i vederlag för servitutsrätten skall av den tjänande fastigheten utbrytas eller avsättas så stort område, som med hänsyn till omfattningen av den servitutsberättigades och fastighetsägarens rätt att förfoga över den naturtillgång rättigheten avser, efter prövning i varje särskilt fall finnes svara emot den förmån rättigheten innebär, dock att där för visst fall särskild grund för beräkningen är bestämd, densamma skall lända till efterrättelse.

Enligt 7 § servitutslagen kan domstol på yrkande av ägaren till den fastighet, som besväras av servitutet, *förklara servitutet förfallet*, om detsamma till följd av ändrade förhållanden är onyttigt.

Rörande denna bestämmelse yttrade lagberedningen: »Servitutet är till för att bereda den härskande fastigheten nytta. Förändras förhållandena, så

att denna nytta sedan icke kan uppnås, saknar servitutsbandet ändamål, rätten är ett skal utan kärna. Att icke desto mindre låta tungan vila på den fastighet, där den lagts, tills den härskande fastighetens ägare bekvämar sig till att medgiva dess avlyftande, är att låta formen gälla mer än innehållet. I dylikt fall bör det vara den tjänande fastigheten medgivet att tilltvinga sig befrielse. Erinras bör emellertid, att för en sådan befogenhet förutsättes, att servitutet blivit fullständigt onyttigt, icke endast att dess betydelse förringats, liksom också att detta förhållande skall vara av stadigvarande natur, icke endast tillfälligt. Har t. ex. till förmån för en fastighet upprättats en utsiktsrätt, men skymmes utsikten genom sedermera uppförda byggnader å fastigheter, vilka icke äro på sådant sätt bundna, vore det obilligt att vidare hindra det fria bruket av den fastighet, varå servitutet vilar. Att däremot en drift, för vars skull t. ex. ett dämningsservitut upprättats, nedlägges, medför icke i och för sig tillämpning av här givna regler, då ju behovet kan när som helst åter inträda. Det är då blott utövningen som vilar.»

Är ej servitutet onyttigt, men är nyttan ringa i förhållande till den tunga, som därav vid fastighetens bruk uppkommer, må jämlikt bestämmelse i nyssnämnda lagrum domstol på yrkande av fastighetens ägare förordna, att *servitutet skall avlösas*.

Angående avlösning av servitut innehålla lagberedningens motiv följande: »Mindre ofta lärer det förekomma, att servitutet bliver alldeles onyttigt, än att i följd av tidens förändrande inverkan fördelen av servitutet kommer att stå i missförhållande till tungan av den inskränkning, som därigenom göres i den tjänande fastighetens ägares handlingsfrihet. Fanns ett sådant missförhållande redan när servitutet kom till, är den frivilliga överenskommelsens väg den enda, på vilken en rubbning får ske, men är det en följd av senare förändringar, ställer sig saken annorlunda. Att i dylikt fall medgiva, att servitutet utan vidare upphävdes, vore visserligen obehörigt, men mot en avlösning, som fullt tillgodoser den härskande fastighetens intresse av servitutet, bör ur billighetens synpunkt intet vara att invända. På domstols prövning ankommer att avgöra, huruvida en dylik avlösning må vara påkallad.»

Genom *expropriation* slutligen kan servitut komma att upphöra, antingen i sammanhang med expropriation av själva fastigheten (2 § 3 stycket lagen om expropriation) eller ock såsom självständigt föremål för expropriation (1 § sista stycket och 2 § 2 stycket samma lag).

För dödning av servitutsintekning, helt och hållet eller till viss del, erfordras icke tillstånd av ägaren till den tjänande fastigheten.

Enligt undersökning, som sociala jordutredningen verkställt, har det på senare tid förekommit, att trävarubolag och hemmansägare i Norrland såsom ägare av stamfastigheter i stor utsträckning träffat avtal med ägare av servitutsberättigade avsöndrade lägenheter om upphörande av skogsfångs- och mulbetesservitut, vanligen mot vederlag i penningar, vilket vederlag i vissa fall uppgått till över 3 000 kronor. Härvid har understundom bestämts, att servitutet skall fortfarande gälla under viss tid eller under nuvarande ägarens livstid.

Därest inteckning beviljats till betryggande av rättighetens bestånd, torde inteckningen i allmänhet hava dödats.

Skogsfångs- och mulbetesservitut, som av ålder varit gällande eller som före jorddelningslagens ikraftträdande tillkommit i samband med avskiljandet av den fastighet, till vars förmån det gäller, torde undantagslöst hava upplåtits för att fullständiga en eljest skoglös fastighet. Servitutsrätten får således anses vara av stor betydelse för densamma, när fastigheten utan servitutet icke skulle hava tillgång till de skogsprodukter, som äro nödvändiga för jordbruksdriften. Med hänsyn därtill att servituten i allmänhet bildats i samband med jordavsöndringar och således tillkommit utan skiftesmyndighets medverkan, är det uppenbart, att servitutsbestämmelserna stundom erhållit ett innehåll, som, tillämpat efter ordalagen, kan under nuvarande tid visa sig mindre lämpligt. Detta torde vara förklaringen till att skogsbolagen och andra skogsägare, ehuru ett normalt utövande av servituten icke kunnat vara till nämnvärt förfång för den tjänande fastigheten, likväl ansett det vara av vikt att återköpa servitutsrättigheterna och få servituten dödade.

Statsmakterna hava under de senaste årtiondena strävat efter att å ena sidan förhindra bildandet av ofullständiga jordbrukslägenheter och å andra sidan att i fråga om redan bildade lägenheter på olika sätt komplettera dessa, om de befinnas vara ofullständiga. Statsmakterna hava dessutom velat förhindra att från en bestående lämpligt sammansatt fastighet område avskiljes, varigenom fastigheten blir ofullständig. Dessa strävanden måste givetvis i hög grad motverkas, ifall skogsägarna alltjämt skola hava möjlighet att återköpa de skogsfångs- och mulbetesservitut, som tillkommit för att fullständiga de smärre jordbrukslägenheterna. Likaväl som lagen reglerar de fall, då den vederlagsmark, som tillägges en fastighet vid servitutsutbrytning, får fränskiljas denna fastighet, böra regler finnas för de fall, då själva servitutet får skiljas från fastigheten. Härtill kommer, att när vid utlämnande av egnahemsån åt lägenhetsägare hänsyn givetvis tagits till de servitutsförmåner, som tillkomma lägenheten, en återförsäljning av servitutet kan komma att i väsentlig mån försämra kreditobjektet och måhända föranleda egnahemsånets uppsägning. Rörande den utsträckning, vari skogsfångs- och mulbetesservitut förekomma, hänvisas till sociala jordutredningens betänkande den 15 december 1934 med förslag till lagstiftning angående skogsfångs- och mulbetesservitut (Statens off. utredn. 1934: 55) sid. 77—78. För en mindre jordbrukare ligger det givetvis stor frestelse att medverka till servitutets upphörande däri, att han utan nämnvärd uppoffring kan komma i besittning av kontanta medel till efter hans ekonomiska förhållanden betydande belopp. Detta gäller särskilt i de fall, då han själv tillförsäkras att under livstiden få tillgodogöra sig den rätt servitutsavtalet innehåller. Det måste därför vara ett verkligt statsintresse att genom lagstiftning söka i görligaste mån förhindra, att de nu ifrågavarande servituten genom avtal bringas att upphöra. Sådana bestämmelser böra lämpligen få sin plats i servitutslagen och torde böra upptagas i en särskild paragraf, betecknad 7 a §.

De servitut, varom nu är fråga, hava förut angivits vara sådana, som varit

av ålder gällande, ävensom sådana, som före jorddelningslagens ikraftträdande den 1 januari 1928 tillkommit i samband med jordavsöndring. Härvid måste uppmärksammas, att icke alla servitut belasta den fastighet, från vilken avsöndringen skett, utan att servitutet kan hava lagts å annan fastighet än stamfastigheten. Då emellertid de senare servitutens antal, enligt vad utredningen givit vid handen, torde vara ytterligt ringa, kan man i praktiken bortse från desamma. De servitut, som med eller utan uttryckligt stöd av lagbud tillkommit vid skiftesförrättningar, utgöra tillbehör till de fastigheter, till vilkas förmån de upplåtits, och kunna icke frånskiljas desamma genom avtal. Anledning att inbegripa dessa servitut i förbudet saknas sålunda. De servitut, som efter ikraftträdandet av 1926 års jorddelningslag tillkommit genom avtal, kunna icke anses hava varit nödvändiga för fullständigandet av vederbörande fastighet, då ju enligt 19 kap. 3 § jorddelningslagen den genom avstyckning bildade ägovidden skall vara lämplig för det med styckningen avsedda ändamålet och således i och för sig en fullständig jordbrukslägenhet. Anledning torde därför saknas i detta sammanhang att förbjuda vederbörande parter fri dispositionsrätt över sistnämnda slag av servitut. Härtill kommer att ett utsträckande av förbudet till dessa servitut med all sannolikhet skulle få till följd, att skogsfångs- och mulbetesservitut för framtiden icke längre komme att upplåtas, en utveckling, som i viss mån vore mindre lycklig.

Bestämmelse om förbud att genom avtal bringa förut angivna slag av servitut att upphöra torde icke böra göras ovillkorlig. Förbehåll måste givetvis göras i första hand för de fall, då enligt uttryckligt lagbud servitut kan upphöra, nämligen genom utbrytning, genom domstols förklaring att servitutet skall förfalla eller avlösas samt genom expropriation. För de bestämmelser, som för närvarande gälla i berörda hänseenden, har tidigare redogjorts.

Domstol torde härjämte böra tilläggas befogenhet att förordna, att ett servitut av nu ifrågavarande beskaffenhet skall kunna ersättas med annat servitut, som till sitt innehåll medför lika fördel för den härskande fastigheten. Sociala jordutredningen avser härmed närmast sådant fall, då ett servitut med oinskränkta skogsrättigheter finnes böra ersättas med servitut, som bättre motsvarar nutida krav på en god skogsskötsel, ävensom sådant fall, då betesrätt å ett större skogsområde finnes böra utbytas mot betesrättens tillgodoseende å kultiverad betesmark o. d. Skulle domstolen finna att det nya servitutet bereder den härskande fastigheten lika fördel som det gamla, synes anledning icke föreligga att förbjuda servitutsbytet. Huruvida i bytet kommer att ingå delvis kontant ersättning till den härskande fastigheten eller ej spelar härvid ingen roll. Huvudsaken är, att gagnet av de nya servitutsförmånerna icke blir mindre än de förmåner, som tillkom fastigheten enligt det gamla avtalet. Givetvis bör med tillståndet till servitutsbyte förknippas den bestämmelsen, att det nya servitutet icke må upphävas annorledes än genom domstols medgivande.

Förut har nämnts att utbrytning av servitut av angiven beskaffenhet, vilket tillkommit genom avtal, kan ske på yrkande av den tjänande fastig-

hetens ägare, där utbrytningen finnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång. Vid sådan servitutsutbrytning hava parterna viss dispositionsrätt beträffande bestämmandet av vederlagsjordens storlek (se 9 kap. 7 § sista stycket jorddelningslagen). Även i de fall, då servitut kan upphävas genom överenskommelse mellan parterna utan myndighets medverkan, torde hinder icke föreligga att ersätta ett servitut med äganderätt till visst område. Enligt sociala jordutredningens mening vore det lämpligt om denna rätt alltjämt bibehölles vid sidan av utbrytningsförfarandet i så måtto, att de båda fastighetsägarna tillåtes att överenskomma därom, att servitutet skall ersättas med äganderätt till ett område som kan sammanläggas med den härskande fastigheten under förutsättning att området befinnes vara av sådan beskaffenhet, att det ur sociala och jordbrukstekniska synpunkter lämpligen kan ersätta servitutet. Parternas fria förfoganderätt bör icke få sträcka sig så långt att de utan kontroll av domstol själva få bestämma vederlagsjordens belägenhet, storlek och beskaffenhet. Det måste tillses, att den härskande fastigheten icke genom bytet försämras till sitt jordbruksvärde. Domstolens tillåtelse att servitutet ersättes med äganderätt till ett jordområde måste göras beroende därav, att detta område kan sammanläggas med den härskande fastigheten. Först sedan denna åtgärd genomförts får servitutet anses hava upphört. Hinder bör icke föreligga, att det område, som skall ersätta servitutet, avstyckas från annan fastighet än den tjänande fastigheten, detta till skillnad från vad som är fallet beträffande servitutsutbrytning enligt jorddelningslagen. Kan sammanläggningen av någon anledning icke genomföras, kvarstår alltså det gamla servitutet oförändrat, och domstolens beslut om den villkorliga rätten till servitutets upphörande har förfallit. Sammanläggningsvillkoret är av stor vikt för att förhindra, att genom den föreslagna proceduren bildas en självständig skogsslott, som sedermera kan utan vidare säljas till förfång för den fastighet, till vars komplettering den bildats. Att märka är, att enligt 1 kap. 21 § jorddelningslagen vederlagsjord skall tillläggas den härskande fastigheten såsom del av densamma, om servitutet varit gällande av ålder eller tillkommit i samband med laga delning eller genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån det gäller, under det att vederlaget eljest skall utläggas såsom avstyckad ägovidd från den fastighet, varifrån vederlaget utbrutits.

Slutligen torde böra föreskrivas rätt för domstol att medgiva servitutets hävande utan att ersättas med annat servitut eller med äganderätt till visst område, i det fall den härskande och den tjänande fastighetens ägare därom äro ense och domstolen finner åtgärden vara av väsentlig betydelse för den tjänande fastigheten samt till gagn för ortens näringsförhållanden. Sociala jordutredningen avser med denna bestämmelse exempelvis sådana fall, då ett industriföretag vill använda skogsmark till anläggningar till gagn för näringsförhållandena i orten och det för anläggningarnas utförande och rationella användning är av väsentlig betydelse, att förefintligt servitut upphör.

Förändring av servitut på sätt omförmäles i punkt 1 (dess ersättande med annat likvärdigt servitut) eller punkt 2 (dess ersättande med äganderätt till område, som kan sammanläggas med den härskande fastigheten) torde icke kunna hava någon inverkan på tredje mans rätt. Däremot kan förändring, som avses i punkt 3 (servituts hävande utan att ersättas med vare sig annat servitut eller äganderätt till visst område), komma att äventyra tredje mans rätt. Det torde därför böra föreskrivas, att sistnämnda åtgärd får vidtagas endast om det finnes uppenbart, att rätt, som tillkommer innehavare av fordran, varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom åtgärden.

Beträffande intecknade servitut torde vara erforderligt föreskriva, att anteckning skall införas i inteckningsprotokollet och inteckningsboken rörande den förändring, som servitutet enligt domstolens beslut skall undergå. För sådana anteckningars verkställande bör underrättelse om beslutet meddelas inskrivningsdomaren, om sådan finnes. Anteckning, varom nu är nämnt, torde lämpligen böra ske jämväl beträffande sådana icke intecknade servitut, som varit av ålder gällande. Härigenom torde en från många synpunkter önskvärd publicitet ernås i fråga om några av dessa servitut.

I 8 § servitutslagen bör lämpligen införas den bestämmelsen, att stadgandena i 7 a § skola lända till efterrättelse, ändå att vid upplåtelsen skett annat förbehåll. Det ligger i sakens natur, att de ifrågavarande bestämmelserna böra hava tvingande natur.

Sociala jordutredningen har haft under övervägande, huruvida icke bedömandet av nu ifrågavarande spörsmål ävensom frågorna om servituts upphörande och avlösning lämpligen borde tillkomma ägodelningsdomstol i stället för allmän domstol. Sociala jordutredningen har emellertid funnit detta vara en fråga, som lämpligen bör upptagas först vid en allmän revision av jorddelningslagen, varvid till denna lag, som redan innehåller bestämmelser om utbrytning av servitut, jämväl skulle överföras frågor om servituts avlösning m. m.

Ett genomförande av sociala jordutredningens förslag beträffande servitutslagen torde böra medföra viss ändring jämväl i inteckningsförordningen.

Som bekant förlorar en icke intecknad servitutsrättighet sin giltighet, därest den tjänande fastigheten försäljes utan förbehåll om servitutsrättighetens bestånd. Uppenbart är, att liknande förhållande uppkommer beträffande en intecknad servitutsrätt, därest inteckningen dödats. Eftersom dödning av inteckning för servitutsrättighet kan ske så snart medgivande föreligger från ägaren till den servitutsberättigade fastigheten, torde de ovan föreslagna bestämmelserna i servitutslagen kunna bli illusoriska, om icke samma villkor uppställas för dödning av servitut, vilka ovan upptagits beträffande själva servitutsrättens upphörande.

Enligt 19 kap. 12 § andra stycket jorddelningslagen skall vid avstyckning bestämmas, om och i vad mån med avstyckad ägovidd skall följa rätt till

delaktighet i område, som vid lantmäteriförrättning avsatts för gemensamt ändamål, i äga, som eljest är samfälld för stamfastigheten och annan fastighet, eller i särskilda rättigheter och förmåner, som tillkomma stamfastigheten. I uttrycket »särskilda rättigheter och förmåner» måste givetvis inbegripas servitutsrätt över annan fastighet, vare sig denna rätt uppkommit genom bestämmelse vid jorddelning eller genom avtal eller hävd.

Den ovan återgivna bestämmelsen innebär givetvis icke ett avsteg från de i 19 kap. 3 § meddelade föreskrifterna om vad i materiellt hänseende skall iakttagas vid fastighetsbildning genom avstyckning. Man kan exempelvis icke av bestämmelsen hämta stöd för åtgärden att ersätta tilldelning av skogs- och betesmark med servitut, innefattande rätt till skogsfång och mulbete. Å andra sidan kan icke bortses ifrån den möjligheten, att delaktighet i servitut kan komma att i någon mån inverka på bestämmandet av storleken av ägo- slag, som anses erforderliga för tillstånd till avstyckning. Med hänsyn härtill torde det vara av stor betydelse att till undersökning upptaga spørsmålet, i vilken utsträckning den tjänande fastigheten är skyldig att tåla ökning av servitutsbelastningen genom de förändringar den härskande fastigheten kan undergå efter avtalets ingående.

Den utsträckning, i vilken ett servitut, innefattande rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, får tillgodogöras, är i första hand beroende på storleken av den härskande fastighetens areal och på jordbruksintensiteten å densamma. Ju större arealen odlad jord är och ju större omfattning jordbruket erhåller, desto större är behovet av de förnödenheter, som tillförsäkrats genom servitutsavtalet. Klart torde vara, att den tjänande fastighetens skyldighet att tåla intrång från den härskande fastighetens sida icke kan vara inskränkt till att endast tillgodose det behov, som förelåg vid tiden för servitutsavtalets ingående. Det måste jämväl omfatta tillgodoseendet av det större behov, som kan uppkomma genom sådan uppodling av den härskande fastigheten och ökning av jordbruksintensiteten å densamma, som kan bli en följd av en naturlig utveckling av de faktiska förhållandena vid tiden för servitutets tillkomst. Däremot torde den tjänande fastigheten icke vara skyldig att tåla den ökade belastning, som kan uppkomma därigenom, att den härskande fastighetens ägare vill å sin egendom exempelvis bygga hus för att förvara skörd från ett annat honom tillhörigt jordbruk eller hysa kreatur i större utsträckning än som kunna vinterfödas å egendomen eller anordna bete för sådana djur och ej heller att han vill uppföra bostadshus för andra personer än dem, som betingas av egendomens jordbruk. I fråga om vedbrand måste anses gälla, att sådan förmån ej får uttagas i större myckenhet än som åtgår till jordägarens familj och den personal, som å egendomen har sin huvudsakliga sysselsättning och bärning. Den tjänande fastigheten torde ej vara skyldig att tåla det ökade behov av servitutsförnödenheter, som kan uppkomma därigenom, att den härskande fastighetens karaktär förändras från jordbruksfastighet till exempelvis växtförädlingsanstalt, djurfarm, vilohem o. d. Den tjänande fastigheten torde ej heller vara skyldig att tåla någon ökning i belastningen därigenom att den härskande fastigheten upp-

delas i flera. Vid delning av ett husbehovsberättigat hemman bör den tjänande fastigheten vara berättigad påfordra, att dess skyldighet att tillsläppa skogsförnödenheter och bete icke sträcker sig utöver vad som skulle varit förhållandet, därest delning ej ifrågakommit. Vid sådant förhållande spelar det för den tjänande fastigheten icke någon större roll, om den härskande fastigheten delas eller ej, ty skörd och kreatursstock kunna icke ökas utöver vad naturförhållandena medgiva, och skyldigheten att underhålla vad som tillkommer i byggnad på ena hållet motsvaras i huvudsak av minskning på ett annat håll. De vid avstyckning bildade fastigheterna få nöja sig med att dela de förmåner, vartill servitutsavtalet berättigat den odelade härskande fastigheten. Av rättsfall at döma synes den principen hava godtagits, att därest en stamlägenhet tillgodogör sig ett servitut i dess fulla utsträckning, den tjänande fastigheten icke är skyldig att tåla, att innehavaren av en från den härskande stamfastigheten avsöndrad lägenhet därutöver kan hava några rättsanspråk (H. D:s utslag den 10 oktober 1935 på ansökan av J. W. Tidén). Hava avstyckningar (avsöndringar) skett från ett husbehovsberättigat hemman vid olika tidpunkter och förslå icke servitutsrättigheterna för att tillgodose samtliga lägenheters behov, synes den principen böra godtagas, att de sist bildade lägenheterna få vika för de tidigare bildade. Kunna de särskilda rättsägarna icke enas om sättet för servitutets tillgodonjutande, får domstol lägga dem emellan.

Vad härefter angår servitutsförhållandena vid delning av den tjänande fastigheten torde följande böra framhållas. I sin motivering (del I sid. 287) har lagberedningen omförmålt, att utbrytning av servitut i vissa fall kan ske vid styckning av den tjänande fastigheten. Därefter har lagberedningen anfört: »Där sådan (utbrytning) icke äger rum, vilar servitutet fortfarande å de särskilda delarna så, som det förut belastade det hela. Avsåg servitutet allenast visst område av den tjänande fastigheten, är dess utövning naturligtvis inskränkt till den av de nya fastigheterna, i vilka sådant område ingår. Det kunde vid sådant förhållande ifrågasättas, huruvida icke de övriga borde från besväret definitivt befrias och sålunda en in-teckning, som för servitutet meddelats i den ostyckade fastigheten, kunna dödas i sistsagda fastigheter. Då emellertid in-teckningen icke avser allenast att publicera servitutsrätten utan även att göra den in-tecknade fastigheten till ekonomiskt underlag för rättigheten, har ett stadgande i sådant syfte synts sakna fog. I de flesta fall lärer för en dylik befrielse hinder från den servitutsberättigades sida ej möta. Men där den ekonomiska ansvarigheten verkliga kan vara av betydelse bör han icke bringas att uppgeva den.»

Emellertid visa vissa rättsfall, att vid utbrytning av skogsfångsservitut, då särskilda omständigheter föreligga, ägolott, som tillkommit vid delning av den tjänande fastigheten, anses vara befriad från skyldighet att av sin skogsmark tillsläppa mark till vederlaget. Sådana omständigheter kunna vara att vid ägostyckning, varvid lotten utbrutits, lotten ej bekommit mer skog än som är erforderligt för att lotten skall kunna bestå såsom självständig jordbruksfastighet. Två sådana rättsfall finnas refererade i N. J. A. 1930

s. 255 och 1933 s. 193. I det förstnämnda fallet åberopades därjämte såsom skäl för befrielsen, att med hänsyn till innehållet i den köpehandling, varigenom fastigheten i samband med styckningen upplåtits, det måste anses att ägostyckningslotten skulle i och med styckningen vara befriad från att ansvara för ifrågakomna servitutsrättigheter. Fall torde emellertid förekomma, då en ägolott, som vid ägostyckning eller avstyckning endast erhållit nödig husbehovsskog, icke kan antagas vara befriad från ansvar för skogsfångsservitut, som åvilar fastigheten före styckningen. Så torde exempelvis kunna antagas vara fallet, då ingen av de lotter, vari fastigheten uppdelats, erhållit skog utöver husbehovet. Det anförda torde vara tillräckligt för att visa, att sedan den tjänande fastigheten styckats, ovisshet mången gång råder om vilka vid styckningen uppkomna fastigheter som belastas av servitutsrätten. Att härav kunna förorsakas allvarliga olägenheter för såväl härskande som tjänande fastigheter ligger i öppen dag.

Vid laga skifte skall alltid frågan om utbrytning av servitut upptagas till behandling (3 kap. 14 § jorddelningslagen). Vid ansökningen om förordnande för lantmätare att förrätta laga skifte skall fogas bl. a. uppgift å innehavare av servitut, vilkas rätt må vara beroende av förrättningen (2 kap. 3 § jorddelningslagen). Dessa rättsägare skola kallas att närvara vid förrättningen jämte andra för lantmätaren eljest kända innehavare av servitut (3 kap. 1 § jorddelningslagen). Skogsfångs- och mulbetesservitut, som belasta visst skifteslag, skola vid skifte å samma skifteslag utbrytas efter yrkande av ägaren till antingen den härskande eller den tjänande fastigheten, där så kan ske utan någons förfång; övriga servitut må utbrytas efter yrkande av den tjänande fastighetens ägare, där så kan ske utan förfång för den eller de servitutsberättigade (1 kap. 21 § jorddelningslagen). Servitut, varom upplysning vunnits, skall antecknas i hävdeförteckningen (12 kap. 1 § jorddelningslagen). Enligt kungl. kungörelsen den 25 november 1927 med vissa föreskrifter rörande skiftesförrättningar (Sv. ffs. 417/1927) skall förefintligt servitut antecknas, »om det berör hela skifteslaget, i slutet av hävdeförteckningen men i annat fall vid de ägolotter eller områden, som därav beröras».

På grund av ovan angivna författningsbestämmelser komma äldre servitut, i den mån upplysning därom kan vinnas, att ägnas behandling, så snart det skifteslag, varå servitutet vilar, undergår laga skifte. För laga skifte å skifteslag, som självt är servitutsberättigat i förhållande till annan fastighet eller i vilket ingår fastighet med dylik rätt, har jorddelningslagen icke lämnat några särskilda bestämmelser beträffande servitutets behandling. Utredning om dylikt servitut torde emellertid få anses sammanhånga med frågorna om skifteslagets omfång och tillstånd till skifte.

Enligt 19 kap. 12 § jorddelningslagen skall vid avstyckning bestämmas, på sätt förut nämnts, delaktigheter i bl. a. servitut. Enligt 19 kap. 16 § samma lag åligger det förrättningsmannen att vid prövning av en ifrågasatt avstycknings laglighet bl. a. verkställa utredning rörande de omständigheter, vilka äro av beskaffenhet att inverka på frågans avgörande, samt upprätta skriftlig redogörelse över vad vid utredningen förekommit. Lantmäteristyrelsen

har lämnat särskilda anvisningar å innehållet i denna redogörelse. Enligt dessa anvisningar skall uppmärksamhet riktas bl. a. på förefintligheten av servitut, som tillkomma eller besvära ägolotten.

Enligt 10 § i lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet skall, där beskrivning över fastigheterna ifrågakommer, densamma innehålla bl. a. utredning i vad mån till varje särskild fastighet hör andel i område, som vid lantmäteriförrättning undantagits för gemensamt ändamål eller eljest är samfällt eller i särskilda rättigheter och förmåner. Ingen föreskrift finnes, att i samband med sammanläggningen skall verkställas utredning om servitut, som åvila fastigheter, vilka ingå i sammanläggningen.

Med hänsyn därtill, att förrättningsmännen för erhållande av upplysningar om befintligheten av servitut till huvudsaklig del äro hänvisade till upplysningar från sakägarna själva, torde såsom sammanfattning av vad ovan anförts kunna sägas, att full visshet rörande servitutsförhållandena i fråga om de fastigheter, som äro föremål för jorddelningsförrättning, icke torde kunna vinnas vid förrättningen. Uteslutet kan därför aldrig vara att icke efter en förrättnings avslutande servitutsanspråk kunna anmälas, vilka, om de varit kända vid förrättningen, skulle hava haft ett väsentligt inflytande på densamma. Även om med hänsyn till därmed förenade kostnader den fordran skulle kunna uppställas, att parterna skulle vid förrättningen förete gravationsbevis, skulle härigenom endast skapas kännedom om de servitut, som äro intecknade, under det att alla de servitut, som tillkommit före inteckningsförordningens ikraftträdande, skulle förbliva okända. För att vid en jorddelningsförrättning erhålla full kännedom om samtliga servitut, som belasta en styckningsfastighet, torde annan utväg icke stå öppen än att ålägga servitutshavarna genom offentlig kungörelse att efter viss tid giva sina rättsanspråk tillkänna vid äventyr att de eljest förlora sin rätt. Att ett sådant förfaringsätt skulle verksamt bidra till ernående av önskvärd reda och överskådlighet beträffande servitutsförhållandena torde vara otvivelaktigt.

Då de servitut, varom närmast nu är fråga, till sin förekomst äro begränsade till ett fåtal län i norra delen av riket, har sociala jordutredningen ansett sig icke böra i detta sammanhang föreslå en så genomgripande åtgärd, som ett kungörelseförfarande skulle innebära.

*Bilaga.**Protokoll, fört vid sociala jordutredningens studieresa till Uppsala, Gävleborgs och Västernorrlands län år 1935.*

Sedan chefen för kungl. jordbruksdepartementet på därom framställd begäran funnit gott medgiva, att sociala jordutredningens ledamöter och sekreterare finge under en tid av högst tre veckor innevarande år företaga resor inom landet för att studera förhållanden, som beröras av utredningsmännens uppdrag att verkställa undersökning av verkningarna i visst hänseende av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen samt att avgiva yttrande i ärende rörande fiskarebefolkningens bostadsfråga, sammankommo utredningsmännen jämte undertecknad, utredningens sekreterare, i Uppsala söndagen

den 8 september

på eftermiddagen.

Den 9 september

avreste utredningsmännen, åtföljda av överlantmätaren V. Holmbäck, länsjägmästaren O. R. Lübeck och jordbrukskonsulenten K. H. Lundevall till Gimo.

Å brukskontoret mottogos utredningsmännen av disponenten för Gimo-Österby Bruks Aktiebolag G. Thorstensson och forstmästaren D. Lindskoog.

I bolagets arkiv utvaldes med ledning av kartor och lantmäterihandlingar vissa fastigheter för besök.

Härefter avreste utredningsmännen till *Norrlövsta* i Alunda socken, varest avstyckning av sju lägenheter företagits, av vilka två besöktes. Den ena (Norrlövsta 6⁸) innehöll i areal 0·72 har åker och 3·09 har äng. Avstyckningen av denna lägenhet hade fastställts den 4 september 1931. Den andra lägenheten (Norrlövsta 6⁹) innehöll i areal 3·01 har åker, 0·10 har äng och 5·99 har avrösningsjord. Till fastigheten hörde andel i Olands häradsallmänning. Även denna avstyckning var fastställd den 4 september 1931. Den sistnämnda lägenheten var närmast att jämställa med jordbrukslägenhet, då den erhållit del i allmänning (se 19 kap. 12 § 2 stycket jorddelningslagen).

Från Norrlövsta fortsattes resan till *Åknarby* i Dannemora socken. Här hade två jordbrukslägenheter avstyckats genom förrättningar, som fastställts den 24 juli 1930. Den ena (Åknarby 1³) innehöll i areal 20·12 hektar åker, 0·20 hektar äng och 30·04 hektar skogsmark samt den andra 10·16 hektar åker, 0·02 hektar äng och 18·96 hektar skogsmark.

Härefter besöktes två jordbruksfastigheter i *Bennarby* i Dannemora socken, vilka bildats vid avstyckning, som fastställts den 11 maj 1929. Den ena lägenheten (Bennarby 1²) innehöll i areal 21·36 hektar åker och 28·33 hektar skogsmark samt den andra lägenheten (Bennarby 1³) 19·20 hektar åker och 21·36 hektar skogsmark.

Slutligen besöktes *Ralby* i Dannemora socken. Här hade två lägenheter avstyckats genom förrättning, som fastställts den 27 mars 1929. Den ena (Ralby 1²) var en jordbruksfastighet och innehöll i areal 7·43 hektar åker, 0·20 hektar odlingsmark och 14·19 hektar avrösningsjord. Den andra (Ralby 1³) innehöll i areal 1·48 hektar åker och 4·92 hektar avrösningsjord.

Från Dannemora socken ställdes resan till Tegelsmora socken.

Här besiktigades först en gård, tillhörande S. E. Andersson, vilken gård var utan sammanläggning bildad av följande fastigheter, nämligen: 1) Prästarby 6², $\frac{1}{6}$ mantal, innehållande i areal 7·78 hektar åker och 13·27 hektar avrösningsjord, 2) Prästarby 6³, $\frac{5}{72}$ mantal, innehållande i areal 3·63 hektar åker och 3·40 hektar avrösningsjord, samt 3) Fillsarby 4¹¹, $\frac{2}{10}$ mantal, innehållande i areal 11·80 hektar åker och 2·37 hektar avrösningsjord. Gården innehöll således tillhopa 23·21 hektar åker och 19·04 hektar avrösningsjord. Prästarby 6² och 6³ hade bildats vid ägostyckning, som fastställdes den 15 juli 1927; Fillsarby 4¹¹ hade bildats vid ägostyckning, som fastställdes den 17 oktober 1927.

Härefter besiktigades fastigheten Fillsarby 4¹⁶, vilken bildats genom sammanläggning den 5 juni 1929. Sammanläggningen omfattade två genom ägostyckning bildade fastigheter Fillsarby 4¹⁰ och 4¹². Av dessa innehöll Fillsarby 4¹² ursprungligen 18·66 hektar. Sammanläggningen hade enligt uppgift framtingats därigenom, att från Fillsarby 4¹² år 1929 skulle avstyckas 6·69 hektar, vilket endast varit möjligt om sammanläggningen genomfördes. Den nya fastigheten Fillsarby 4¹⁶ innehöll i areal 17·86 hektar åker och 15·86 hektar avrösningsjord.

Från Tegelsmora socken fortsattes resan till *Skogsbo* i Tierps socken, varest en av kronan utarrenderad fastighet ($\frac{1}{4}$ mantal Skogsbo 1¹) besågs. Denna fastighet, som bildats genom en år 1931 fastställd avstyckning, innehöll i areal 8·26 hektar åker, 43·96 hektar äng och 43·96 hektar avrösningsjord. Arrendatorn av gården, som anträffades under besöket, uppgav att åkern huvudsakligast utgjordes av djord, som lämnade dålig avkastning, att större delen av ängen var uppodlad, samt att skogen till väsentlig del bestod av murkna träd. Kronan hade numera till salu utbudit inägojorden samt halva skogsmarksarealen, men försäljning hade ännu ej kommit till stånd.

Slutligen besöktes *Halls* nr 1 i Tierps socken, varest en lägenhet *Halls* 1³² om 3 hektar åker bildats enligt högsta domstolens utslag den 4 juni 1931. Handlingarna i detta ärende utvisa följande:

Vid en den 6 april 1925 fastställd ägostyckning å hemmansdelen $\frac{1}{4}$ mantal *Halls* nr 1 litt. Aa i Tierps socken utlades under litt. Aac ägor i två skiften för $\frac{7}{100}$ mantal (1²⁹).

På ansökan av Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag såsom ägare till nämnda hemmansdel påbörjade distriktslantmätaren S. O. Willén den 1 oktober 1929 förrättning för avstyckning från densamma av ett utav förre soldaten L. E. Edin innehaft område.

I redogörelse för utredning enligt 19 kap. 16 § andra stycket jorddelningslagen anecknade förrättningsmannen bland annat, att stamfastigheten enligt handlingarna till laga skiftet å *Halls* by samt till ägostyckningen innehölle 3·9615 hektar åker och äng, 30·5602 hektar skogsmark samt 0·0009 hektar impediment, att efter tiden för laga skiftet och ägostyckningen en del äng och avrösningsjord odlats till åker, att från fastigheten förut genom avsondring frånskilts en lägenhet om 1·7135 hektar, att det till avstyckning ifrågasatta området innehölle 3·1010 hektar åker, 0·1570 hektar äng samt 2·0640 hektar skogsmark eller sammanlagt 5·3220 hektar, att området, som vore avsett att begagnas företrädesvis såsom eget hem och för bostadsändamål, med hänsyn till omfång, belägenhet och beskaffenhet i övrigt vore lämpligt att på varaktigt sätt användas för sagda ändamål, att styckningsfastigheten vore att anse såsom skogsbruksfastighet samt att områdets avskiljande icke komme att inverka på möjligheten att bruka stamfastigheten såsom särskild sådan fastighet.

I utlåtande den 5 november 1929 yttrade förrättningsmannen: Den begärda förrättningen vore att hänföra till sådan avstyckning, som avses i 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen och, på sätt närmare framginge av redogörelsen, överensstämde densamma med vad nämnda lag innehölle såsom villkor för att sådan avstyckning finge äga rum. På grund härav och då i övrigt intet förekommit, som

kunde utgöra hinder mot den föreslagna avstyckningen, prövade förrättningsmannen skäligt meddela tillstånd till densamma.

Förrättningen avslutades samma dag samt godkändes av bolaget medelst påskrift å protokollet, varefter karta och handlingar för fastställelse insändes till överlantmätaren i länet.

Efter granskning av förrättningen anmärkte denne bland annat: Bestämmelsen i 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen torde icke vara tillämplig i förevarande fall, då det avstyckade området måste anses vara alltför stort för att kunna inbegripas under lagens uttryck »mindre lägenheter». En fastighet som den till avstyckning föreslagna, innehållande över tre hektar åker, synes närmast vara lämpad för jordbruk, ehuru arealen visserligen torde vara i knappaste laget. Det till lägenheten lagda skogsanslaget täckte uppenbarligen ej heller husbehovet. Då de anmärkta omständigheterna syntes utgöra hinder för fastställelse å avstyckningen, fann överlantmätaren skäligt hänskjuta frågan härom till ägodelningsrätten.

Ägodelningsrätten fann i överklagade utslaget den 12 februari 1930 med hänsyn till vad överlantmätaren anmärkt hinder möta för fastställelse av förrättningen och prövade förty lagligt undanröja densamma.

Över ägodelningsrättens utslag anförde bolaget underdåniga besvär. Med förmälan att han enligt muntlig överenskommelse vore köpare till det till avstyckning föreslagna området instämde Edin i besvären.

I utslag den 4 juni 1931 yttrade högsta domstolen följande:

Kungl. Maj:t funne sista stycket av 19 kap. 3 § jorddelningslagen vara å förevarande fall tillämpligt,

och enär vid sådant förhållande hinder mot den begärda avstyckningen icke förelagat i det av ägodelningsrätten åberopade hänseendet,

samt anledning ej förekomme till annat än att förrättningen vore lagligen beskaffad,

prövade Kungl. Maj:t rättvist att, med ändring av ägodelningsrättens utslag, fastställa avstyckningsförrättningen.

Förre soldaten Edin innehade nu allenast en tomtplats, å vilken fanns uppfört ett boningshus. Återstoden av fastigheten brukades av Edins son tillsammans med en annan av denne ägd närbelägen fastighet, benämnd Onsta 3^a.

Den 10 september

hölls sammanträde med ortsbefolkningen i länsstyrelsens sessionssal å Gävle slott.

Vid sammanträdet hade tillstädeskommit följande personer: överlantmätaren H. Åkerman, distriktslantmätrarna I. Barrling, A. F. Sandberg och E. Cohn, skogschefen vid Korsnäs Sägverks Aktiebolag C. E. Barth, skogschefen vid Bergvik och Ala Nya Aktiebolag L. Mattsson Mårn, skogsförvaltaren vid sistnämnda bolag G. Herlitz, kamreren vid samma bolag C. J. Carlsson, ordf. i Gävleborgs läns skogsvårdsstyrelse direktören W. Ekman, länsjägmästaren E. Persson, revirförvaltaren i Mackmyra T. Wangenberg, led. av skogsvårdsstyrelsen häradsdomaren K. G. Ålenius, egnahemskonsulenten D. Pählman samt riksdagsmannen J. N. Svedberg i Hälsingmo.

Sedan ordföranden inledningsvis redogjort för de spörsmål, som sociala jordutredningen önskade få belysta, förekom i huvudsak följande.

Skogschefen Barth anförde: Korsnäsbolaget hade under åren 1924—1934 försålt 486 avstyckade lotter. Genom högsta domstolens utslag den 23 mars 1935 hade villkoren för avstyckning blivit väsentligt skärpta genom fordran på större skogstilldelning vid avstyckning. Fortsattes utvecklingen i denna riktning, komme avstyckningsverksamheten att avstanna. De direktiv, som lantmäteristyrelsen givit för skogstilldelning vid avstyckning, innehölle krav på skogstilldelning, som vore i

strängaste laget. Enligt Barths mening borde fastigheter, vilkas ägovidd icke överstege 4 hektar åker, kunna avstyckas utan skogstilldelning. Det vore numera svårt för bolagen att i allmänna handeln uppköpa virkesförnödenheter, då bönderna i stor utsträckning själva försågade sitt virke i klingsågar ute på avverkningsplatserna och alldenstund statens skogsauktioner så gott som fullständigt upphört på den senare tiden. Barth ansåge, att det vore illojalt att hugga ner skogen för att finansiera ett egendomsköp. Korsnäsbolaget hade alltid haft den principen att skogen icke finge röras förrän efter försäljningen.

Direktören Ekman yttrade: På sätt länets skogsvårdsstyrelse anfört i sitt yttrande till sociala jordutredningen hade styrelsen verkställt undersökning av ett 50-tal styckningar, vilka utvalts så att i länets alla delar rådande olikartade förhållanden blivit representerade. Vid undersökningen hade framgått, att avstyckningarna, vilka till övervägande antal vore att hänföra till skogsbygder, i ganska stor utsträckning ej givits och i många fall ej kunnat givas den omfattning i åker och äng, att de beredde full försörjning för en familj. Den verkställda undersökningen hade även visat, att fullt bärkraftiga jordbruk bildats i mycket ringa antal. Av de 50 undersökta lägenheterna hade i ungefär 80 procent ägarna annan förtjänst för sin utkomst än jordbruksarbete; i allmänhet hade de arbete vid industri eller skogsavverkning. Vad skogstilldelningen beträffade syntes en större sådan, förutom de vådor den kunde medföra ur skogsvårds- och nationalekonomisk synpunkt icke befrämja bildandet av ett bärkraftigt jordbruk, ty med större skogstilldelning följde också större skuldsättning. Vid avstyckning av mindre lägenheter skedde i allmänhet avverkning för att finansiera köpet. Enligt talarens mening borde möjligheterna till extraförtjänst vara utslagsgivande för tillstånd till avstyckning utan skogstilldelning. Ur skogsvårdssynpunkt vore det önskvärt om skogen kunde sammanhållas i stora parceller.

Skogschefen Mattsson Mårn anförde: En långt driven skogstilldelning måste alltid verka återhållande på avstyckningsverksamheten. Om man ville hava försäljning till stånd, måste man hålla beloppet av det till förvärv av skogsmark avsedda kapitalet så lågt som möjligt. Det kunde ej anses illojalt att minska den växande skogen för att finansiera köpet. Det bleve alltid en prisfråga, om skog skulle tilldelas eller ej. Det vore ej heller nödvändigt att avstyckningar med en areal understigande 4 hektar skulle erhålla skogstilldelning. Inom Bergvik och Alas område finnes en gård med en areal av $5\frac{1}{2}$ hektar åker och 1 hektar skog. Ägaren av denna gård hade aldrig haft några ekonomiska svårigheter. Skogsvården å mindre lägenheter finge alltid en annan inriktning än å de större. Även om man icke direkt kunde påstå att skogen blivit sämre skött, låge det i sakens natur att avsikten med skogsbruket å smålägenheter icke kunde vara att producera gagnvirke. Under de senare åren hade bolaget haft förminskade möjligheter att köpa virke, då bönderna själva försågade detsamma med klingsågar. Att tillskapa nya skogsservitut i stället för skogstilldelning kunde icke vara lämpligt. Man hade på allt sätt sökt bli av med befintliga servitut. Där dessa icke blivit utbrutna, hade de i många fall blivit moderniserade.

Länsjägmästaren Persson yttrade: Ehuru skogsvården även på småställen på många håll kunde vara högt driven, måste man medgiva att om ägarna av dessa småställen komme i ekonomiskt trångmål, de avverkade rubb och stubb. Mellan egnahemsnämnden och skogsvårdsstyrelsen hade ingåtts den överenskommelsen, att i egnahemskontrakten skulle föreskrivas utsyningsvång genom skogsvårdsstyrelsen. Styrelsen hade också beviljat gratis utstämpling i fråga om egendomar med en areal understigande 10 hektar.

Egnahemskonsulenten Pählman anförde: I egnahemskontrakten föreskreves numera, att alla större avverkningar och samtliga avverkningar till försäljning skulle utsynas genom skogsvårdsstyrelsens försorg. Talaren kände icke till något fall då inom länet missnöje yppats med försäljning av egnahemslägenheter. Det finnes gott

om lägenheter, där man kunde livnära sig även om skog icke medföljde. De, som hade avstyckningar utan skogstilldelning, redde sig ofta lika bra som de, som hade fått skogstilldelning. En stor olägenhet vore däremot, att avstyckningarna icke erhöles andel i samfälligheter och rättigheter. Då det inom länet vore mycket ont om betesmarker, vore det knappast möjligt att ersätta skogsmarkstilldelning med tilldelning av betesmark. Talaren hade den bestämda uppfattningen, att en arrendator alltid skötte sin jord sämre än en självägare.

Distriktslantmätaren Sandberg yttrade: Tilldelning av betesmark vore viktigare än skogstilldelning. Vid många av de avstyckningar talaren tidigare verkställt i Hällefors, hade betesmöjligheterna alltid noga undersökts. Det vore alldeles klart, att om en person icke kunde påräkna extra arbete för sitt uppehälle, han måste erhålla skogstilldelning. Talaren hade intet att erinra mot skogsservitut under förutsättning att skogsförnödenheterna bleve utsynade genom tjänsteman hos hus-hållningssällskapet.

Distriktslantmätaren Cohn anförde: Det vore svårt att få den jordbrukande befolkningen att inse att en fastighet kunde bestå utan skogstilldelning. Därför vore det önskvärt, om lagen klart uttalade hur avstyckning i berörda hänseende skulle ske, så att lagstiftningen och lagtillämpningen stämde överens.

Distriktslantmätaren Barrling anförde: Vid avstyckningar för arbetarsmåbruk plägade talaren alltid fordra att representant för arbetarsmåbruksnämnden skulle vara närvarande. Köpekontraktet måste företes vid förrättningen. Avstyckning på för-lag medgäves ej. Vid minsta misstanke om bulvanförsäljning plägade förrättnings-mannen, innan förrättningen ägde rum, varna parterna. Enligt talarens mening borde skogsfångsservitut icke tillåtas. Sådant föranledde alltid tvister mellan ägarna till de olika fastigheterna.

Efter sammanträdet slut avreste förrättningsmännen till *Mackmyra* kronopark, varefter först besöktes avstyckade lägenheterna Ollas 1¹, Janses 1¹ och Bågarns 1¹ i Hedesunda socken. Lägenheterna hade följande arealer: Den första 10⁴ åker, 4¹ äng och 24⁶ hektar skogsmark, den andra 4¹ åker, 2¹ äng och 17³ hektar skogs-mark samt den tredje 3⁹ åker, 0⁵ äng och 11⁹ hektar skogsmark.

Härefter besöktes den avstyckade lägenheten *Dragbo* 1³ i samma socken. Denna lägenhet innehöll i areal 6⁴² hektar åker, 2⁵ hektar äng och 12⁸⁴ hektar skogs-mark.

Slutligen besöktes en till avstyckning från *Sjökalla* 2¹ i Hamrånge socken avsedd lägenhet innehållande 2³³ hektar åker, 0³⁷ hektar äng och 1³ hektar skogsmark, vilken lägenhet tillhörde Bergvik och Ala Nya Aktiebolag. Bolaget hade enligt upp-gift begärt avstyckning av denna lägenhet men distriktslantmätaren Cohn hade av-slagit ansökningen härom. Ärendet hade nu underställts ägodelningsrättens pröv-ning.

Bolagets representanter anförde beträffande sistnämnda ärende: Den för avstyck-ning ifrågasatta lägenheten hade tidigare brukats tillsammans med den jord, som inginge i numera avstyckade lägenheten Norrgården 1¹ i Hamrånge socken om 6⁴² hektar åker, 2⁵⁰ hektar äng och 12⁸⁴ hektar skogsmark. Bolaget hade haft för av-sikt att sälja den förstnämnda lägenheten till en närboende lägenhetsägare för kom-plettering av dennes jordbruk men eftersom egnahemsnämnden för belåning av lä-genheten Norrgården 1¹ uppställt som villkor att denna lägenhet jämte lägenheten under *Sjökalla* 2¹ skulle bibehållas såsom en brukningsenhet, hade bolaget numera medgivit, att ägaren av Norrgården 1¹ skulle få tillhandla sig lägenheten under *Sjökalla* 2¹. Distriktslantmätaren Cohn hade emellertid ansett, att han icke kunde bifalla begäran om avstyckning av lägenheten under *Sjökalla* 2¹.

Distriktslantmätaren Cohn yttrade: Anledningen till hans avslag hade varit att lägenheten under *Sjökalla* 2¹ icke hade erhållit tillräcklig skogstilldelning för att

kunna bestå såsom självständig fastighet. Avstyckning för sammanläggning hade icke begärts, ehuru denna möjlighet diskuterats vid förrättningsstillfället.

Egnahemskonsulenten Pählman yttrade: Egnahemsnämnden hade den principen i sin lånerörelse att söka motverka delning av bestående brukningsenheter.

I syfte att studera jordbrukslägenheter bildade med stöd av egnahemslån besöktes härefter lägenheterna *Katrineholm 1⁴, 1⁵ och 1⁶* i Hamrånge socken. Lägenheten *Katrineholm 1⁴* innehöll i areal 6·4 hektar åker, 0·5 hektar äng, 0·5 hektar odlingsmark och 13·5 hektar skogsmark; *Katrineholm 1⁵* innehöll 6·2 hektar åker, 0·1 hektar äng och 18 hektar skogsmark; *Katrineholm 1⁶* innehöll 5·2 hektar åker, 0·1 hektar äng och 12·9 hektar skogsmark. Lägenheterna hade försålts av Bergvik och Ala Nya Aktiebolag. Bolaget hade muntligen tillförsäkrat köparna mulbete tills vidare. Samtliga lägenheter voro egnahemsbelånade med resp. 6 000, 5 000 och 4 500 kronor.

Den 11 september

avreste förrättningsmännen till Färila.

I *kommunalrummet hölls sammanträde med ordsbefolkningen*. Till sammanträdet hade infunnit sig ett 30-tal personer av vilka följande antecknades: distriktslantmätarna H. Kårilin och E. R. Nordin, egnahemskonsulenten D. Pählman, f. d. riksdagsmannen Lars Olsson i Hov, landstingsmannen L. J. Grönstedt, länsjägmästaren E. Persson, jägmästaren R. Ålund i Hybo, ombudsmannen H. Westberg i Iggesund, ordföranden i Färila kommuns kommunalfullmäktige S. A. Wallman, vice ordföranden i kommunens kommunalnämnd D. A. Hoflund, ordföranden i kommunens arbetarsmåbruksnämnd Ivar Michelsson, egnahemsombudet L. Berggren, ordföranden i Ljusdals kommuns arbetarsmåbruksnämnd Jonas Helin, egnahemsombudet Olof Rehn i Ljusdal, kommunalfullmäktigen Oscar Färeby i Färila, ledamoten av Ljusdals arbetarsmåbruksnämnd Jonas Larsson, kamreraren V. Holmdahl i Iggesund, hemmansägarna Petrus Persson och Ivar Hammarlund i Färila samt skogsarbetaren Erik Levin i Färila.

Sedan ordföranden inledningsvis redogjort för de spörsmål, som sociala jordutredningen önskade få belysta, förekom i huvudsak följande.

Distriktslantmätaren Kårilin yttrade: Vid avstyckningsförrättningarna plägade i regel köpehandlingen företes för förrättningsmännen. Avstyckningar på förslag förekommo däremot icke. Enligt talarens mening borde till arbetarsmåbruk i allmänhet endast avstyckas obebyggda fastigheter. Skogstilldelning till arbetarsmåbruk vore ej erforderlig, då skogsprodukter i allmänhet kunde köpas billigt i orten.

Förre riksdagsmannen Olsson i Hov anförde: De arrendatorer, som friköpt sina arrendeställen, hade, i den mån de ej erhållit skogstilldelning, kommit ur askan i elden. Tryggheten av den egna torvan vore ofta illusorisk. Från jordbrukssynpunkt sett måste dock medgivas, att en självägande bonde skötte sin jord bättre än en arrendator. För att vara besuttna borde jordbruken alltid hava så riklig skogstilldelning, att skogen räckte jämväl till avsalu. Kunde av ekonomiska skäl ej tilldelning av mark med växande skog ske, vore det bättre att tilldela renrakad skogsmark än ingen skogsmark alls. I förra fallet finge den nuvarande ägaren ingen glädje av skogsmarken, men efter 30—40 år vore marken åter skogbärande.

Landstingsmannen Grönstedt yttrade: Skoglösa fastigheter skapade lätt jordbrukarproletariat. Det vore bättre att vara arrendator än att äga ett hemman utan skogsmark. Betesfrågan vore ej av nämnvärd betydelse i trakten, ty där rådde gemensamhetsbete i allmänhet. Givet vore, att skogsmarkstilldelning fördyrade fastigheterna, men detta vore en oundviklig sak och man måste i fråga om detta spörsmål tänka på att fastighetsbildningen bleve lämplig för framtiden. Även små skogsmarkstilldelningar kunde skötas rationellt. Talaren kände fall, då de nuvarande bestämmelserna om skogsmarkstilldelning kringgåts på så sätt, att från ett hemman skett flera avstyckningar till olika medlemmar i samma familj, allenast

av den anledning att avstyckningarna icke skulle bli större än att skogstilldelning icke lagligen behöfde ske. Dessa avstyckningar hade sedermera likväl brukats som en fastighet.

Jordbrukskonsulenten Pählman förklarade sig icke känna till dylikt kringgående av lagen. Han bestred i varje fall, att sådana avstyckningar finansierats med medel, som ställts till förfogande av egnahemsnämnden i länet. Talaren ville framhålla, att ägarna av friköpta lägenheter i allmänhet visat sig mycket nöjda med sina köp. Vidare ville talaren framhålla, att egnahemsnämnderna icke kunde finansiera stora skogsköp.

Distriktslantmätaren Nordin yttrade: Talaren kände endast till ett fall, då flera smålotter avstyckats utan skogstilldelning för att sedermera likväl brukas som en fastighet. I detta fall hade förrättningsmannen avslagit framställningen om avstyckningen, men ägodelningsrätten hade förklarat att avstyckningen lagligen skulle äga rum.

Överlantmätaren Åkerman framhöll i detta sammanhang, att man måste ihågkomma, att för stor skogsmarkstilldelning ofta kunde omintetgöra ett planerat köp, ty ju mera skogsmark, som tilldelades en lägenhet, desto dyrare bleve densamma.

Länsjägmästaren Persson anförde: Skogsavverkning för att nedbringa köpeskillingen kunde medföra stora vådor. I allmänhet brukade man i dylika fall genast hugga ner all äldre skog för att sedan taga sitt husbehov på den yngre skogen. Härigenom blev skogens återväxt i högsta grad äventyrad. Talarens åsikt vore, att virkeskapitalet (värdet av den växande skogen) vore förhållandevis lågt på de små egendomarna, då det vore helt naturligt, att skogsvården på sådana ställen icke kunde bli den allra bästa.

Egnahemsombudet Berggren anförde: Både ur statlig och kommunal synpunkt vore det bättre med en arrendatorsklass än med ett självägande jordbrukarproletariat. Talaren ville framhålla det beklagliga förhållandet, att bolagen på sista tiden upphört med att ingå nya arrendeavtal.

Arbetarsmåbruksnämndsordföranden Helin yttrade: För en småbrukare kunde ägandet av ett stycke skogsmark icke skattas nog högt. Hade han ej själv skog att tillgå, låge det nära till hands, att han olovligen toge sina skogsförnödenheter på annans mark. Vid varje avstyckning på 2 hektar och därutöver borde skogsmark medfölja. Betsfrågan vore i trakten av mindre betydelse.

Ägodelningsnämndemannen Persson anförde: Fall hade förekommit, då all skog på en avstyckad lägenhet omedelbart efter köpet nedhuggits för att finansiera köpet. Detta förhållande kunde ej vara lyckligt. Frilösningen av arrendeställen vore långt ifrån alltid frivillig, ty bolagen hotade stundom arrendatorn med försäljning till annan, om arrendatorn ej frilöste lägenheten.

Egnahemskonsulenten Pählman uppgav: Med anledning av ägodelningsnämndemannen Perssons yttrande ville talaren framhålla, att det icke vore bolagen utan deras egendomsexploaterer, som förföre på sätt som Persson omnämnt. Bolagen själva använde, såvitt talaren visste, aldrig hot som påtryckningsmedel.

Efter sammanträdet slut avreste förrättningsmännen till hemmanet *Ygsbo* 6¹³ i Färila socken, vilket hemmans odlingsmark inköpts av kommuner och enligt plan uppgjord av arbetarsmåbruksnämnden uppdelats i 8 arbetarsmåbruk. Tre av dessa småbruk voro redan tagna i bruk och delvis odlade. De besöktes av utredningsmännen.

Från *Ygsbo* fortsattes resan till *Svedja* i samma socken, varest tre lägenheter *Svedja* 5²¹⁻²³, som inrättats till arbetarsmåbruk, besågos.

Från *Svedja* ställdes färden till fastigheten *Borr* 3¹ i *Ljusdals* socken, från vilken fastighet tre lägenheter avstyckats, vilka numera inrättats som ett arbetarsmåbruk. Avstyckningarna innehöllo: den ena 1⁴⁵ hektar åker, 0²⁹ hektar äng och 1⁴³ hektar skogsmark, den andra 1⁴² hektar åker, 0³³ hektar äng och 1³⁶ hektar skogs-

mark samt den tredje 1·47 hektar åker, 0·05 hektar äng och 0·30 hektar skogsmark eller tillhopa för hela den sambrukade fastigheten 4·34 hektar åker, 1·17 hektar äng och 3·09 hektar skogsmark.

Vidare besöktes ytterligare en avstyckning från hemmanet *Borr 31*. För denna lägenhet uppgavs arbetarsmåbrukslån å 7 000 kronor hava lämnats. Enligt vad byrådirektören i statens egnahemsstyrelse O. Agerberg sedermera upplyst utgjorde det beviljade arbetarsmåbrukslånet allenast 6 000 kronor.

Från *Borr* återvände utredningsmännen till Hudiksvall.

På eftermiddagen samma dag hölls å *Stadshotellet i Hudiksvall sammanträde angående fiskarebefolkningens bostadsfråga*. Till detta sammanträde hade infunnit sig fiskeriinstruktören Hj. Skoglund jämte fiskaren Hilmer Myrgren.

Vid sammanträdet upplystes följande: Fiskeplatserna i trakten ägdes i allmänhet av kronan, kommun, samfällighet eller bolag samt i mycket ringa utsträckning av bönder. Arrendet för marken vore mycket billigt. I allmänhet betalades endast ett par kronor årligen. Ungefär hälften av fiskarena bodde på fisklägena året runt. De övriga bodde däremot vintertiden i kringliggande samhällen. Det vore svårt, särskilt för de yngre fiskarena, att för överkomligt pris hyra bostäder under vintern. Fisket påginge numera från slutet av mars till mitten av december, stundom ända till jultiden. Detta gjorde att behovet av ombonade bostäder på fiskeplatserna nu vore större än på den tiden, då fisket icke påginge under den kalla årstiden. För de fiskare, som nyttjade skårboningar och fiskeplatser på ofri grund, vore det av stor betydelse, om de kunde erhålla bostadsförbättringsbidrag för att ombona sina bostäder, så att de kunde använda dem även under den kalla årstiden utan fara för hälsan. För sjöbodarna borde utgå särskilt förbättringsbidrag i analogi med bostadsförbättringsbidragen. I sjöbodarna skedde nämligen allt arbete med fiskens behandling, varför dessa hus måste vara ombonade för att de vintertiden skulle kunna användas utan men för hälsan. Något intresse från böndernas sida att reparera och underhålla de av dem ägda husen förelåge icke.

På aftonen fortsattes resan med bantåg till Sundsvall.

Den 12 september

hölls *sammanträde i Sundsvall med ortsbefolkningen i stadsfullmäktiges sessionssal i Rådhuset*.

Vid sammanträdet hade tillstädeskommit ett 100-tal personer, av vilka följande antecknades: häradshövdingen I. Kramer, riksdagsmannen L. Tjällgren, f. riksdagsmannen Rob. Karlsson i Gasabäck, överlantmätaren E. Jung, distriktslantmätarna D. Pehrsson, E. G. Söderberg, H. P. Persson, G. K. H. Nisbeth och O. Gripenberg, extra lantmätarna Henry Näslund, J. A. Hedström och Einar Wistrand, rådmannen G. Welander, länsjägmästaren P. Ödman, ledamoten av länets skogsårdsstyrelse agronomen C. J. Huss, sekreteraren hos länets hushållningssällskap R. Crona, skiftesgodemannen Svedberg från Skön, disponenten för Trävaruaktiebolaget Svartvik G. Wärn, hemmansägaren Fridolf Pettersson i Viskan, skiftesgodemannen K. B. Eriksson i Alnö, skiftesgodemannen Karl Hägner i Njurunda, biträdande länsjägmästaren C. H. Smedberg, flottningsarbetaren H. Lindeman från Stavre och landstingsmannen arbetaren W. Nyström från Torpshammar.

Sedan ordföranden inledningsvis redogjort för de spörsmål, som sociala jordutredningen önskade få belysta, förekom i huvudsak följande.

Skiftesgodemannen Svedberg yttrade: En för långt gående jorddelning medförde den risken att jordbrukarklassen icke längre bleve besutten. Man borde i så stor utsträckning som möjligt söka bibehålla så stora jordbruk, att innehavaren därav kunde erhålla sin huvudsakliga bärning.

Disponenten Wärn anförde: För bolagen vore det i allmänhet betungande att vid

avstyckningsförrättningen förete köpehandlingar i fråga om de lägenheter, som skulle avstyckas. Det vore billigast att verkställa alla relaxationer på en gång samt därför verkställa avstyckningarna efter planer, som ofta måst uppgöras innan förhandlingar om försäljning ännu ägt rum. Skulle fordran på köpehandlingars företeende vid förrättningen uppställas, komme avstyckningsförfarandet att ställa sig betydligt dyrare. Bestämmelser om rikligare skogstilldelning skulle väsentligt försvåra utvecklingen av arbetarsmåbruksrörelsen, då bolagen givetvis icke kunde vara benägna att avstå några större skogsmarksarealer.

Hemmansägaren Fridolf Pettersson i Boda yttrade: Skog och jord borde ej alltför mycket skiljas åt. En uppmjukning av bestämmelserna om skogstilldelning skulle givetvis befördra uppkomsten av arbetarsmåbruk, men talaren ville dock varna för en sådan utveckling.

Skiftesgodemannen K. B. Eriksson anförde: I många fall vore skogstilldelning onödig vid avstyckning. Detta gällde särskilt i de fall att skogsmarken vore avlägset belägen och möjligheter till att för billigt pris förvärva virke i orten vore tillfännades. Det vore ingen mening i att stycka sönder hemmanens skogsarealer för mycket. Jorddelningslagen borde uppmjukas på sådant sätt att skiftesförrättarna, lantmätare och gode män, finge friare händer att bestämma skogsmarkstilldelningen. Talaren vände sig slutligen mot försöken att stycka sönder befintliga hemman i smålotter.

Länsjägmästaren Ödman anförde: Avstyckningar med en areal understigande 5 hektar inrösningsjord borde icke ha skogsmarkstilldelning. Möjlighet föreläge alltid att för billigt pris köpa sitt virkesbehov i orten. Parcellering av skogsmarken måste anses nationalekonomiskt förkastlig. Skulle skog tilldelas, borde tilldelningen bli så riklig, att skogsmarken kunde skötas rationellt. Detta vore ej lätt för en ekonomiskt svag hemmansägare. De kommunala myndigheterna borde kunna i förekommande fall lämna dispens från skogsmarkstilldelning. Talaren förordade i stället för skogsmarkstilldelning en servitutsrätt, som vore intimt förbunden med äganderätten. Uttagandet av skogsrättigheterna borde stå under kontroll av offentlig myndighet.

Skiftesgodemannen Högner anförde: En småbrukare hade i allmänhet så litet kontanter, att han icke kunde köpa sina skogsförnödenheter, utan vore hänvisad att taga dem på egen skog. Varje ägare av mindre jordbruk borde hava åtminstone 50 tunnland skogsmark. Talaren vore motståndare till servituten såsom ersättare för skogsmarkstilldelning. Utvecklingen hade visat, att de flesta servitutshavare numera sökte utbrytning av sina servitut.

Agronomen Huss yttrade: Det vore ändamålsenligt om förrättningsmännen finge friare händer att bedöma de nu ifrågavarande spörsmålen samt om de kommunala myndigheterna kunde få utöva inflytande på ärendenas behandling. Till grund för varje avstyckning borde ligga ett köpeavtal. Avstyckning för att frigöra skogsmark från inägojord borde ej få ske under annan förutsättning än att inägojordens tilldelas skogsmark i riklig omfattning. Man borde göra avstyckningarna så stora, att en del av inägojorden kunde avsättas till betesmark. Införande av ett bytesförfarande mellan bolagen och enskilda skulle uppenbarligen vara av betydelse för att återföra den gamla bondejorden i böndernas besittning. Enligt talarrens mening kunde servitut aldrig ersätta äganderätt till skogsmark. Talaren ville som en sammanfattning av sin uppfattning av jorddelningslagens verkningar anförda, att enligt hans åsikt lagen borde göras smidigare.

Överlantmätaren Jung anförde: Vid avstyckningsärendenas handläggning brukade överlantmätaren alltid samarbeta med skiftesgodemännen och ordförandena i arbetarsmåbruksnämnderna. I de fall, då det yppade sig olika meningar om ett avstyckningsärende, brukade överlantmätaren merendels hänskjuta saken till ägodelningsrättens prövning. Det vore ej alltid lämpligt med stor skogsmarkstilldel-

ning. Det vore dyrt att tillhandla sig skogsmark med växande skog, och kontanter att likvidera köpet funnes ingalunda alltid. Inägojord vore däremot merendels billig. Skogstilldelning till mindre lägenheter föranledde oftast olaga avverkning. Där-est i lagen skulle föreskrivas skärpta bestämmelser om skogsmarkstilldelning, måste staten träda emellan och lämna räntefria lån för viss tid. Inom länet funnes icke ett enda fall, då gemensamhetsskog bildats. Enligt överlantmätarens mening borde förrättningsmännen hava större frihet vid handläggning av avstyckningsärenden.

F. riksdagsmannen Karlsson i Gasabäck yttrade: I kustsocknarna vore det i allmänhet dyrt att köpa bränsle, ty avfallet från avverkningarna tillvaratoges numera av skogsägaren. Av denna anledning vore skogsmarkstilldelning erforderlig. Å andra sidan måste framhållas, att tvånget till skogsmarkstilldelning förhindrade nybildning, då bönderna vore obenägna att frånstycka något av sin skog. Arbetarsmåbruk med en areal av 3 hektar och därutöver borde helst förses med skogsmark, icke minst därför att betesfrågan vore svår att ordna, och denna fråga är den icke minst viktiga. En moderniserad servitutsanordning vore måhända lämplig i stället för skogsmarkstilldelning. För att förhindra missbruk kunde lämpligen föreskrivas obligatorisk utsyning av skogsförnödenheter. Tillstånd till avstyckning utan skogsmarkstilldelning av så stora fastigheter som 5-hektarsbruk skulle så småningom föranleda, att alla norrländska jordbruk bleve skoglösa.

Sekreteraren Crona anförde: Inom länet funnes en stor mängd ofullständiga jordbruk. Det vore därför av vikt, att man icke ökade deras antal. Man borde tillse att det alltid förefunnes ett normalt bestånd av normala jordbruk. Nybildning av arbetarsmåbruk borde ske genom parcellering av olämpliga hemman och icke genom att förstöra bestående jordbruksenheter.

Flottningsarbetaren Lindeman yttrade: Det vore svårt för den, som icke hade kontant arbetsförtjänst, att köpa sitt ved- och virkesbehov. Viktigast vore dock att småbruken förseddes med lämplig betesmark för de kreatur, som där skulle födas.

Biträdande länsjägmästaren Smedberg anförde: Inom länet vore intresset för kulturbeten numera stigande, och ett stort antal kulturbeten hade redan anlagts samtidigt som man i stor utsträckning slutat med skogsbetet. För mindre lägenheter vore betesfrågans ordnande ett livsvillkor.

Landstingsmannen Nyström yttrade: Tvångstilldelning av skog till mindre jordbrukslägenheter skulle alldeles lamslå arbetarsmåbrukets verksamheten. Betesfrågan vore av mycket större betydelse för arbetarsmåbruken än skogsmarkstilldelningsfrågan. Skogsalster kunde man alltid skaffa sig, men utan bete till djuren kunde en småbrukare ej klara sig. Avstyckningen i förråd av arbetarsmåbruk borde icke tillåtas, då därigenom lätteligen kunde föranledas att dylika lägenheter bleve tilldelade sökande från andra kommuner.

Skiftesgodemannen Svedberg anförde: Sunds Aktiebolag hade gjort försök att till arbetarsmåbruk avstycka i 12 lotter 25 hektar åker av Sundsvallstraktens bästa jord. Överlantmätaren hade vägrat fastställelse och ärendet vore nu beroende på ägodelningsrättens prövning.

Häradshövdingen Kramer yttrade: Fordran på stödskog vid avstyckning vore obegriplig, ty köp av stödskog vore en kapitalplacering, även om köpet skulle finansieras genom lån. Begreppet stödskog förutsatte, att skogen erhöles gratis.

Härefter hölls sammanträde med fiskeribefolkningen i orten angående fiskarens bostadsförhållanden. Till detta sammanträde hade infunnit sig fiskeriinstruktören Martin Olsson i Docksta jämte sju fiskare.

Martin Olsson anförde: Inom länet ägde jordbrukarna i allmänhet marken samt sjöbodarna och torkplatserna under det att fiskarena ägde sina bostäder. Sjöbodarna vore i allmänhet förfallna. Detta vore särskilt fallet på följande fiskeplatser, nämligen Barsviken, Malvik och Svenskäret i Häggdångers socken, Prästhus-

hamn i Hemsö socken, Norrfällsviken i Nordingrå socken samt Tyndarösundet och Skeppshamn i Tyndarö socken. Det arrende, som betalades för sjöbodar och fiskeplatser, utginge i allmänhet med belopp, som varierar mellan 15 och 50 kronor för år. I Skeppshamn, där fiskeplatsen vore belägen på allmänning, hade fiskarena tidigare icke betalt något arrende. Numera hade emellertid bönderna fordrat arrende och fiskarena stode därför inför hotet om vräkning, om de icke kunde gälda arrendet. Bönderna ville i allmänhet söka få bort fiskarena från fiskeplatserna. Det vore önskvärt, om staten kunde förhjälpa fiskarena till erhållande av bidrag till förbättring av bostäderna och till upphjälpande av bristfälligheterna på sjöbodarna.

Efter sammanträdet slut avreste utredningsmännen till Stavre i Hässjö socken. Här besiktigades först lägenheten Stavre 1², som innehöll i areal 2⁹⁹ hektar åker. Lägenheten hade inköpts från Sunds Aktiebolag för en köpeskilling av 1 800 kronor. Arbetarsmåbrukslån å 5 500 kronor hade beviljats. Härefter besiktigades lägenheten Stavre 2²⁴, avstyckad från det Sunds Aktiebolag tillhöriga hemmanet Stavre 2¹. Här mötte landshövdingen A. V. B. Wijkman och landssekreteraren J. R. Stattin, vilka därefter voro sociala jordutredningens medlemmar följaktliga under hela resan genom Västernorrlands län. Lägenheten Stavre 2²⁴ innehöll i areal 3⁷⁹ hektar åker. Köpeskillingen utgjorde 1 600 kronor. Att köpeskillingen för den senare lägenheten var lägre än för den förra, trots större areal, berodde därpå att lägenheten Stavre 1² hade förmånligare läge och bättre jord än lägenheten Stavre 2²⁴. För lägenheten Stavre 2²⁴ hade beviljats ett arbetarsmåbrukslån å 5 800 kronor. Enligt uppgift förfogade köparen av lägenheten Stavre 1² över ett eget kapital på 500 kronor.

Från Stavre fortsattes resan till *Nordanå* i Viksjö socken, varest två avstyckningar för jordbrukslägenheter besöktes. Den ena lägenheten innehöll i areal 3⁵ hektar åker, 1⁶¹ hektar äng och 15 hektar skogsmark, den andra lägenheten innehöll 3⁵ hektar åker, 2⁴⁹ hektar äng och 14⁹⁶ hektar skogsmark. Härjämte besöktes sex för arbetarsmåbruk avsedda lotter, vilka avstyckats från vissa hemmansdelar, tillhöriga Sunds Aktiebolag.

Från *Nordanå* fortsattes resan till *Östanvik* i Stigsjö socken. Här besöktes lägenheten Östanvik 1¹³, vilken innehöll i areal 5 hektar åker, 3 hektar äng och 30 hektar skog.

Från Östanvik fortsattes resan till *Sollefteå*. Under denna resa besöktes efter anvisning av jordbrukskommissionens ordförande riksdagsmannen L. Tjällgren två lägenheter, vilka på grund av vanhävd varit föremål för jordbrukskommissionens ingripande. Av lägenheterna, som båda numera voro sålda, hade den ena iordningställt på nöjaktigt sätt.

Den 13 september

avreste utredningsmännen till *Kjäll* i Multrä socken.

Här besöktes vissa avstyckningar som verkställdes under åren 1932—1934. Avstyckningarna berörde fastigheterna Kjäll 1², 1⁴, 6⁴ och 3²⁰. Från Kjäll 1² hade avstyckats 10 bostadslägenheter och 9 småbrukslägenheter. Bostadslägenheternas medelareal var ungefär 0³ hektar. Småbrukslägenheterna varierade i storlek mellan 3⁶ och 1³ hektar. Skogsmark hade icke tilldelats någon av dessa lotter. Tillsammans hade avstyckats 13⁸ hektar åker samt 5⁸ hektar äng och odlingsmark. Restfastigheten utgjordes av 11 hektar odlad jord samt 200 hektar skogsmark. Från Kjäll 1⁴ och 6⁴ hade avstyckats 9 smålotter i storlek varierande mellan 1 hektar och 3³ hektar. Skogsmark hade ej heller tilldelats dessa lotter. Tillsammans hade avstyckats 9⁰ hektar åker, 7³ hektar äng och odlingsmark samt 2¹¹ hektar avrösningsjord. Restfastigheten innehöll 5⁰ hektar åker och 130 hektar skogsmark. Från Kjäll 3²⁰ hade

avstyckats all hemmanets inägojord i 34 lotter, såväl mindre tomtlägenheter som lägenheter avsedda att föda 1 å 2 kor. Lotterna varierade i storlek mellan 0·12 hektar och 1·7 hektar. Ej heller dessa lotter hade tilldelats någon skogsmark. Återstoden av fastigheten utgjordes av 29 hektar skogsmark. Överlantmätaren hade beträffande samtliga avstyckningar avstyrkt fastställelse men Ångermanlands mellersta domsagas ägodelningsrätt hade den 30 augusti 1934 fastställt förrättningarna.

Av nedan intagna sammanställning framgår att i flera fall en och samma person förvärvat flera intill varandra liggande lotter, varigenom denne sålunda komme att äga ett jordområde, som vore tjänligt till jordbruk, men vore i saknad av husbehovsskog.

Lägenhetens		S:a har	Köpare	Lägenhetens		S:a har	Köpare
Litt.	Areal i har			Litt.	Areal i har		
Aaf	0·2620	4·1980	J. A. Kempe	Baf	1·9055	4·4615	Leo Sahlén
Aag	0·2630			Bag	2·5560		
Aah	0·3940			Ae	0·4450		
Aai	0·4970			Af	0·4300		
Aal	2·7770			Ag	0·3960		
Aad	0·2190	4·1715	Frits Nilsson	Ah	0·3300	1·9540	Carl Nyholm
Aae	0·2520			Ai	0·3530		
Aak	1·9280			Aj	0·7530		
Aan	1·7725			Ak	0·5030		
Aab	0·2890			Al	0·7150		
Aac	0·2850	4·8910	C. J. Berg	Am	0·6540	2·6250	Enok Bodén
Aaj	1·8160			B	0·3725		
Aam	2·2180			D	0·9660		
Aaa	0·2830			E	1·0130		
Aas	3·6280			G	1·5150		
Aao	1·2680	4·8960	Joh. Dahlin	H	1·1260	4·9925	O. P. Holmberg
Y	0·7730			J	0·3140		
Aa	0·6490			I	0·3755		
Ab	0·2860			L	0·4815		
Ac	0·2790			M	0·4745		
Ad	0·4730	2·4600	K. G. Bolander	N	0·2400	3·0675	Multrä ålderdomshem
Bab	1·2650			O	0·2765		
Bac	1·0120			P	0·2660		
				R	0·1920		
				K	0·3475		
		2·2770	Elov Nyström				

I Kjäll besöktes även en arbetarsmåbrukslägenhet innehållande 2 hektar åkerjord, ävensom två lägenheter, som erhållit bostadsförbättringsbidrag.

Från Kjäll fortsattes resan till *Yttersel*. Här besöktes fem arbetarsmåbruk, vilka avstyckats från fastigheten *Yttersel* 1². Lägenheterna hade följande areal: *litt. A.* 0·9990 hektar åker, 1·2870 hektar äng, 1·672 hektar skogsmark, tillhoppa 3·9580 hektar; *litt B.* 1·0220 hektar åker, 1·1890 hektar äng, 2·1120 hektar skogsmark, tillhoppa 4·3230 hektar; *litt C.* 0·8980 hektar åker, 0·9760 hektar äng, 0·1950 hektar odlingsmark, tillhoppa 3·8750 hektar; *litt D.* 0·5450 hektar åker, 0·8990 hektar äng, 0·6330 hektar odlingsmark, 1·5730 hektar skogsmark, tillhoppa 3·6500 hektar; samt *litt E.* 1·4080 hektar åker, 0·7690 hektar äng, 0·4330 hektar odlingsmark och 1·100 hektar skogsmark, tillhoppa 3·71 hektar.

Härefter återvände förrättningsmännen till Sollefteå.

Efter återkomsten till Sollefteå hölls *sammanträde med ortsbefolkningen å hotell Appelberg.*

Vid sammanträdet hade tillstädeskommit ett 40-tal personer, av vilka följande antecknades: landshövdingen Wijkman, landssekreteraren Stattin, häradshövdingen C. Lundmarker, riksdagsmännen L. Tjällgren och G. Strindlund, länsjägmästaren P. Ödman, överlantmätaren E. Jung, distriktslantmätarna J. T. S. Serander, A. H. L. Andersson och P. W. Ullmark, disponenten för Svanö Aktiebolag J. W. Runqvist, skogschefen hos Björkå Aktiebolag E. Fryklöf, skogschefen hos Kramfors Aktiebolag Eric W. Ronge, agronomen C. J. Huss, skogsförvaltarna Leon Johnsson och Ad. Pellin i Sollefteå, hemmansägarna J. Håkansson i Helgum, Petrus Hansson i Österås samt P. Sjödin och B. Lundin i Ådalsliden, kommunalnämndsordföranden J. H. Sjalander i Multrå, nämndemannen P. Elis Engström i Ådalsliden och rättsaren Teodor Karlsson i Graninge.

Sedan ordföranden inledningsvis redogjort för de spörsmål, som sociala jordutredningen önskade få belysta, förekom i huvudsak följande:

Riksdagsmannen Tjällgren anförde: I stort sett hade 1925 års jorddelningslag verkat tillfredsställande. Då det finnes flera exempel på att lagens bestämmelser om skogstilldelning vid avstyckningar kringgåts, borde man tillse att lagen bleve så effektiv som möjligt. Utredningsmännen hade under dagens lopp blivit i tillfälle att få se avstyckningar i små lotter, som tillkommit uteslutande för att slippa skogstilldelning.

Länsjägmästaren Ödman relaterade innehållet i det anförande, som han hållit under gårdagen i Sundsvall, samt anförde därutöver följande: Talaren kände ett fall då å en i och för sig tillfredsställande avstyckning skogen nedhuggits, innan ens förrättningen hunnit fastställas av överlantmätaren. Då ifrågasvarande avstyckning fastställdes, hade den således varit i ett annat skick än då förrättningsmännen verkställde densamma. Talaren ville ifrågasätta införande i lagstiftningen av avverkningsförbud under tiden mellan förrättningen och fastställelsen. På särskild anledning förklarade talaren, att även ägare av små skogslotter numera ofta visade sig hava en klar blick för värdet av en god skogsskötsel, men å andra sidan måste framhållas de stora svårigheter, som alltid måste vara förenade med en skötsel av små skogsområden.

Disponenten Runqvist yttrade: Trävaruindustriens representanter hyste stort intresse för de frågor, varom diskussionen rörde sig. Realinnehörden av frågan om stor eller liten skogstilldelning bleve alltid kapitalfrågan. Att äga skog vore naturligtvis alltid en styrka för en jordbrukare. Men i praktiken vore det detsamma som att hava pengar på banken. Det vore enligt talarens mening ett slöseri med virkeskapitalet, om skogsmarken uppdelades i alltför små parceller. Ett vanligt jordbrukshemman måste naturligtvis förses med skogsmark. Men skogen måste vårdas rationellt, om den skulle giva avsedd avkastning. Det gäves tyvärr många exempel på slöseri med skogskapital. Talaren kände ett fall, då värdefullt virke använts till golv i en ladugård. Det finnes otaliga exempel på att personer, som köpt sig en bit jord utan skogstilldelning, kunnat reda sig mycket bra. Talaren prisade arbetarsmåbruksrörelsen såsom byggd på sunda principer.

Kommunalnämndsordföranden Sjalander yttrade: Enligt talarens mening borde arbetarsmåbruken ej göras för stora, då deras ägare eljest ej kunde sköta dem. Maximum borde vara 6 tunnland åkerjord. Bleve arealen större, gjorde sig bristen på hästar gällande. Skogstilldelning vore ej nödvändig, då denna endast fördrjade.

Skogschefen Fryklöf anförde: Självständiga jordbruk, d. v. s. sådana, som kunde föda sin man, finnes ej i Norrland. Innehavaren måste alltid skaffa sig kontant extra förtjänst. I Norrland ginge det mycket väl för sig att driva ett mindre jordbruk utan skogstilldelning. Skogsprodukter kunde man alltid få köpa till billigt pris. Ofta kunde man vid rensningar få sitt bränslebehov gratis. Från skogsvårds-

synpunkt vore det olämpligt med skogsmarkstilldelning till små jordbruk, då skogen å sådana ej kunde skötas rationellt. Man torde knappast kunna förbjuda ägaren att utlägga skogen till betesmark och att använda den avhuggna timmerskogen till husbehovsvirke. Talaren förordade införande av servitut i sammanhang med lantmäteriförrättningen.

Riksdagsmannen Tjällgren invände, att servitut ju kunde lösas med pengar och att lägenheten efter servitutets avlösning vore skoglös. Att lägga skogsskiftet mildtals från inägojorden vore förkastligt.

Överlantmätaren Jung anförde: Talaren veterligt hade det icke förekommit inom länet att skogsskiftet lagts mildtals från inägojorden. I varje fall hade det icke skett, om de kommunala myndigheterna, som plägade tillfrågas rörande avstyckningsärenden av tveksam beskaffenhet, gjort invändningar häremot.

Sekreteraren Crona yttrade: Man kunde icke lägga nog stränga bestämmelser på jordbruksnybildningen, ty man måste tänka på framtiden. Enligt talarens uppfattning vore det bättre att avstå från nybildning än att bilda olämpliga fastigheter. Då det gällde arbetarsmåbruk kunde däremot gärna sockensynpunkterna få göra sig gällande.

Skogschefen Ronge anförde: Då det gällde hemman med normal storlek vore det riktigt att tilldela skogsmark. Däremot vore det en dålig hjälp att giva smålägenheter skog. Skogsvårdsintresse på husbehovsskog vore enligt talarens mening otänkbart. Å sådana marker växande värdefull skog användes ofta intill 75 % till bränsle. Det måste vara svårt för en skogsvårdsstyrelse att övervaka skötseln av alla dessa små skogar. En bärkraftig skogsindustri, som kunde arrangera arbetstillfällen för befolkningen i orten, vore nationalekonomiskt mycket värdefullare. Det bolag, talaren representerade, hade på senaste tiden utbetalt en miljon kronor om året i arbetskostnad per 100 000 hektar skogsmark. Detta utgjorde ett vida starkare stöd för de mindre jordbrukarna än ägandet av stödskog.

Disponenten Runqvist förklarade sig vilja erinra därom, att vi numera icke längre levde i naturhushållningens utan i penninghushållningens tid.

Riksdagsmannen Tjällgren anförde slutligen, att vi borde sträva efter att i kustsocknarna anlägga kulturbeten, men att bibehålla skogsbetet i de övre Ådalsocknarna.

Efter sammanträdet slut avreste utredningsmännen till *Nyåkersberg* i Sänga socken. Genom två avstyckningsförrättningar från hemman *Nyåkersberg* 1¹ och 2¹ hade avstyckats lägenheterna *Hjalmarsberg* 1¹ och *Israelstorpet* 1¹. *Hjalmarsberg* 1¹ innehöll i areal 8⁵/₆ hektar åker, 0⁸/₉ hektar äng och 4⁹/₃ hektar avrösningsjord. *Israelstorpet* 1¹ innehöll i areal 4⁴ hektar åker och 2⁶/₂ hektar avrösningsjord. Den 16 mars 1929 verkställdes förrättningen, varvid förrättningsmannen utan att direkt meddela tillstånd till avstyckningen underställde frågan ägodelningsrättens prövning »enär olika meningar kunde göra sig gällande rörande innebörden av bestämmelserna i 19 kap. jorddelningslagen, huruvida den begärda avstyckningen kunde äga rum eller ej». Ägodelningsrätten, som företog syn å stället, beslöt genom utslag den 22 augusti 1929 att medgiva tillstånd till avstyckningen. Den 14 juli 1930 påbörjades ännu en avstyckningsförrättning från *Nyåkersberg* 1¹ och 2¹. Genom denna förrättning avstyckades 11 ägolotter, samtliga med ringa skogstilldelning. Ägolotternas åkerareal varierade mellan 1² och 5⁹ hektar. Denna förrättning hänsköts av överlantmätaren till ägodelningsrättens prövning, vilken fastställde densamma.

Från *Nyåkersberg* fortsattes resan till *Offer* i Boteå socken. Här avlades besök å *Offers* egendom, vilken enligt beslut av 1930 års riksdag inköpts av staten för att användas såsom försöksgård för Mellersta Norrlands fastmarksområde. Samtidigt besöktes *Offers* lanthushållsskola.

Från *Offer* fortsattes resan till *Örnsköldsvik*.

Den 14 september

avreste utredningsmännen på morgonen till Myckling i Själevads socken.

Här besöktes lägenheten Myckling 1⁶¹, som avstyckats från hemmanet Myckling 1². Efter avstyckningen innehöll stamhemmanet 6·4 hektar åker, 0·6 hektar äng och 20 hektar skog ävensom impedimenter, under det att avstyckningen erhöll 5·5 hektar åker, 0·22 hektar äng och 14 hektar skogsmark ävensom impedimenter. Avstyckningsförrättningen innebar, att hemmanet på grund av arvskitte delats mellan två bröder. Ägaren av stamhemmanslotten uppgav, att enligt hans åsikt vardera fastigheten skulle efter delningen inom kort komma att giva lika stor avkastning, som det odelade hemmanet tidigare gjort. Meningen vore, att ägarna av de skiftade lotterna skulle öka sina kreatursbesättningar, vilket läte sig väl göra, då fastigheterna hade goda avsättningsmöjligheter för mjölk och åkerjorden vore av lämplig storlek för god skötsel.

Från Myckling fortsattes resan till *Främmerbilla* i samma socken. Här besöktes först lägenheten *Främmerbilla* 3⁸, innehållande i areal 2·95 hektar åker, 0·5 hektar äng, 2·35 hektar skogsmark och 1·40 hektar impedimenter. Denna lägenhet var icke belånad med statslån. Vidare besöktes lägenheten *Främmerbilla* 2⁶, bestående av två skiften, ett inägосkifte på 1·95 hektar åker och 0·94 hektar betesmark samt ett skogsskifte på 1·5 hektar. Lägenhetens ägare hade erhållit arbetarsmåbrukslån.

Efter besöket i *Främmerbilla* återvände förrättningsmännen till *Örnsköldsvik*.

Efter återkomsten till Örnsköldsvik hölls *sammanträde med ordsbefolkningen å tingshuset*.

Vid sammanträdet hade tillstädeskommit ett 50-tal personer, av vilka följande antecknades: landshövdingen Wijkman, landsssekreteraren Stattin, ordföranden i skogsvårdsstyrelsen, lantbrukaren N. O. Norgren i Själevad, överlantmätaren E. Jung, länsjägmästaren P. J. Ödman, distriktslantmätaren E. G. F. Ahlberg, t. f. distriktslantmätaren T. Thunell, e. lantmätaren C. J. Dyfverman, e. lantmätaren O. Vesterlund, disponenten för Nordmalings Ångsågs Aktiebolag V. F. Ernberg, kommunalordföranden Nikanor Olsson i Arnäs, ordföranden i Själevads arbetarsmåbruksnämnd G. Hägglund, skogsförvaltaren vid A.-B. Mo och Domsjö H. Hemmendorff i Anundsjö, länskogvaktaren J. E. Bergström i Själevad, egnahemsombudet Johan Adlund i Grundsunda, hemmansägaren W. Åström i Arnäs samt skiftesgodemännen A. Elfving, M. Johansson och A. Bylund i Arnäs, O. E. Larsson i Grundsunda samt P. M. Byström i Själevad, arbetaren Einar Jonsson i Grundsunda, arbetaren J. V. Berglund i Själevad, agronomen Reinhold Eriksson i Själevad, advokaten Petrus Johansson i Örnsköldsvik, hemmansägarna Nils Norberg i Själevad och Erik Söderberg i Mellansel samt hemmansägaren Adolf Festin i Nordingrå.

Sedan ordföranden inledningsvis redogjort för de spörsmål, som sociala jordutredningen önskade få belysta, förekom i huvudsak följande:

Länsjägmästaren Ödman refererade innehållet i de anföranden han hållit i Sundsvall och Sollefteå samt tillade, att han förordade inventering av samtliga nu bestående servitutsrättigheter.

Lantbrukaren N. O. Norgren yttrade: Arbetarsmåbruken borde icke göras så stora, att konkurrens uppstode mellan egnahems- och arbetarsmåbruksrörelserna. Anmärkningarna mot att de små skogsägarna icke skulle mönstergillt sköta sina skogar vore överdrivna. Talaren kände fall då småbrukare visat överdriven försiktighet vid uttag ur skogen. Beträffande det uppkomna förslaget att avstyckningar med en inägoareal av högst 5 hektar icke skulle erhålla skogstilldelning ville talaren erinra därom, att flertalet jordbruk i länet innehade allenast 4—5 hektar inrösningsjord. Talaren hade intet att erinra mot att förrättningsmännen finge friare händer vid bestämmandet av skogstilldelning och förordade förslaget, att kommunalt biträde skulle lämnas överlantmätaren vid bedömandet av avstyckningsfrågor.

Förvaltaren Hemmendorff anförde: Skogstorparna under Mo och Domsjö Aktie-

bolag hade husbehovsvirke från bolagets skogar och redde sig i allmänhet utmärkt bra. Som de emellertid icke vore ägare till sina torp och sålunda rättslösa, hade bolaget beslutit att låta dem inlösa sina lägenheter. Inom Anundsjö socken hade ett 60-tal torpare redan förvärvat sina torp. Även ett 100-tal ägostyckningshemman, som före den nuvarande lagens tillkomst uppstått utan skogstilldelning, hade numera frilösts. Samtliga hade fått skogsrättigheter, bestående av fri vedbrand av lövskog samt avverkningsavfall. Till virke ställde bolaget efter utsyning till förfogande för en billig penning träd på rot. Någon press från bolagets sida på arrendatorerna att frilösa sina lägenheter hade ej övats. Bolaget hade under anläggning kulturbeten, alldenstund bolaget strävade efter att få bort det skadliga skogsbetet.

Länsskogvaktaren Bergström yttrade: Talaren ville vända sig mot den av professor Tor Jonsson hävdade uppfattningen att det vore en nationalekonomisk förlust med skogstilldelning till småbruk. Småbrukaren vore lika försiktig vid uttag ur sin skog som varje annan skogsägare. Talaren medgav, att det vore lättare att skaffa husbehovsvirke än bete. Av denna anledning vore tilldelning av betesmark viktigare än skogsmarkstilldelning. Talaren ansåge, att i närheten av industricentra avstyckning mycket väl kunde ske utan skogsmarkstilldelning.

Herr G. Hägglund förklarade sig anse, att det vore lämpligt om arbetarsmåbrukens kunde i mån av tillgång förses med en liten skogslott.

Egnahemsombudet Edlund yttrade: Betesfrågan vore betydligt viktigare än skogstilldelningsfrågan. Inga avstyckningar borde fastställas om icke till inägolotten kunde läggas åtminstone 1 tunnland betesmark för varje ko, som skulle födas å egendomen.

Disponenten Ernberg anförde: Vid tidigare verkställda ägostyckningar hade utlagts tre skiften: åker, äng och skogsmark. Dessa styckningar hade visat sig svår sålda på grund av skogsmarkstilldelningen. De fastigheter, som sålts utan skogsmarkstilldelning, hade i allmänhet visat sig bäriga. I de fall då skogsmarkstilldelning förekommit, hade den nye ägarens första åtgärd varit att hugga ner skogen för att likvidera köpet. Enligt talarens erfarenhet, huvudsakligen från Västerbotens län, vore betesmarkstilldelning betydligt viktigare än skogsmarkstilldelning.

Skiftesgodemannen P. M. Bystrom yttrade: För småbruk vore det av vikt att hava ej blott betesmark utan även skogsmark. Under svåra tider vore det nödvändigt att hava skog att tillgripa. En jordbrukare i Norrland utan skog vore otänkbar. Det vore visserligen sant att bolagen i Norrland för så gott som ingenting tillhandahölle skogsförnödenheter, men så vore ej förhållandet med bönderna. Dessa ville ha betalt för vad de sålde.

Hemmansägaren Norberg yttrade: En norrlandsbonde måste hava skog, även om han icke finge röra den. Servitutsrättigheter kunde icke ersätta skogsmarkstilldelning. De bara skapa oenighet mellan parterna. De befintliga servituten borde snarast möjligt utbrytas.

Hemmansägaren Söderberg anförde: I vissa byar vore det otänkbart att anordna kulturbeten. Särskilt i fjälltrakterna måste man även i fortsättningen hava skogsbetet att hålla sig till.

Advokaten Petrus Johansson yttrade: Talarens erfarenhet vore, att bolagen i stor utsträckning löste till sig servituten. Lösensumman förstördes snart av torparen, och torpen bleve därefter ödelagda.

Agronomen Eriksson anförde: Skogen borde icke få skiljas från den odlade jorden. I Skåne vore säden förbunden med jorden, men i Norrland vore det furu, gran och björk, som förbundits med den odlade jorden. Talaren fruktade att arbetarsmåbruksrörelsen skulle skapa ett nytt proletariat.

Arbetaren J. V. Berglund anförde: Man måste framför allt noga se till, att det finnes arbetsmöjligheter för dem, som erhöle arbetarsmåbruk. I annat fall vore

arbetarsmåbruksrörelsen icke lycklig. Finge en arbetare ett arbetarsmåbruk och därtill en arbetsförtjänst på omkring 800 kronor årligen, skulle han säkert reda sig gott.

Kommunalordföranden Nikanor Olsson relaterade ett fall, då ett servitutsbelastat hemman uppdelats mellan hemmansägaren och ett bolag, varefter bolaget inlöst servitutsrätten på sin del under det att hemmansägaren huggit ner skogen på den andra delen.

Skiftesgodemannen Byström anförde: Det vore lyckligast om även arbetarsmåbruket kunde försees med skogsmark. Eljest bleve snart innehavarna av dessa lägenheter missnöjda.

Hemmansägaren Festin förklarade sig känna till ett fall, då en timmerskog avverkats och använts till vedbrand.

Härefter hölls *sammanträde med fiskeribefolkningen i orten angående fiskarens bostadsförhållanden*. Till detta sammanträde hade infunnit sig fiskeriinstruktören Martin Olsson i Docksta samt fiskarena Westin från Nordfällsviken och Nordqvist från Ulvö.

Vid sammanträdet upplystes följande: Fiskarena skulle hava mera arbetsenergi, om de kunde bliva ägare till sina bostäder och fiskeplatser samt erhålla bidrag till deras förbättrande. Om fiskarena vore ägare till sina bostäder skulle dessa kunna hållas i bättre skick än nu. I varje fall vore det önskvärt, om staten kunde utanordna bidrag till förbättring av bostäder och sjöbodar och samtidigt såsom villkor för utlämnande av dylika förbättringsbidrag föreskriva rätt för fiskarena att få kvarbliva vid fiskelägena under viss tid, exempelvis 40—50 år. För närvarande vore läget för fiskarena allt annat än säkert. Bönderna ville helst bli av med dem.

Härmed var resan avslutad.

In fidem:

Sture Centerwall.

steltamandbrödsen ikke 1750. I lige en vidensk. og politiskhistor. og
dertil en arbejdsbog på omkring 800 Linier, hvilken skal have været
sig-god.

- De danske (for)ordene vilde være ret meget til at give en
hemningsfuld og velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

- Skrivningsmåden på den anden side er vel nok en del
kan være for sig selv. Det er dog en del af den danske
bort mig.

At bemærke, hvad der er blevet af den danske
vejen og så videre til videre.

- Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Vid samvirket og velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være

bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

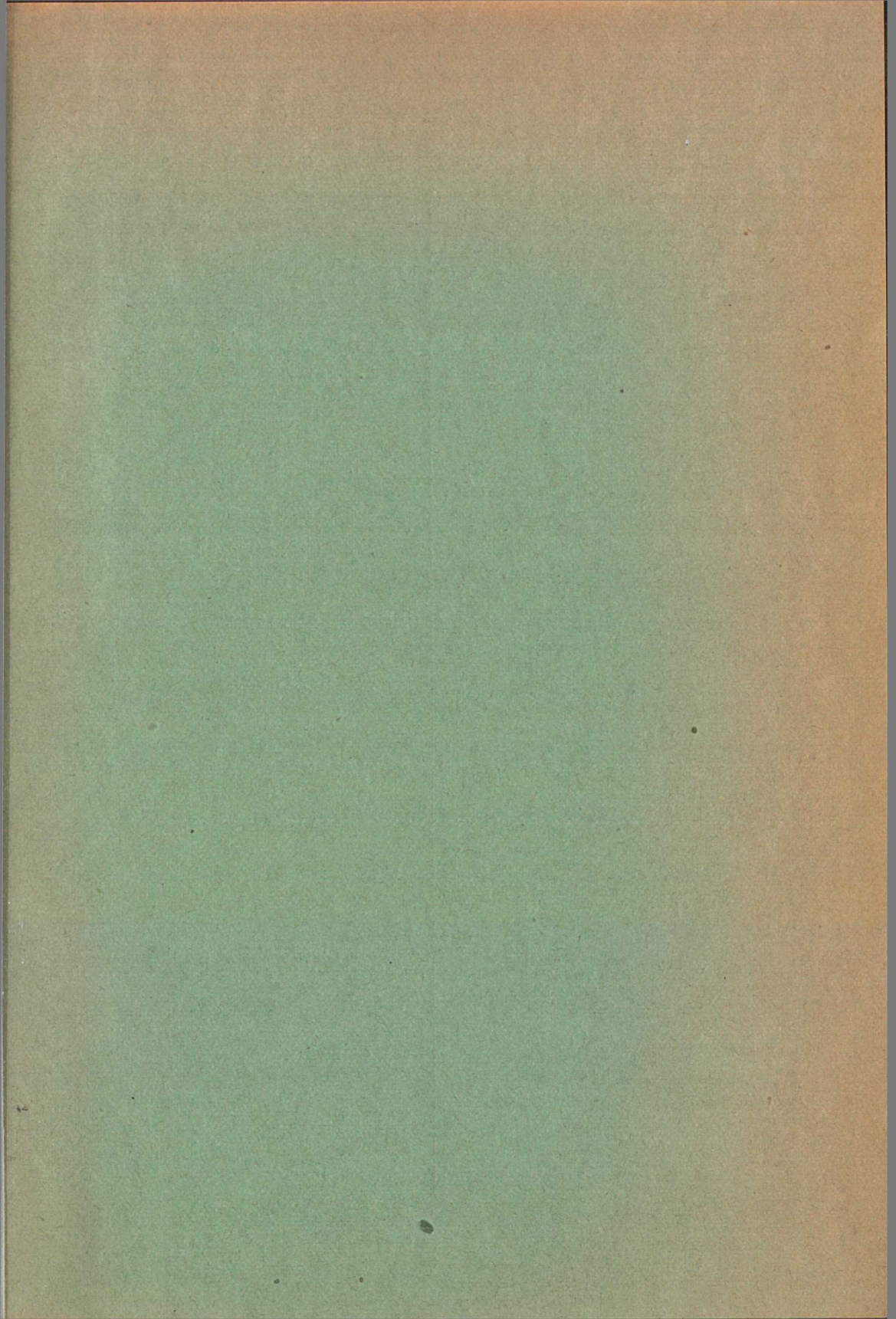
Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Helt og aldeles samvirket i de danske (for)ordene vilde være
bestemt til at give en velkommen bemærkning om det danske sprog og
vitalitet på sin del under det at bemærke, hvad der er blevet
andte siden.

Statens offentliga utredningar 1936

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. [4]
Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. [17]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. [18]

Politi.

Betänkande med förslag ang. revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. [6]

Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. [7]

Ur socialiseringens »europiska» idékrets. [8]

Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. [9]

Betänkande ang. förlossningsvården och barnmorskewäsendet samt förebyggande mödra- och barnvård. [12]

Betänkande ang. familjebeskattningen. [13]

Betänkande ang. dels plannässigt sparande och dels statliga bostättningslån. [14]

Betänkande ang. moderskapspenning och mödrahjälp. [15]

Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. [21]

Betänkande ang. åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas, m. m. [23]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkanden 1 rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. [1]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. [3]

Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen ang. avstyckning m. m. [26]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skydds-skogar m. m. [19]

Industri.

Handel och sjöfart.

Statligt kaffemonopol. [10]

Den svenska sjöfartsnärigen. Statistisk-ekonomisk undersökning. [22]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. [16]

Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [20]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande med förslag till lag ang. ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. [25]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [11]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. [2]

Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och boutredning m. m. [24]